

JUHAN LIIV

SINUGA JA SINUTA

Juhan Linn

JUHAN LIIV

SINUGA JA SINUTA

KOOSTANUD
A. VINKEL

TALLINN

—» EESTI RAAMAT «—

1989

Kujundanud ja illustreerinud P. Luhtein
Tinalõiked: kaanel N. Triigi, sisus Kr. Raua järgi

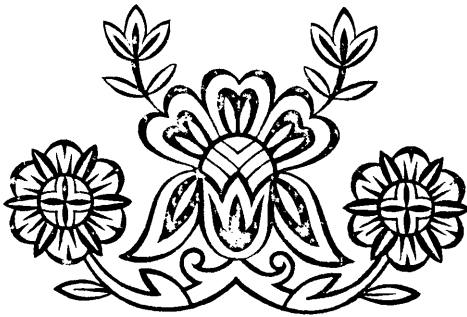
2

172666

L $\frac{4702770100-414}{901(15)-89}$ 131-88

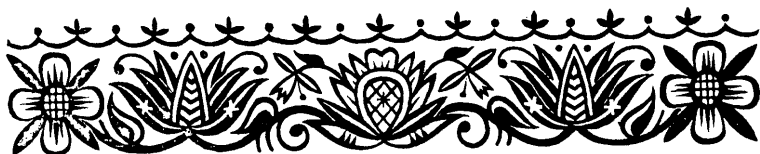
ISBN 5-450-01461-9

© Kirjastus „Eesti Raamat“, 1989

ÕIED JA OKKAD

EI SINU ILUDUS

Ei sinu iludus, su õitsvad palged,
ei sinu kuldsed lokid, väiksed õrnad käed,
ei sinu roosihuuled, kael nii valge
ei kõida, neiu, mind kui armuväed.

Ei sinu rinnaehe, sinisilmad,
ei sinu kerge aste, vaikne ilus käik,
ei võitnud mind need iluduse ilmad,
ei võita võinud, neiu, mind see kõik.

Vaid sinu pilk, nii lapseline, vaga,
su tark ja süütu, puhas lapsemeel —
need võitsivad mind nagu nõidusega;
need võidavad mind ikka — ikka veel!

Su vaga vaade südamesse voolas, —
seal sees ju paistis sinu süütu hing —
ta laine kombel minu hinge hoovas,
mis võin ma, et nüüd tuksub sulle rind!

Ei tahtnudki sa mind ju seega võita —
sa tegid seda vabalt — teadmata!
Kui võisid ka mind igavesti kõita,
siis tegid seda — süütu vaatega!

[1887]

MAI HOMMIK

Õrn maikuu hommik imeilul koitis.
Kõik linnud hõiskasivad üheskoos
ja kastekullal hiilgas iga roos,
mis mururinda rikkalikult toitis.

Sääl järve pinnal tõusev päike loitis;
ta peegel säras kuldses värvivoos
ja nagu hingas pehme õhu hoos, —
mu silm ta pinnal igatsevalt uitis.

Üks magus soov säält tuli tasa rinda:
oh, et nii kuldne seisaks armu tee
kui vesi oma hiilg'vas sinisaalis!

Sääl — tormid puutund järsku järve pinda
ja kiskund laintel lõhki vaikse vee:
oh süda, — nõnda arm end sulle maalis!...

[1885]

AINULE

Mu hing joob sinu silma särast
uut õndsust alalõpmata,
mu hing on hõiskel sinu pärast,
mu õnn on äravõitmata.

Ma ikka sinu silmis näen
kui paradiisi väravat, —
ma vaatel sinna seisma jään:
sealt näen ma taevast säravat.

Me soovid tõusvad ühel sõudel
siit üles kõrge ilmasse
ja sõudvad, jõudvad ühel nõudel
siis jälle silmast silmasse —

üks hing seal teise hinge hoovab
ja vaade vaatab südame,
kuis rinnas värsket veri voolab!
Rind tuksub ainult ainule.

1887

OKAS

Mäe künkal, õite keskel
üks õis on teiste seas,
see seisis nagu leskel
ta seltsiliste reas.

Ta mulle armas polnud
just iseäranis,
ei tema õitel olnud
mu meelest sära siis.

Kord juhtus, — kogemata —
ta õisi vaat'sin ma,
ta aga hoolimata
mind torkas okkaga.

Mis ma nüüd nägin — ime!
Kui ilus oli ta!
Nüüd vaataks küll veel lille, —
nüüd ikka torkab ta!

[1887]

UNENÄGU

Kui õhtul uni minu meeli köitis,
mind vabastas nii hellalt murest, vaevast,
siis uneingel mööda läinud päevast
mul ilusamat pilti sinust näitis.

Ma olin merel. Hirm mu hinge täitis;
ma olin uppumas. — Mu uhkest laevast
ju katkes kild; ei paistnud tähte taevast:
must surm kui vari ju mu kannul uitis.

Seal ilmusid mu ette tüüri juure,
sa näitsid kauge ääretuma veele, —
üks ilus rand seal säras eemalt vastu.

Nüüd lõppes hingest hirm ja palgelt mure.
Ma nägin sihti, — laev käis õige' teele
ja ühes võisime me maale astu'.

VAENLASELE

„Kõik kurja vastu kandke ainult head!“
Nii ütles kõrge meister armu sõnu.
Kuid — kihvtiussil löögem maha pead!
Arm, kihvt ja kavalus ei sünni kokku!
Kel kavalus on elu ülem püüe
ja tegu, tahe ainult vägivald,
ka rind ei tea, mis kahetsuse hüüe —
seal vägivalda võitku vägivald!

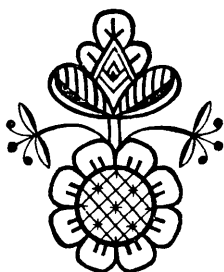
[1954]

KOHE!

Mis sa võid luuleks luua,
see katsu kohe tuua!
Kui mõtled liiga kaua,
siis luule leiab haua. —

PUUDE ALL

Kõik vaikne ... rahul seisvad puude lehed,
mets jäänd kui mõtte, vaikselt seisab ta;
öö hõlmast kõrgelt vaatvad alla tähed,
kõik vaikne ... kõik on nagu ootel ka ...

Üks närtsind leht, see langeb praegu alla
ja keerleb ka, kui ootel ... värinal ...
Kui käsiks keegi võim tad viibi sala,
üks võim, mis ise ka on ooteval ...

Siin rind jääb vaikseks, nagu rõhuks häda,
kui tahaks nutta, tahaks hõisata ...
Kui ootaks ta, kõik loodus ka üht sõna,
mis iial ei saa keegi ütelda ...

[1890]

METSA HÄÄLED

Kui lustil kõnd'sin kauge karjamaale,
kui kodunt saatis mind mu emake,
kui näitas tema ligi lille ra'ale,
kust kenamad ma andsin temale:

siis rohkel rõõmul paisus minu põue,
kui vagusi sõi metsas karjake,
kui selgelt sinas kõrge taeva õue,
kui kosutas mind magus marjake.

Seal hõiskasin siis, nähes loomu sära,
ja ühes hõiskas rõõmus linnukoor,
seal õhkasin, kui linnud läksid ära,
kui langes roheline leheloor.

Ja kui ma sügisega koju tulin
ja kooli saatis mind mu emake,
siis puude salaline sügav sahin
mull' oli jäänud järjest südame.

ÄRAANDJA

*Tugev keel ja kerge sõue
olgu luguluule nõue.*

Suur hädaoht nüüd sunnib Kreekat sõtta,
sest Kserkses arutumal suurel parvel,
mis kutsunud ta kokku sõjasarvel,
ju ähvardab neilt elu, priiust võtta.

Suur vaimustus käib siiski läbi riigi,
kõik astvad kokku, müüriks isamaale:
kas võita, ehk kas surra priiusele, —
ses mõttes tõstab Kreeka kilbi, piigi.

Kuid tulev hädaoht neid tahab neelda,
sest juba Kserkses Termopiüüle taga
kui piksepilv ta hirmsa hulkadega:
seal lubab Leonidas vaenlast keelda.

Ta vapramatest valitseb kolmsada,
et kinnitada Termopiüüle mäge;
nii eemal' hoida laastajate väge
ja kaitseda seal Kreeka priiust' rada.

Nüüd vihas turtsub Aasiamaa võitja:
hulk hulga järele ta saadab ette,
need langevad kõik Kreeka mõõga kätte;
seal katsub kavalust siis toores sõjasõitja.

Ta pakub Efialtesele raha,
et see viiks teda kuskil' salateele
ja juhiks teda kreekalaste eele,
kust niita seljatagant võiks neid maha.

*
* *

Luulet igatsuste maalt,
igatsusi luule ra'alt
loomus pannud rinda.
Mis need kokku punusid,
mõtteks, kehaks kujutid,
annab elul' hinda.

ÄRAANDJA

*Tugev keel ja kerge sõue
olgu luguluule nõue.*

Suur hädaoht nüüd sunnib Kreekat sõtta,
sest Kserkses arutumal suurel parvel,
mis kutsunud ta kokku sõjasarvel,
ju ähvardab neilt elu, priiust võtta.

Suur vaimustus käib siiski läbi riigi,
kõik astvad kokku, müüriks isamaale:
kas võita, ehk kas surra priiusele, —
ses mõttes tõstab Kreeka kilbi, piigi.

Kuid tulev hädaoht neid tahab neelda,
sest juba Kserkses Termopüüle taga
kui piksepilv ta hirmsa hulkadega:
seal lubab Leonidas vaenlast keelda.

Ta vapramatest valitseb kolmsada,
et kinnitada Termopüüle mäge;
nii eemal' hoida laastajate väge
ja kaitseda seal Kreeka priius' rada.

Nüüd vihas turtsub Aasiamaa võitja:
hulk hulga järele ta saadab ette,
need langevad kõik Kreeka mõõga kätte;
seal katsub kavalust siis toores sõjasõitja.

Ta pakub Efialtesele raha,
et see viiks teda kuskil' salateele
ja juhiks teda kreekalaste eele,
kust niita seljatagant võiks neid maha.

Ja Efiältes vaatab tõotust, andi:
must rahahimu ärkab — südant närib,
kuni ta viimaks Juudas' palga pärib
ja — ära annab priiust, suguvendi.

Need langevad, ka Kreeka priius, vara.
Kõik linnadest nüüd löövad leegid valla
ja kandvad Kreeka kunstid taeva alla;
ta vahvaid poegi tapab mõõga tera.

Nüüd Efiältes aimab hirmust värki,
kuis voolab veri, tõus'vad tulesambad,
kust nagu naeraks põrguliste hambad:
„Sa kannad, äraandja, — Kaini märki!“

Pea oli sõjaõnn end muutnud,
sest Kreeka meri mattis võõra sugu. —
Kuid äraandjat põlgab ajalugu,
ei meri tema häbi katta suutnud.

[1887]

PÄEVARJUTUS

Maa lööb mustaks, ilm on vaik ja pime,
päikse pale kuust on varjatud;
loomad kohkund — ahastus ja ime
täidab neid, et valgus kadunud.

Aga pea mööda hirmu vari —
päikse eest ju kadus tume pilv:
hõiskamas on loodus, linnukari,
selgest' sinab jälle taevavõlv.

Mõni valupilv, mis elupäikest kattis,
vaos ka aja veerul viimati, —
aga varjusid ta järel' jättis,
mis ei kustu hinges iialgi.

[1887]

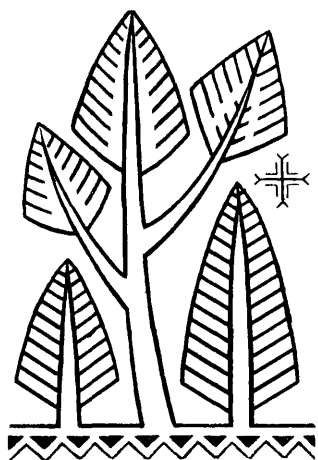
SÕPRADE SEAS

Külm vali tuul vilistab akna ees,
ilm kuri ja paha on õues;
puist langenud lehed ja sügise käes,
mis talve ju peidutab põues;
kus rännand on linnud, kus parem on ilm,
kus õitsevad õied, kus ilu näeb silm:
meil aga on sügise õues.

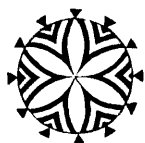
Sest valagem, sõbrad, kord klaasid veel täis
ja joogem, et rõõmsaks läeks süda;
kui mõnda teist saatus ka katsumas käis —
nüüd laskem kõik kaugele jääda!
Kes siiski, kui närtsis ta ihade õis,
kes siiski, kes siiski veel rõõmusta võis —
kui õndsaks ma kiidaks ju seda.

Sest, sõbrad, nüüd kuulge, mis soovib mu keel:
veel klaasid kord ääreni täitke!
Kus sõbrad on pidul, neil ühine meel,
seal, sõbrad, — kui vennad end näitke!
Kui aga teid kiusab kord vastaste laim,
kus tõe all varjab end valelik vaim, —
kui mehed seal võidelge, seiske!

Kui vennad ja sõbrad veel üheskoos siin
üksteisele terviseks joome;
las jääda kõik mure, kõik kurbus, kõik piin:
neil silmapilk selleks on teine. —
Kuis näitab ka teadmata tulevik end, —
kes täna on rõõmus: mull' sõber ja vend.
Veel klaasid kord kokku me lööme!

RÄNDAJA

*
* *

Lumi sulamas maa pinnalt,
jõed voolavad,
soojad vihmad pilve rinnalt
imetavad maad.

Eluvaim käib läbi loomu,
taimi ehib ta,
kesse võitis pika piina,
hakkas õitsema.

Isamaa, kas sull' ju tulnud
vaimukevade?
Oled aja hüüdu kuulnud,
ärgand elule?

Kas ju ärkad, oled ärgand,
või ehk uinud veel?
Kas ju märkad, oled märgand,
ehk ju väsind teel?

Kas, oh kallis, elu-idu
põues peidad ka?
Ehk on juba mööda pidu,
uuest' närtsind sa?

„Ära valust asja küsi,
õnne — läinud nad!
Igatsejal' luules üksi
veel kord koidavad.“

[1888]

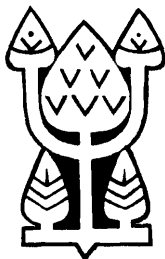
SEAL SEISAB

Mirza Šafi järgi

Seal seisab vana Elborus
pääd tõstes pilvini.
Ta jalal suvi ikka uus,
latv lumes alati.

Ma ise nagu Elborus
nii vaikne, vank'mata,
ja suvi, mis all ikka uus,
mu ingel, oled sa!

[1889]

KAKS ILMA

Kõigel, mis mõistus määrata jõuab,
sihtisid seati, kupitsaid panti,
igale nimi ja asegi anti,
määrati: kuidas? miks? millal?

Kõigil, mis tundena südames sõuab,
valude varjud, ilude väed,
igatsus, pisarad — palvel käed —
küsi sa: kuidas? miks? millal?
Sihtisid pole sel sillal.

[1890]

MINE, MINE, LUMEKENE

Mine, mine, lumekene,
kao kiiresti,
tule, tule, suvekene,
tule rutusti!

Laudas kirju tallekene
ootab ammugi,
väike punapullikene
ei söö heinugi.

Küütu tahab karjamaale,
oo'ta igav tal,
Manni ise marjamaale,
kiiku' koplis all.

Mine, mine, lumekene,
kao kiiresti,
tule, tule, suvekene,
tule rutusti!

[1890]

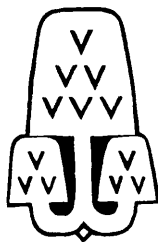

NAD TIHTI ...

Nad tihti olivad tülis,
üks haavas teist alati.
Jonn ühele kurbust külis,
kius haavas teist surmani.

Nüüd, kus nad lahus ja kaugel
ja vaheks neil mõõtmatu maa,
on mõlemil pisarad laugel,
et enam ei kiuselda saa.

[1891]

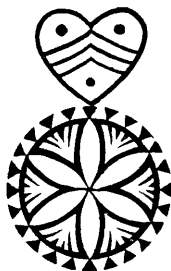

ARM TULI ...

Arm tuli tuulesta,
ära läks tuulesse,
tuul meelest tusa viis —
kõik oli korras siis.

Oleks saand süda ka
tuulesta terveksa!
Armid ei tuulesta
ega kao tuulesse.

[1891]

METS KOHAS

Mets kohas tumedalt, tõelt ...
Ma kuulasin himuga.
Ta kohin tiibu laotas
mu üle ju hällissa.

Ta tume kohin jäi rinda,
seal kohab nüüd alati —
ma nagu tad taga leinan,
ei rõõmsaks saa iialgi.

[1891]

LUMEHELBEKE

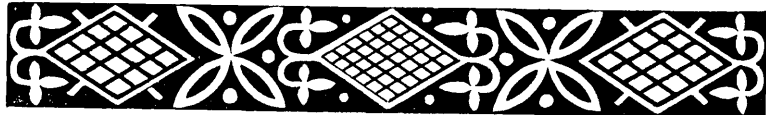
Lumehelbeke
tasa, tasa
liugleb aknale,
tasa ... tasa ...

Nagu viibiks ta
tasa, tasa,
mõtleks tulles ka:
tasa, tasa!

Miks nii tuksud, rind?
Tasa, tasa!
Rahu otsib sind —
tasa, tasa ...

[1891]

TUULED, TE JUURDE MA TULEN

Tuuled, te juurde ma tulen,
õhud, teile ma õhkan,
misuke valu mind vaevab,
misuke mure mind muljub,

misuke raskus mu rinna pääl;
mägi oleks kergem küll kanda sääl.
Teie ju teate, mispärast —
eks ikka kallima pärast!

Kuskil kaua ei mõtle ma,
aga ei temast ma aru saa.
Kord teine vaga, kord vallatu,
sääl särab silm, sääl kurbki ju.

Miks mina olen nii õnnelik,
miks mina olen nii õnnetu:
kas on mul viga, või on tal viga,
või on meil mõlemil midagi viga?

Tuuled, te juurde ma tulen,
õhud, teile ma õhkan,
misuke valu mind vaevab,
misuke mure mind muljub.

[1892]

JAANIÕHTU

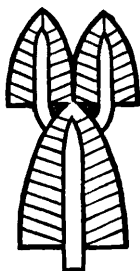
Kui unenäos ma seisma jään,
kui hõbehelki kastes näen;
nii õrn on öö. Ja vainu pääl
veel kostab hella piiga hääl —
jään õnnes kuulatama.

(Kümne aasta pärast.)

Kui koer siin jooksen läbi vee, —
hull lugu, kastene on tee!
Oi, kuidas pistab sääse nokk,
üks tüdruk tralli lööb kui vokk —
mis pagan kõõrutada!

[1892]

1891

RAUDTEEL

Rong lendab tuule kiirusega
ja silmist kaovad metsad, mäed;
mul on, kui sõidaksin ma surma,
kui kisuksid mind surma käed.

Mul on kui päiksevalgest öösse
ma sõidaks mööda eksimaid,
kui ootaks igavene pime,
kui kannaks süda ahelaid.

Mu mõte teise külge lendab,
tee viib mind ära teisel' pool';
kõik õrnad ihad langvad põrmu,
ja südant puutub surma nool.

Ei see, et tema jäänud maha, —
ei see ei raskelt rõhu mind;
ehk kardan lahkumisest paha —
seks liiga truu on tema rind.

Üks õnnetu, üks paha sõna,
mis ütlesin ma temale,
see on, mis koormana mind rõhub,
see kiviks jäänud südame.

Rong lendab tuule kiirusega
ja silmist kaovad metsad, mäed;
mul on, kui sõidaksin ma surma,
kui kisuksid mind surma käed.

16. august 1892

EI SAA ARU! ...

Oh seda tegu, võeh võeke,
mis tegi mu väike õeke:
külapoisile ära läks ta,
mind jättis õeta üksinda!

Külapoiss viis ta, ei tänandki,
õde — ta ümber ei käänandki!
Kuldaväärt hää oli siiski ta —
sellest aru ma küll ei saa!

[1893]

VARAKULT

Varakult võeti mind teaduse rinnalt,
lahku ju lapsena koduk'se pinnalt,
mida veel laulan ma siis?
Keskele tormide kohinaid säeti,
kusa ma nõrgake, noor veel ja väeti;
katki läks laulu viis!

Tormide hääli ma kuulata püüdsin,
omaste järele linnuna hüüdsin:
kuuldustel valulik keel!
Hääd vähe, halba ma paljugi näinud,
palju, oh palju on teisiti läinud, —
surmani kurvaks läks meel!

[1894]

TULEVIK

Mis on, mis paistab kaugel merel ...
Kas laev säält tuleb? Mis ta toob?
Või udu hall? Või mõttekuju,
mis hing vast ise endal' loob?

Ei, laev ta on — mu kauge lootus:
ta peab, ta peab kord tulema!
Ja kuigi varem pettis ootus,
ma usun: nüüd küll tuleb ta!

Kuid kas ta see, mis mina ootan?
Kas õnn, kas minu õnn ta sees? ...
Ma küsin ... laine käiku vaatan ...
Ta kuju rohkem kerkib ees.

Kas minu igatsust ta kannab —
kas on mu lootus tema pääl?
Või toob ta häda meie randa?
On surm vast leidnud aset säääl? ...

[1904]

TALVE ÕHTUL

Mets mustab, ööne hämar
on laotand üle maa,
nad võtnud üksteist hõlma
siin talveõhtuga.

Jäänd vaiki org ja võsa,
mets, lumi, heinamaa:
nad võtnud üksteist hõlma
siin talveõhtuga.

Üks täheke veel udust
kord vaatab ... kaob ka,
nad võtnud üksteist hõlma
on talveõhtuga.

Ma vaatan aknast välja:
kui rahul heinamaa;
kui pühaline vaikus
on üle kauge maa ...

Ei ole rõõm, ei valu,
mis minu rinnassa:
nad võtnud üksteist hõlma
siin talveõhtuga.

[1904]

TALI

1.

Talu õue ... Vaikne
talvehommiku,
värsket lund on sadand,
kõik veel vagune.

Õunapuu pääl aias
hüppab varblane,
tasakesti helbed
talle järele ...

*

Vaikne talveõhtu.
Eha punab veel,
töö on lõpetatud
lauba-õhtu eel.

Hämariku jumi
kaob koomale,
korstnatest suits tõuseb
otse ülesse;

tõuseb mustas tombus,
seisab õhu sees,
vaikus ümberringi
kõigis taludes.

*

Üks õunapuu akna kohal
kui valge siidi sees,
öö vaikib tema üle
ja tema oksades.

Öö viibib tema üle
ja tema oksades,
ta seisab mu akna kohal
kui pehme siidi sees.

*

Tähediamandid,
hõbeäärne kuu,
sinimustjas taevas
ilus ... ääretu ...

Pedak eemal üksi
 igavuses otseti ...
 nagu pilvitanud taevas,
 suigub kurvalt temagi.

*

Tasakesti ... tasakesti ...
 lumi langeb rahuga.
 Ilm nii vaikne, ilm nii sume —
 lumel aega langeda ...

*

Vaikne, pehme, tume
 talveilmake ...
 Tuleb peenet vihma,
 ilm pool-udune.

Räästalt langeb räitsak,
 kirjjud katuksed,
 aia otsas istvad
 tropis varesed ...

[1904]

MUL KANNATLIK, HÄÄ SÜDA ON

Mul kannatlik, hää süda on,
ma alandlik kui vari;
mul kannatlik, hää süda on,
kuid minu aul on hari!

Oh ära nõua iial sa —
ma olgu teise vari!
Kui pean ma vari olema,
siis — iseenda vari!

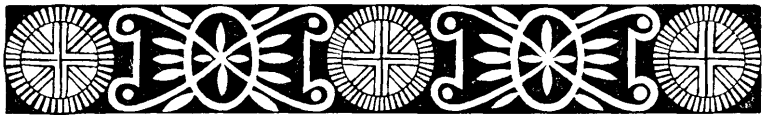
Oh valva ikka, valva sa,
kas aus sul tõuseb hari:
siis halasta ja kannata,
sest elu — ta on vari!

Ja sina, minu isamaa,
kes oled paljas vari!
Ja juba sinu nimigi
on paljas, paljas vari:

su emakeelt sa armasta,
ta on su viimne vari!
Ja õigust, tõde armasta,
ja — ära ole vari!

[1905]

1900

SANDIPOISI LAUL

Oleks mul üks kamber,
väike kambrike,
oleks mul üks ahi,
väike ahjuke.

Paneks ahju kütte,
istuks paistele,
võtaks oma Miina
enda kõrvale.

Miina on nii lahke,
hää ja tasane,
Miina on nii helde,
silm tal sinine.

[1905]

RÄNDAJA

Tulin linnast. Lumesadu.
Tööd ei leidnud kusagilt. —
Lumesadu. Jalad väsind.
Läbi, läbi näljane.

Kuskil teed, ei tulekiiri,
aeg ju hiline.
Ennäe! tulekene siiski
vilgub viimati.

Koputan ja astun sisse —
lahkelt lahti tehakse.
Tüdruk võtab ahjust leiba,
sooja leiba — mõtelge!

Soe saun ja lõhn nii armas. —
Tühi kõht. — „Kas soovite,
külamees, vast sooja leiba?“
Murdis tüki minule.

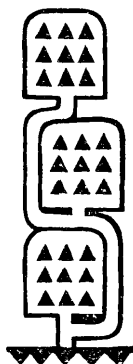
Suure tüki sooja leiba!
Oh küll maitstes magus see!
Soe leib ja soe süda,
perenaine tasane.

„Kust sa tulid, kuhu lähed?
Kas sul naine, võõras mees?“
Säält ma tulen, sinna lähen,
olen vaene reisimees.

„Mitu venda sul või õde?
Isa, ema elavad?“
Mina üksi! Kibe tõde,
kõik nad ära surivad.

„Tibi-tibi, tibi-tibi —
suurem neist on kukeke.
Mul on neli kanapoega,
jutt neid ajas ülesse ...“

[1905]

ISAMAALE

Mul puudub nii palju, palju,
mis, ei tea ma ütelda:
kas mehisust, välist viisi,
ei mõista mind teised, ma teisi —
ei seda tea ma.

Ühest aga pole mul puudu,
oh seda on palju ju!
Oh seda on palju, liig palju:
mu armastus on mu kalju,
mu kallid isamaa!

Oh, mis sa, isamaa, oled,
seda küllalt tean ma,
seda mõelnud ma uneta öödel
ja kõik mu tegudel, töödel:
võin julgesti ütelda.

Sa oled seesama elu,
mis sinult pärinud ma.
Sa oled seesama elu,
sa oled seesama valu,
mis minult saad jälle ta.

See valu, mis sinul su pärast,
on minul mu pärast ka,
ma pärinud seda su käest, —
mu nõrkusest ja mu väest
sa pärandad endale ka.

Ja sinu häda mu häda,
su õnn on minu õnn ka,
ja sinu viga mu viga,
ja sinu iga mu iga —
oh kallis isamaa!

Oh ela sa igavesti!
Õnn olgu sinuga!
Hääd võitlemist sina võitle,
hääd sõitlemist sina sõitle,
jää alalõpmata!

Oh jää, oh jää sa truuiks,
jää ustavaks, usinaks sa,
ja igavest' ausaks jää,
jää ausaks iga päe,
rõõm olgu sinuga!

Jää truuiks, jää surmani truuiks
oh iseendal' sa!
Jää truuiks igal ajal,
jää truuiks igal rajal,
siis oled võitmata!

[1906]

KELLA HÄÄL

Verehimu ja vaga hinge õhkamine,
vaga õhkamine, nagu lillekõne,
murtud süda ja leinamine,
otstarve ja tarretanud kaalumine,
rumalus ja ebausk:
kõik ühest kellanöörist tõmbavad!

[1907]

SA OLED KUI IISRAEL VANAST'

Sa oled kui Iisrael vanast',
oh minu isamaa!
Kui Iisrael prohveti päevil,
seesama viisiga.

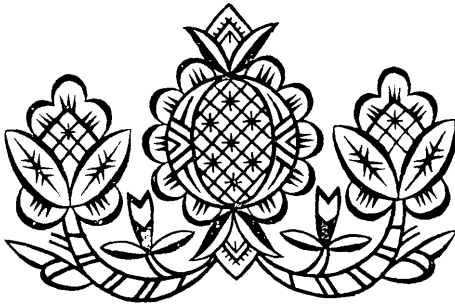
Sa seisad teede ääril,
kust Moabi minnakse,
ja mägede otsas vaatad,
kust Ammoni nähikse.

Sa pilgutad Edomil' silmi
ja Assurit armatsed
ja Süüria kuninga kulda
sa enesel' ihaldad.

Sa oled vintsutatud
just nagu Iisrael ka.
Sind kõige looja kaitsku
ja olgu sinuga!

[1908]

LUULETUSED

NOOR-EESTILE

Mind ärge austage —
ei iial iganes!

Üks valus vale mõiste
on liikvel aja sees.

Nad hirmsad on, mu laulud,
ja hirmus mu süda sees,
nii hirmus nagu mu saatus —
ei, mind mitte iganes!

Te austage mehi,
kes kasvand valguses,
kes teaduses krooni saanud,
kes tööil on selguses.

Ja kui neid mehi ei ole,
siis endil' nad mõelge,
kõik voorused mõelge kokku —
ei mind mitte tõesti!

Kõik voorused mõelge kokku,
me esivanemad,
me kallid, kallid kalmud — —
ja endi vanemad:

siis leiate ehk mehe,
kui üles kasvate,
kes oleks noorte ehe,
ei, mind mitte tõesti!

[1905]

EMALE

Oh minu armas emakene,
oh minu kallis emake!
Surnuhaud ma ise olen,
astes sinu hauale.

Käi minu järel! õpetasid,
käi minu järel, pojake!
Ei ma sinu järel käinud, —
neiu jälil, emake!

Kelle jälil olen käinud,
oh ei seda tea ma,
emakene, — enda jälil,
vahest võiksin ütelda.

Neiu jälil mina käisin,
neiu jälil, emake.
Annaks suud ta saapatallal',
minu südant talland ta.

Luule jälil mina käisin,
tuule jälil käisin ma,
hiljem, hiljem, emakene,
unistasin: kodumaa!

Oli arm mul unenägu,
laske näha edasi.
Isamaa — kui petis kägu,
elada ei tahagi.

Oh mu süda, ta on haige,
on nii haige, emake!
Oh mu süda, ta on haige,
rohtu ei saa temale.

Ei ma adra järgi kasvand:
teisi vendi oligi;
ei ma kooli järgi kasvand:
vaene olin liiati.

Karja jälil mina käisin,
tuule järel, emake, —
karjas ainult metsakaja —
luule jälil, emake!

Vaene oli meie talu,
vaene ilma otsata,
pilgata sain palju, palju, —
vahest mõnda lugeda!

Rehkendada ma ei mõistnud
koolis ega — eluski,
rehkendada numbritega,
mesikeelel — samuti!

Ei ma silmakirja mõistnud, —
sina olid tõsine!
Ei ma roomata ka mõistnud —
sa ei roomand, emake!

Midagi ei mõistnud ma,
vaene olid, emake!
Unistasin, emake:
karjas palju kuldset aega.

Ei nad meie kohta ostnud,
kulla kallid emake!
Mättaid niitsime me ise,
jäime ikka elusse.

Seda tean, kuis isatalu
vanast' võetud võimuga:
härra tema mõisa külge
võttis kavalusega.

Kuidas asemele anti
metsast kehva söödike;
kuidas säältki ära aeti —
sööti vaja mõisale!

Sääl siis nutsid, emakene:
kuhu lähen lastega!
Sääl siis põdesid ja kurtsid,
seda kõik sain näha ma.

Oh ei sindki mina tunnud,
kallis, kallis kodumaa!
Kus siis lagund talumaja
ennast mõistab vaadata!

Kõrget, suurt ma leidsin üles —
sind ei leidnud, kodumaa.
Palju tähti taeva süles —
sind ei siiski näinud ma.

Kui nad mulle haiget tegid,
pilkasid su madalust,
emakene, — siis mu süda
võttis eesti armastust!

Hilja, hilja, emakene!
udust olin väljas ma:
hilja — hilja, emakene,
varemeid jäin vaatama.

Minu isamaa on vaene,
oh mu hella emake;
tema üle uhab laine —
aastasadu alati!

Oh mu isamaa on vaene,
mina ise vaene ka.
Ühest on ta siiski rikas —
murest, hädast otsata.

Leian siiski kadund kinda,
avaldan maailmale!!

[1908]

MINE ÄRA

Mine ära, mu noorus sa —
sind mina näha ei kannata!
Mine ära, aukõrguste unistus,
nagu paha südametunnistus!

Mine ära, igatsus tuline,
tegudehimu, lootus kullane.
Auline eesmärk, au varigi,
minge — ülearu olete!

Minge sinna, kus mehed valmivad,
laulutarkade lauas istudes,
vanatarkade juttu kuulates,
kangelaste tegusid imestes.

Minge sinna ja viibige nende reas —
lootus ja tulevik on ju nende seas,
kes on loodud radade rajajaks,
kodule kaunile kaitsejaks.

Mulle miks tulete haiget tegema,
mulle miks heljute südamepiinaks te,
mulle miks okkaid puistate
rinnale haigele, rinnale haigele!

[1909]

KANGAS

Naised kangast seadvad
kambris akna all,
mõttes jään ma seisma
nende ligidal.

Minu mõttekangas
ilma ääreta,
minu mõttekangas
ilma otsata.

Ükskord oli tema
veripunane,
teinekord ta oli
valge lilleke.

Punane ja valge,
taevasinine,
südamesse paistsid
tähed, päikene.

Ulatas ta pikalt
ilma otsani,
ulatas ta laialt,
leidis tähedki.

Minu mõttekangas
katki kärisend,
tuhat korda temas
süda värisend.

**Tükid, katki kistud,
lend'mas tuuledel;
õnnelik neist leides
pisematki veel.**

*Enda mitmel korral ärapõletatud
laulusid mälestades, umbes 1899.*

ÜKS SUU

Üks suu, nii vana
kui mullake;
ja mõtteis nägu
nii vagune.

Ja mõtteis nägu,
nii aus ta;
nii vaikne, valul
ja sõnata.

Nii aus, nii vaikne,
nii mullane,
nii selge ja õige
ja kullane.

See on mu ema,
mu mullake,
see on mu ema,
mu kullake!

[1908]

MEEL PAREMAT EI KANNATA!

Tuisk jookseb võidu tuisuga
ja tume taevas, tume maa.
Nii armas, armas mulle ta:
silm paremat ei kannata.

Ja väli must ja murelik —
see vanemate minevik:
kuussada aastat läinud ta,
ei ainust tähte näha saa.

Kuussada aastat läinud ta,
ei ainust tähte näha saa:
nii armas, armas mulle ta,
meel paremat ei kannata!

1900

MA KÕNDISIN METSA POOLE

Ma kõndisin metsa poole,
kus vaiklik üksildus;
siin leidus mu nukker süda,
mu noorus ja armastus.

Ma kõndisin välja pääle
ja üle kirikutee.
Siit rahvas sõitis mööda,
mull' haiget tegi see.

Siin tuli ta mu meelde —
otstarbeta elu ja töö:
kuis kurbus kõitnud mu keele,
kuis raugemata on öö!

Ma astusin mäe pääle,
kust näha võis edasi:
sääl muistne aeg tuli meelde
ja lossid tagasi.

Sääl muistne aeg tuli meelde,
sest kõigest paisus aim.
Sest silmad langesid märjaks
ja õieti kurvaks läks vaim.

Sa mine, kuhu tahad,
sul ikka varemed ees,
nii metsas, mäel, väljal,
sa ikka nende sees!

[1905]

OH SÕBRAD, EI LASE MA ÕELDA

Oh sõbrad, ei lase ma õelda,
et oleks nii haige ma.
Ja et ma terve oleks —
ma seda ei ütlegi ka.

Ma olen nõnda terve,
et rahvas kõik minu ees,
kes nõnda vigane, haige —
enda vigu näeb minu sees.

SINA JA MINA

Mu ees on surm,
ma tunnen ta vina,
ja säälpool on nurm,
kus õitsed sina:

Küll ilus on nurm,
kus õitsed sina!
Mu ees aga on surm,
ma tunnen ta vina.

1896

*
* * *

**Mu ilus kullakene!
Mis mõtled nüüd jälle sa?
Pääd kummardad armsast' alla
ja naeratad salaja?**

**Mu ilus kullakene,
mis teen ma sinuga?
Sul on nii ilusad silmad —
ja mehele tahad sa?**

**Mu ilus kullakene,
mis teinud jälle sa?
Mu rinnale kinnitand lille
ja — iseennast ka?**

ÜKS MÄLESTUS

Oh sõbrad, kel õnneks läks kummarda'
oma hinge kõrguse tunnil:
kes leidis kõrgema jumala —
ja põlvitas südame sunnil —

see põlvitas pühal minutil
ise enese hinge ette!
Mis otsis ta kaugetel randadel,
ta selle sai siit nüüd kätte.

Sest kõik, mis suur oli hinge sees,
arm võttis vastu selle:
ja säääl ta teistkorda kujunes —
säält andis ta tagasi jälle.

Sest ikka hävitavad jõud,
kui võisid kord ühendust tuua:
säääl üheks saades suur oli sõud, —
suurt võis see silmapilk luua ...

Kes sellel pühal minutil
läks elutähest mööda,
see kustus, kadus jäljetult,
kui täht, mis valgustas ööda.

VULKAAN

1.

Ta viskas lõkkeid ülesse:
all piinas pitsitus.
Kas oli parem pilve all
kui maa sees kitsikus?

2.

Ta jahtus ära, langes tuhk
maa pääle maha.
Nii taevani tõusnud kirge
näed rämpsuna maas —
kivikski kerge!

SA TULID

1.

Sa tulid tuppa, ja valgust
ja selgust sai tuba täis.
Su üle oli kui päike,
kui päike kiiresid täis.

Sa tulid tuppa, ja valgust
ja selgust sai tuba täis.
Su üle heljus kui muusik',
su komme — valgust täis.

2.

Sa tulid nagu päikene,
kui hommik tulid sa.
Sa tulid nagu päikene,
ja ilm lõi särama.

Sa tulid nagu päikene
ja paistsid südame —
ja kadusid kui päikene
öö musta hõlmasse.

[1904]

ÕHTUL

Õösse ära kadus
vanker vurinal, —
õhturahu sisse —
tähistaeva all!

Ära kadus ühes
minu rahu ka:
süda tahtis ühes,
ühes sõiduga!

Oleks ühes läinud,
ühes temaga,
sada versta sõitnud,
sõitnud tuhat ka.

Sõitnud kaugel' ära,
kuhugile siit —
unustanud kära,
laulnud vaba viit!

Oleks hõisand, laulnud
korraks ometi,
tulnud pealegi siis
kurbus tagasi ...

1908

MUST LAGI ON MEIE TOAL

Must lagi on meie toal,
on must ja suitsuga,
sääl ämblikuvõrku, sääl nõge,
on ritsikaid, prussakaid ka.

Mis tema kõik kuulnud, näinud,
ei suuda ütelda, —
kuis valu viskab varju,
kuis muudab näo ta!

Näind palju pisaraid, nuttu,
ja palju riidu ka,
nii palju, palju valu, —
oh issand, halasta!

Must lagi on meie toal
ja meie ajal ka:
ta nagu ahelais väänleb,
kui tema saaks kõnelda!

LILLED

**Küll on ilus lilleleid!
Naerateleb päikserind:
lilleleidja kenam neid.
Lilled ise mõlemad,
päiksepaistel põlevad.
Hüüdvad vastu: vaatke mind!**

1896

TALLINNAS

On üle linna udu,
ja udu on väljateel, —
nii tihe, tume udu,
just nagu minu meel.

Ja, vana kants, sa seisad
nii piiratud ududest,
kui keeksid hämar ja udu
kõik välja sinu seest.

KOIDUL ON KÕNESID PALJU

Koidul on kõnesid palju,
tähtedel tarkusi tuhandeid,
tuuledes haigusel' rohtu,
lilledes hädadel' ohtu,
südamele magusaid sidemeid,
mälestusepidemeid:
kellel nii palju on aitajaid veel —
inime, miks kalk su meel?

Oktoober 1908

UUS JA VANA

Ma ast'sin hommikul õue,
tuln meeletult tagasi,
kõik end'ne elu surnud,
uest' sündind ma jällegi.

Kõik elu, ta oli vangis,
oli rauas, ahelas,
oli midagi selle vahel,
mis põues lainetas.

Nii iga päev ma suren,
suren alalõpmata,
ja tuhat korda süda
kokku käänab valuga.

Nii igal hommikul ärkan —
ma uuest' sündinud.
Siis uuesti ära suren,
uest' ärkan muudetud.

KEVADE LÄHENEMINE

Tuhat nägemata silmi
vaatvad murult vagusalt,
tuhat kuuldemata hääli
heliseb ju salajalt.

Üle laane lootus luikab,
kõnekõmin metsa pääl,
üle oru ootus huikab,
vaimud vaatmas mäe pääl.

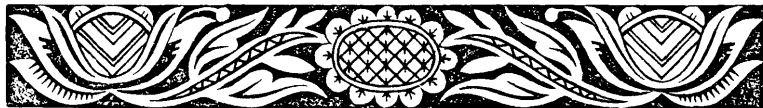
Langevad nad ükskord kokku:
kõnekõmin metsa päält,
astvad vaimud mäelt alla,
kose kohin tõstab häält —

siis kõik väljad valendavad,
lahti iga lille silm,
järve lained helendavad,
ilus päiksepaiste ilm.

Siis kõik kaua kannatavad
nupud rõõmu-silmavees,
eluvaimud lehvitavad:
kevade on meie ees.

[1905]

ÜKS MÄRTSIHOMMIK UDUNE

Üks märtsihommik udune,
soos puude all hämarus.
Ja pooles ringis kaugele
käib metsa palistus.

Ja väli kaetud lumega,
teed sulad, poriga.
Nii kaugele kui näed sa —
mets udu, sulaga.

Mets. Harvad, kurvad kasepuud
mustavad varjuna,
ja märjad oksad ripuvad
alla nii nõuta.

Õö nagu vastu paneb veel,
tusk tume puude all;
kurb, kidur põõsas kurdab teel —
mis muremõte tal?

HOMMIK

Ju karjane läeb karjaga:
Till, tall! must kirjak kõige ees.
Till, tall! ka kostab metsa sees
ja vastab niit ja karjamaa.

Ju kõlab läbi hommiku
üks pasun eemal: tu, tu, tu!
Jõe ääres aurab lokkav hein,
siit tagapool mets, mäesein,
kust läheb linnatee
ja kaob puude vahele —

just nagu tänav silmale.
Sääl tuleb naaber koormaga
ja süütab piibu põlema.
Käis veskil.

Valgel kübaral
käib mölder veskitiiva all.

Kuid väljal kõnnib põllumees,
muld muhe, must tal jalge ees —
ja ennäe! seeme kukub ka.

1896

SUINE TUUL

1.

Tule, ma arstin su valu! Nii kõneles suine tuul pehmelt,
tasa ta meelitas, silitas, sõgedad sõlmed kõik avas,
hellalt ta musutas juukseid ja huuli ja silmi,
siidise käega ta sõlmis mu südame uuesti kokku.
Meelitas, silitas, otsis ja paitas ja palus,
kuni kõik kibeda meelest ja südamest viis.

1896

2.

Kuis hällib ja kiigub metsa äär,
kuis õõtsub ja puhub tuul suine,
kuis lilledest lainetab heinamaa käär —
siin mängib Lämmeküne.

Ja juuniõhk ja juunituul,
ja algav videvikjume,
ja õilmed kõik puhes õilmekuul,
pilv taeva all pehme ja sume.

ÜLE VEE

Üks laevake
läeb üle vee,
läeb üle vee
ja lainete.

Kui valge luik
kaob üle vee,
kaob üle vee
ja lainete.

Mu armuke,
mu kullake
läks üle vee
ja lainete.

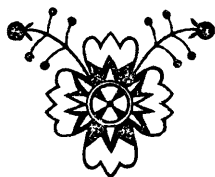
Mu armuke,
mu kullake
on üle vee
ja lainete!

Silm kaugele
käib üle vee,
käib üle vee
ja lainete.

Ei laineke
ei kõnele
mul üle vee
ja lainete.

Siin laineke,
sää! laineke:
kuuld üle vee
ja lainete.

Juuni 1896

LÄÄNEMERE LAINED

Sa magad, sa magad, sa magad,
sa magad, mehike,
nii kaua koputame
me kivikaldasse.

Sa magad, sa magad, sa magad,
sa magad, mehike,
ja rauad käsist ja jalust
sull' lõikavad lihasse.

Sa magad, sa magad, sa magad,
sa magad, mehike,
nii kaua koputame
su unustud rannale.

LAINED, KUHU TE TÕTTATE —

Lained, kuhu te tõttate
ojakeses sulisedes,
päikese vastu hüpates,
lillelisel kaldal vulisedes?

Meresse meie tõttame,
tantsime kuldse päikese ees
taeva ääre all sinades,
kadudes uduvinades.

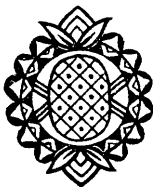

PÕHJA REIS

Jää sisse kinni jäänud
on põhja piiril laev.
Ei enam teda siit lahti
saa inimlik vaev.

Ja laevameeste liikmed
on külmast kangenud.
Jää, lumi igavesed —
kõik lootus langenud.

MEREHÄDALINE

Laev eksind põhjamererele,
ta mehed meresse langend —
üle jäänud on üksainuke,
külmast sellegi käed kanged.

Ei laeva jõua ta juhtida,
pool omapääd luusib see veedel.
Ei laeva jõua ta juhtida,
laev sõuab juhuse teedel.

Siis lõuna poole pöörab sõit,
kui puhub põhjatuul —
ah väike, väike seegi võit,
ei rammu tüüripuul.

Laev uitab ümber omapääd,
laev uitab ümber umbkaudu
ja leiab vett ja leiab jääd,
ja laine lõhub laudu.

Kui aga puhub lõunatuul,
toibub mees kohmetand;
käed püsivad nüüd tüüripuul, —
toibund ta, ehmatand:

Jah, aga kuhu veab tee?
Kaugele põhjasse!
Veab otse surma südame
viimne soe tuuleke.

[1906]

SÜGISE

Igav liiv ja tühi väli,
taevas pilvine;
jõuan tulles metsa äärde,
tuleb nõmmetee.

Männi roheline samet,
üksik metsatee:
pedak heleroheline,
kask kuldkollane.

Pedak heleroheline,
kask kuldkollane!
Nõmm on sügisele
langend kaenlasse.

[1903]

OH KANARBIK, OH LILLEKE!

Oh kanarbik, oh lilleke,
nii kõle, kõle sügise!
Nii väsinud, nii kurb on meel,
sa pehmelt, õrnalt õitsed veel,
oh lilleke!

Oh kanarbik, oh lilleke,
mind kurbus rõhub rängasti:
sääl arm, sääl surm, sääl sügise —
su silm nii taevasinine —
oh lilleke!

LEHED LANG'SID ...

Tuulehoog lõi vetesse,
lehed lang'sid laintesse:
lained olid tuhakarva,
taevas üle tinakarva,
tuhakarva sügise.

See oli hää mu südamel':
sää! olid tunded tuhakarva,
taevas üle tinakarva,
tinakarva sügise.

Tuuleõhk tõi jahutuse,
leinalained lahutuse:
sügise ja sügise
sõbrad teineteisele.

1897

RUKKIVIHUD REHE ALL

Puhtal põrandal,
puhta rehe all
uudisvihud — nad
ahet ootavad.

Vaikus pühalik
raskeis vihkudes,
kuldseis kõrredes
puhtal põrandal.

Puhtal põrandal,
puhta rehe all
rahu pühalik,
mõte vihkudes ...

Küll nad mõtlevad,
kuidas vanake,
valgejuuksene,
seemne kukutas

vaga meelega,
vaikse sooviga:
õnne talule,
õnne majale,

õnne pojale,
pojapojale,
pojalastele
ikka, igavest?! — —

Kui siis ärgati:
kuidas märgati,
et käib elutee
läbi hädadest,

külma talve seest,
jääsest, pakasest;
et neist paljud küll
ei saa ärkama. —

Tuli kevade:
helin õhkudes!
Tuli kevade:
vulin jõe vees!

Iga sonnike,
iga sopike
üleannetult
hüppas ojasse!

Hüppas ojasse
lustilaginal,
talve kasukast
tüki kaasa viis.

Näe, siis õue all
väljal seljakal,
väljal viljakal
oras haljendas!

Lõo lõõritas,
tõustes välja päält
nagu laulukuul
õhku ülesse.

Kõrgel hõljus ta
sinitaeva all,
selge taeva all
üle orase.

Sääl ta lõhkes siis
nagu laulukuul,
laulu lainetas
õhku laiali.

Mis ta kõik siis tõi,
kallis kevade,
pehme, siidine,
päiksehiilgene?

Palju mängusid
kõrgel õhu sees,
halja salu sees,
haljais põõsastes.

Põldpüü vurinal
jooksis varjule
rohupeenrale,
tõusva viljasse. —

Palju mängiti,
palju hõisati,
uperpalli löid
pääsud õhu sees.

Palju rõõmu tõi,
laululirinat,
palju hõiskamist,
palju helkimist.

Sooja vihma tõi,
kastet, suveööd,
tähevalgust tõi,
tähte imetööd.

Eha hellal käel
kõrsi silitas,
päida paitas
õhtu rahuga.

Ja kui kõik, kõik ilm
uinund unesse,
püha rahu sees
seisis rukkipõld.

Vaikselt, unenäos
seisis rukkipõld:
unes kuulis ta,
unes tundis ta

hingetõmbamist
suures looduses,
suures, vägevas
taevalaotuses!

— — — — —
Ja kui tõusis ta,
päevakuningas,
hõiskas kiitust tal
miljonite keel.

Hõiskas kiitust tal
oksal laululind,
hõiskas kiitust tal
inimese rind!

Laulis karjane
metsasalu sees,
kõlas sarve hää, l,
sulas järvevees!

Ja mis päikene,
tema tegi siis,
kullaläikene,
suure metsa pääl,

rukkipõllu pääl,
laia laane pääl,
üksik' männi pääl,
mäe külje pääl,

kõige ilma pääl,
suure ilma pääl,
nagu haud'ja lind
oma pesa pääl?

Säras, sätendas,
elu sünnitas,
elu valmistas,
elu soojendas.

1897—1903

KÜLM

Mänd praksateleb külma käes,
kuusk naksub, unes väriseb ...
Õhk kristallisid piserdab,
koit idas veripunane ...
Lehk põhjast — tuleleil on see!
Loom koiduvalgel kisendab!
Hunt, põder, metskits ägavad
ja päiksetõusu ootavad.
Kord-korralt külm, ta plaksatab,
mets härmatises surnuvaik ...
Koit idas veripunane ...

TUIISK

Tuisk jookseb võidu tuisuga,
ei teine teisest mööda saa:
üksteise ette tõttavad,
üksteist nad maha jätavad.

Ma vaatan, kuni väsib silm,
mu mõtte tuleb vaimuilm:
tuisk jookseb võidu tuisuga,
ei teine teisest mööda saa.

*

Need lumelained väljal,
nad on nii armsad, hääd,
kui süda on tusas ja palav,
nad jahutavad pääd.

Ja põhjatuul on nii lahe,
nii lahedaks läheb pää;
jah, isegi surm on nüüd mahe
ja isegi hukatus hää.

TALVINE TIHANE

Tihane lendab mu aknale:
kaela alt valge, kõht kollane;
nokib, nokitab, vaatab targasti
sisse — tihase viis on see —,
kaela alt valge, kõht kollane!

Vestab nokka, vaatab targalt ta:
vaene linnuke, talve käes üksinda!
Hädasti, hädasti seda sain mõelda,
lendab säääl lahtistel tiibadel lennuga
teine ka!

Vaatavad mind nad kui kahjurõõmuga,
vaatavad, hüppavad, lendavad minema.
Järele jään neid vaatama.
Mõtlen ma: tuli ta
lahtistel tiibadel lennuga —
teine ka!

HELLEENLANE JA PÄRSLANE

Maalt välja aetud, eksind kõrbe rajal,
siit leidis pärslane ta lõunaajal.

„Sull' isamaa on olnud kohtus äge:
nüüd juhi Hellasesse kuninglikku väge.“

„Kui õhtust tõuseb päev: siis koju sõidan,
kui lõunast — siis ma Hellast teile võidan.

Ei, võõras! Sinu kuld mu ustavust ei murra,
ma olen kreeklane — mind lase nõnda surra!“

Oktoober 1908

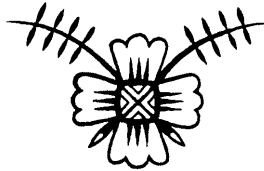
KUI TUME VEEL KAUAKS KA SINU MAA

Kui tume veel kauaks ka sinu maa
ja raske su koorem kanda,
kui enam ei jõuaks, ei jõuakski ka
sa soovide siniranda.

Täht süttib ehk taevas su üle veel,
lill tärkab su hua pinnast,
ja sinu mõte ja sinu meel
kord tuksub su rahva rinnast —

ja liigub ja loob ja lehvitab
ja kaunid radasid rajab,
su rahva koda see ehitab
ja põlvest põlveni kajab.

1894

MERI

Meil ukse ees lainetab meri,
käib alla ja ülesse;
siin laine lainet ajab
küll taga järjesti.

See lainetaja meri
on rukkiväljake,
tuul, päike, pilvevari
teeb laineid temale.

Siin lainetan, rukkiväli,
kuldlaineid su õue all.
Ja isa ja ema ja käli
nad vaatavad väraval ...

Su kodu, su kodu, su kodu,
su kullane koduke,
siin lainetan, Eesti meri,
ma Eesti rahvale.

Mu üle Eesti taevast
on nõnda sinine,
ja Eestimaa päike paistab
nii selgesti, soojasti!

TA LENDAB MESIPUU POOLE

Ta lendab lillest lillesse,
ja lendab mesipuu poole;
kui kõuepilv tõuseb ülesse,
ta lendab mesipuu poole.
Ja langevad teele tuhanded —
neist koju jõuavad tuhanded.
Ja viivad vaeva ja hoole
ja lendavad mesipuu poole.

Nii hing, oh hing, sa raskel a'al —
kuis ihkad sa isamaa poole;
kas kodu sa, kas vöõral maal:
kuis ihkad sa isamaa poole!
Ja puhugu sulle säält surmatuul
ja lennaku vastu surmakuul:
sa unustad surma ja hoole,
kui kotkas tõused ta poole!

[1905]

MA LILLESIDEME VÕTAKS

Ma lillesideme võtaks —
sind köidaks sellega,
sind köidaks sellega ühte,
oh õnnetu Eestimaa!

Ma taevasina võtaks,
võtaks päikese särava,
võtaks eha, võtaks koidu —
sind köidaks sellega.

Ja armastuse ma võtaks,
võtaks truuduse, aususe ka,
ja köidaks sellega ühte
sind, kallid kodumaa.

Ja veresideme võtaks,
võtaks venna südame ma —
ja köidaks sellega ühte
sind, õnnetu Eestimaa!

[1907]

1895

LAS LAPSED TEEVAD

Las lapsed teevad targemalt,
meil omiks päeviks sedagi!
Nii öeldi enne, öeldaks' nüüd —
ei avita see kedagi.

Sest lastel sama vabandus
ja nõrkus nüüd kui ennegi.
Ja tõotatud messias
on tulemisel alati.

Sest lastel nõndasamuti
on isaisilt pärandus:
kõik nende eksitused veel
ja endi eksiv noorusmeel.

KES MEELDIDA TAHAB —

Kes meeldida tahab, peab roomama,
„jah“ üteldes „ei“ peab mõtlema,
mis teine tahab, peab tegema,
peab ahelaid kandma ja — tänama!

Peab kandma lõpmata palju veel,
peab tundma, kuidas tal murdub meel,
peab kummardama kulla eel —
peab nuttes naeratama veel.

Ja kes ei taha, ei meelita ta,
ei taha, ei taha, ei tahagi ta!
Vaid külmalt elugi pakub ka —
tal enesel katsutaks' meeldida!

Ja jääb ta nüüdki veel muutmata,
ta tõe-armastus puut'mata,
üks peab nüüd kahest sündima:
ta peab nüüd tõusma ehk langema!

KIIL

Kiil kasvab kapsale alla
ja kaalikale kiil;
kui liig palju vihma ehk kuiva,
kasvab mõlematele kiil.

Kiil kasvab kaalikal' alla
ja ajalehele kiil,
ja ajale kiil kasvab alla
ja kirjandusele kiil.

See kiil on viha ja mõru,
ei lastele kõlba ta,
ei kõlba ka vanadele,
pääd uimastab üksinda.

On kiilised igal ajal,
on kiilised alati.
Kuid ainult kiilid meil ikka —
ei kaalikaid kunagi!

LAUL SELLEST KADUVAST

Laul sellest kaduvast suvest —
see on kurbline laul;

laul sellest kaduvast elust —
see on kurbline laul;

närtsivast noorusest laul on
kurbline laul;

närtsivast voo­rusest laul on
kurblisem laul; —

laul sellest langenud vahvast —
kurbline laul;

laul sellest rusutud rahvast —
kurblisem laul.

Jah, sellest loodusesurest
kurb on laul

ja sellest südame­murest
kaebab laul.

7. september 1908

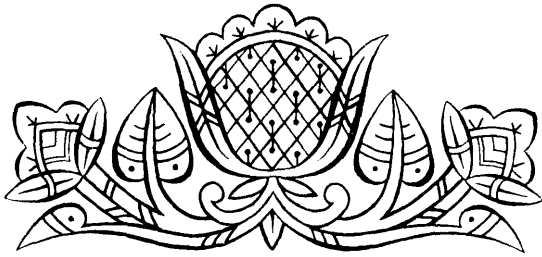

NAGU ILUSAMGI HELE HÄÄL —

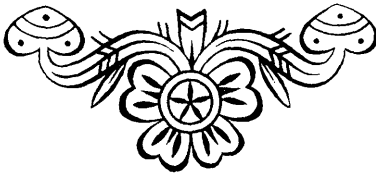
Nagu ilusamgi hele hääl
mäekoopast kostab koledalt,
haua sügavusest haledalt,
kui on koolja-koorem pääl:

nõnda kustub püham püüegi,
nõnda närtsib surematuski,
nõnda vaibub selgem tõdegi,
sumbub öösse härdam hüüegi.

EI NÄE ENAM!

HÕLPSAM ON MÄGESID TÕSTA

Hõlpsam on mägesid tõsta,
kergem on kaljusid kanda,
hõlpsam on ilmasid hoida
kui südametunnistust halba:

jõuad sa, ehk ei jõua sa,
sured sa, ehk ei sure sa —
päike paistab kui päikene,
koit on süütuseläikene!

Südametunnistus aga sööb sind,
südametunnistus maha lööb sind.
Tumedas elad sa, kumedas kõnnid sa
südamekoormaga!

[1909]

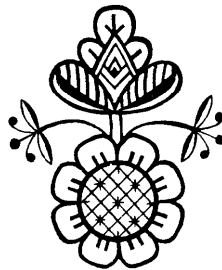
LAULIKULE

Kus jõed kokku jooksevad,
kus lained kokku langevad,
kus kaste ilma imetab,
säält sina, laulik, laulu tõid.

Et jõed kokku jooksevad,
et lained kokku langevad,
et kaste ilma imetab:
kõik sina, laulik, seda võid!

[1909]

1896

MÄND

Mänd haljendab üksinda
üle maa.
Oh mänd, kas sinul on igav ka
üksinda?

Sääl sõidab postipoiss kiirega
läbi maa,
oh kas sinul sõites läbi maa
igav ka?

Ja postipoiss tuleb ja trararaa!
sarvega
ta puhub ja mänd vastu kostab ka
trararaa!
„Oh tere, seltsimees! Tere ka!“
„Tere ka!“
Kas üksinda üle maa — läbi maa igav ka?

[1909]

1897—1898

MURES

Pää langend sul käe pääle —
kui ärahelisend hää!,
ja mure tume vari
veel praegu su pale pääl.

Kui ilus on muretsev ilu!
Kui ilus sa muredes!
Sa oled kui üksi jäänd lille,
ja torm ootab pilvedes!

[1909]

September 1896

SUGULASED

Sugulased peavad pulmi,
sugulased mehele lähevad,
sugulased naisi võtavad,
sugulased surevad, ristivad —
mina ei teagi ...

Vaesel ei ole vaderit,
õnnetusel hõimulasi,
tagakiusatul sugulast.

Kullal sugulased on kuningad,
hõbedal hoolikad hõimud,
vaselgi vaderid valvsad,
rahal rahvas sugulane,
rublatükil ruttu sõbrad.

Vaene jääb silmade vahele,
vaene jääb ukse allade,
nukukeseks maja nurka.
Vaene saab taldriku alama,
vaene saab kahveli katkise.
Vaest vankril' ei võeta,
rekke'e ei rebitagi.

Vaesel söögiaeg varane,
söögivahe liig lühike,
sügispäeva otsakene!
Vaesel töö liig vähene,
sulasel ikka suurta kõhtu!

[1909]

Oktoober 1908

ÄRA VÄSI!

Ära väsi laitust andmast vennale,
kusa eksitud,
ära väsi laitust andmast endale,
kusa teenitud.

Saagu su vaenlane kiitust sinu käest
autegude eest;
nõuab see tükki su enda südamest,
tõmba see talle seest!

Et sinul raskemal tunnil jõudu täib
ja sa ei värise,
kui su viimane vaenlane pääle käib —
süda ei kärise.

Et ei tõuse uus vastane kesk sinu võidu sees
ega väära sind,
kui ju vaenlane võidetud jalge ees:
sinu oma rind!

[1909]

1905

MINU SAATUS

1.

Ju rannale jõudmas
mu paadike;
ma tean, ma näen,
mu saatus see.

Kas on sääl sees mu
ihade nurm,
kas minu elu, kas
minu — surm?

Ei seda ma tea,
pean vaatama,
halb põgeneda,
halb oodata!

2.

Ju rannale jõudmas
mu paadike,
ma tean, ma näen —
mu saatus see!

Ma tean juba,
mis on ta pääl,
mu kurgust hüüab
ju hõiskehääl:

Oh, ei! Vaat' enne,
kui tuleb rand,
täis laineid ja kive
üks mere kand —

kas siit mu paadike
üle saab?
Kas aga mu laevuke
kannatab?

[1909]

26. juuli 1909

SA OLED KUI SALANAINE

Sa oled kui salanaine,
mu kallis kodumaa;
ja seda küll avalikult
ei tohi nimeta.

Kui vahest nagu vargsi
mõte su poole käis:
siis panevad seda nad pahaks,
kõik ilm sest siis kisa täis.

[1909]

HAIGE

Haige olin, jahutada
jääga südant tahtsivad;
haige olin, süda palav:
mõte otsis kodumaad.

Haige. Jääga terveks teha
tahtsivad mu armsad mind,
jää ei jahutand mu keha,
tulisemalt tuksus rind.

Võiks siin jää verd jahutada,
haigus, kuumus kaduda:
mind siis ärgu olgu enam —
ilma selle haigeta!

[1909]

26. detsember 1909

PAE

„Sa südameta ja kole pae,
surm oled sa kõigele elule!“
Nii lilled nad paele rääkisid,
nad paesel põhjal kasvasid.

„Ei oleks mind aluseks olemas,
kus oleks, te kaunid, siis kasvamas?
Ei oleks alust nii armutat,
kust oleks teil õilmed, nii ilusad?“

[1910]

ET ELU HÄDA JA VALU ON ...

Et elu häda ja valu on —
ei taha kuulda ma.
Ta päralt aastatuhande varad on
ja — nende õilmed ka!

Ta päralt ometi naeratus on,
ja süda tuksub ka.
Kus sõbrad isekeskis on:
ta päralt on see ka.

Hei! Elu sõda ja tuli on,
õhk Taara tammikust.
Hei! Elu julgus ja tugevus on,
täht tähevanikust.

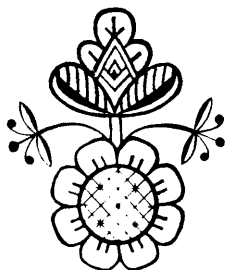
Ja kui ka hädasid million,
mis oled kannatand,
eks palju õnne sest oleks saand —
see kõik on lunastand:

sest kui tema ükskord kihab sees
ja kohab ja üle a'ab —
kas muresid mitu tuhat ees —
sest samastki küllalt saab.

Saab sellestki, et maksab elada,
seesama kroonib ta ...
Pilk õnne — elua'a kannatust
see kaalub üles ka.

**Jah, elu hall aastate tarkus on,
on kevade lilleke,
ja keerubi leekiv mõõk ta on,
on vaim ja tuluke.**

[1910]

KOER

Koer lakkus kutsikaid õrnasti
ja seadis neid kõikepidi ...
Ei olnud neid tarvis kellelgi, —
nad ära uputati.

Ja vana koer, kui ennegi,
sõi, kaitses lukku ja taba
ja haukus just nagu ennegi
ja mängis ja liputas saba.

[1910]

*
* *

Ma neidu armastasin,
ei kostnud ta ei, ei jaa —
vist polnudki tal kosta,
vist vaikis lootusetä.

Ma isamaad armastasin.
Ja see ei kostnud ka.
Vist polnudki tal kosta,
vist vaikis lootusetä.

[1910]

EMA JA TÛTAR

Ahju äärel emakene
küürus selga soendamas;
peegli ees ta tütrekene —
tütar ennast ehitamas:
säeb siidi, paneb paela.

Emakene vaatab — vaatab —
tütrele' nõnda kõnelema:
„Lehm sind võtab, Leenakene!
Albid, kes end ehitamas!
Jalge pääl ei seisa paigal.“

„Lase olla, emakene,“
tütar vastu. „Kiirel säärel
astub mõni aastakene —
istun mina ahju äärel,
peegli ees on minu tütar,
seob siidi, paneb paela.
Mina tütrele' kõnelema:
„Edev langeb mehe kaela,
oh sa, oh sa narrikene,
jalge pääl ei seisa paigal.
Kas nii vanast' mina tegin?““

[1910]

HELIN

Kui mina olin veel väikene mees,
üks helin mul helises rinna sees.

Ja kui mina sirgusin suuremaks,
läks helingi rinna sees kangemaks.

Nüüd on see helin pea matnud mind,
ta alla rusuks on raugenud rind.

See helin mu elu ja minu hing,
tal kitsaks on jäänud maapäälne ring.

[1910]

18. veebruar 1910

LEIVA PÄRAST

Kaks koera mängisivad minuga:
ma ühel silitasin lahkelt pääd
ja teisel tegin teisipidi hääd —
nüüd nägin ma, mis oli ootmata.

Kui silitasin üht, siis välkus teise silmas,
kui teine mängis, teine urises,
sõi teine leiba, teine nurises
ja oli — hammastega sõbra hõlmas!

Tohoo! ... Lõin jalaga eest ühe tõpra
ja teisel' heitsin takka malgaga:
mis saaks teist inimesed ütlema,
kui leiva pärast sõber vihkab sõpra!

[1910]

1900

MINA EI TEA, KUST MA RÕÕMU VÕTAN

**Mina ei tea, kust ma rõõmu võtan.
Pole mul maad, ei ole mul maja,
pole mul rada, ei ole mul raja,
pole mul raha — ja kõike on vaja,
olen kui kurva aegade kaja,
tumeda ööde tunnistaja —
mina ei tea, kust ma rõõmu võtan.**

**Mina ei tea, kuidas rõõmu jätan.
Kui mina kodumaa aasale tõttan,
muredes, roidunud, kahevahel,
ei ole lootust, ei usku, — kui ahel
rõhub mind saatus kui surmalahel, —
kostab siis eesti laulukaja!
Eesti laul — oh sa elustaja! —
Mina ei tea, kuhu rõõmu siis jätan.**

**Jah, kui ma kõnnin siis üle aasa —
kõik nad võtavad kui hõlma, kui kaasa:
Eesti haljaste kaskede koha,
Eesti koidud ja Eesti eha,
Eesti laul, — ja kergeks läeb keha.
Mis sina tahad ära teha:
siis ma ei tea, kuidas rõõmu ma jätan.**

[1910]

Juuli 1905

MUSTLASE TÛTAR

Mustlase tütar olen ma,
käin külast külasse, linna ka.
Mul pärlid pääs, kuld rinnassa,
ma ise näljäs ja — koduta!

Ei minul ei ole isamaad,
ei tunne ma, kes mu vanemad.
Mul pärlid juustes, täid juuste all —
mu ilu on kiitustest kõlaval!

Mind kiidab luule ja lauluhääl —
kaks koduta mustlast maailma pääl:
neil enestel pole midagi
ja mustlasel nõndasamuti!

[1910]

Juuni 1909

OMAKASU

*Läbi tammitse tänava,
üle vaskise värava.*

„Kalevipoeg“.

1.

Mina istun toas muredes,
omakasu läeb mööda teed.
Omakasu haugub õue all,
omakasu vahib väraval,
omakasu läeb kohtumajasse,
omakasu läeb kihkel kiriku,
omakasu läeb koolimajasse,
omakasu istub lastega lauale,
omakasu käib läbi külateed,
omakasu läeb vallast vallasse,
omakasu läeb linnast linnasse,
omakasu läeb ilmast ilmasse.

Särgike, särgike, ihu ligidal —
omakasu on juba sellegi sees.
Kui sa korragi aga väaratad,
vaata, kuidas sõbra saad:
tema vahib su silmi, su lusika,
tema istub su südame äärella:
vereke, vereke, ära tuksu sa,
tema, omakasu, võib ära ehmata! — —

Kargab siis kopsti kohtumajasse,
kihkel-kahkel kapsab kiriku,
kargab kopsti kohtumajasse,
kohtumajasse, kohtu lauale,
vaatab, mis ta sult jälle kasu saab,
omakasu ju — ikka läbi a'ab.

[1910]

2.

Kesse kobistab öösel põrandal?
Kes see valvab sinu süngi ees,
kesse päitsis sind magama hällitab?
Mina, omakasu,
sinu sõber, omakasu, käin süngi all,
seisan ja vaatan sinu voodi ees.
Ole mureta, sinu tuttav mees!
Sinu asjad on aiva hääd,
ees ja taga mind igal pool näed;
sead sul siledad, lehmad rammusad, —
ainult natuke vähe vast kõverdud, —
kõik kui ilma saad!
Ära muretse, seltsimees, ühtigi,
mina ei jäta maha sind millalgi. —
Ära muretse, ära muretse!!
Ei jäta millalgi. —
Näe — nüüd mind ei tunnegi!
Mine ikka — armas olen ometi —,
tundehinge veel mängid sa —
jäta parem, roll ei õnnesta!
Mina saan võidu — olen alati, ütlen ma.
Noh — armsam ka vastu puigelda!
Ilma minuta ikka ei õnnesta!
Ega sa õpetaja pole,
vaga paluja koguni,
päänorutaja koguni —
ilmas peab oskama elada!

[1954].

1897—1899

MÄNNIMETS

Ta mühiseb — männimets — üle maa
üht vabaduselaulu lõpmata,
ja ümberringi ja üleval,
nii taevaste üle ja taevaste all,
kohab lauluhääl.

Ma vaatan, ei sõna ma ütelda saa,
mu süda on õnne täis lõpmata.
Ei sõna ma ütle, ei tahagi ka.
Mistarvis? Ei teda saa pidada.
Ma kisendan ühes temaga.

[1910]

LÕOKE

Ta lauluga tõusis ülesse
läbi hangede!
Poolkülmand tiib ta päästis veel
üle hangede!

Ja laul lõi tõustes kõlama
läbi hangede;
ja kindlamaks sai ja helises
üle hangede!

Ka lauluga tõused sa ülesse,
oh inime,
kes midagi enam ei uskunud sa, —
sa vaeseke!

Sa pääsed kui poolkülmand linnuke
üle vaevade,
kui kannab sind ainuski silmapilk
läbi taevaste!

[1910]

1899

ISAMAALE

Mina kõnd'sin kurba rada,
kurba rada kõnd'sin ma;
muresid mul mitusada —
oh kuis mahajäetud ma!

Kivi kukkus kivi juurde,
jõgi püüdis meresse,
koerakutsik ema juurde,
ema juurde — ussike.

Kuhu lähen mina, vaene?
Kelle juurde, koduta?
Oh mu vend, mu sõsar, naine,
ema, isa, isamaa!

[1910]

LAINED

„Mind ära tõuka valjusti!“

Nii ütles laine lainele.

„Miks lükkad sa mind alati?”

Ma tahan jääda rahule.“

„Ei mina lükka kedagi,

mind lükatakse ennastki.

Meid liigub terve meretäis,

ei aita siin mu vastuseis.“

[1911]

1897—1900

MURE

Mure, sinul on nõiutud sidemed,
siidihäll on sul, laulud tasased,
tasakesti, sa kallike, hällitad,
kiigus hällitad, laulad laulukest,
laulad laulukest, kuni uinutad. —

Ärkan ülesse, — metsa sülesse
sinu eest lähen rahu otsima:
vennike, kuidas mind ära näed sa,
kallike, kuidas mind ära vahid sa,
lähed ette kui tuhkrumees lõksuga:
lõks sul kaenla all, — vahid tagasi,
kas ma sind vahest ei näinud kuidagi,
aru saanud, mis salamõte sul?
Sääl jääd mind ootama, sääl jääd vaatama,
just nagu hämmelgas kärblast akna all —
ise peidutanud end piidale!
Nõnda vahid, luurad mu südant sa:
muidu kogemata võiks sinust ta vabasta',
mure!

*

Mine rikaste lossi, kus kuld on, vahi seda sääl,
mine, kus sametist sohvad, laiskle nende pääl.
Mida minult saada sul? Omaks ei midagi.
Nagu koer vahid leivatükki mult — puudub ta
endalgi.

[1911]

SÜGISE LILL

Tuule hoogudel,
tormi pilvedel
sõuab sügise
üle väljade;

üle väljade,
üle aedade,
lehed, rohud, puud
vihmast tilguvad. —

Pilv see põgenes
tormituule ees;
läbi pilvede
paistab päikene.

Vihmapisarad
rohus läigivad
kallikivina,
imeilusad.

Oli rahehoog,
oli vihmahoog:
ära läksivad
pilved tuldud teed.

Sääl, kus aianurk,
väike murumaa
kambri akna all
lehtel kaetud:

vaatab sambla seest,
kuivand kulu seest
valge lilleke
vastu armsasti.

Vaatab armsasti
vastu päiksele
veepiisk õitela
nagu diamant.

Karske sügise
karske lilleke —
kauge päikese
viimne armastus!

Keda kasinalt
veel ta soojendand:
pilve vahelt kord
pääd tal silitand,

nagu lapsukest
istmas põrandal,
keda emake
ära unustand,

vaest lapsukest,
seistes särgiväel
ootel ukse pääl,
käsi päikse ees.

Siis kui vihmavood
üle käisivad
või kui rahehood
purustasid maad,

tuuled kõledad,
vihmad külmemad,
siis ta avanud
õilme puhtama.

Kas sa tundsid ka
teisi õdesid,
õilmetuhandeid
aasal hulgani?

Kui nad kevadel,
ajal paremal
kirju kangana
täitsivad kõik maa?

Ema päikese
esimene arm,
keda põlev huul
kuumalt musutand.

Keda suveöö
uinul hällitand,
kännilinnu hõisk
üles äratand?

Võõra emana
võõrast lapsukest —
ise väsind ju —
sind ta ehtinud!

Kasutütart nii
saajal saadeti,
vaevalt ehteski
peiu tulekul.

Vaevalt ehteski
peiu tulekul:
puhas põueke
lihtsa riide all.

[1911]

1897

METS

Sa mets, oled must ja tume
ja muremõtetes!
Su üle on hallid pilved
ja sügis ta ududes.

Siit suve unenägu
on toona läbi käind,
siin helinal hüüdnud kägu,
luht palju õnne näind.

Siis olid sa selge ja ilus
ja helkisid kaugele
ja taevaäärega ühte
kui sulasid viimati.

Küll virvendas siis ja hiilgas
päike su oksade pääl
ja liblikas lehvis su vahel —
ja kõlas ööbiku hääl.

Siis vaatasid taeva põue,
ta sinava põuesse,
ja üksikud kuusekroonid,
need tõusivad kõrgele.

Kui eha ajal jäid mõtte —
jäid kuulama vaiksesti,
siis kohisesid ise
nii rahul, armsasti.

Nüüd oled must ja tume
ja muremõtetes,
su üle on hallid pilved
ja sügis ta ududes.

[1911]

1896

LAULIKU TALVEÜKSILDUS

Lume tuiskab, mina laulan,
laulan kurba laulukest,
lumi keerleb tuulehoodest,
minu süda valudest.

Lume tuiskab, mina laulan,
laulan kurba laulukest;
lumi kogub aia äärde,
valu minu südame.

Lume tuiskab, mina laulan,
laulan kurba laulukest,
laulan, kuni hauas kaetud
olen jääst ja lumedest.

[1911]

1898

EI NÄE ENAM!

Ma olen pime, ma ei näe enam,
mul palju valgust oli vaadata,
siis kadus usk ja kadus valgus ka —
ei näe enam!

Ma olen pime, ma ei näe enam,
mul palju oli tunda korraga,
rind põles, leekis õnnes lõpmata —
ei tunne enam!

Ma olen rumal, ma ei mõista enam:
mul paistis selgus tähepiiri alges
ja merepõhi näitas päikse valgus,
kui kõik läks pimedaks, kui süda kalges —
ei mõista enam!

Ei mõista ma, miks see, mis leekivamas tules
nii mõni aastasada — siis, kus ümber raske pime, —
kui viimne elusäde, peidul varjuime —
küll elas nägemata saladuse süles:
siis taevasteni lõkkas välgul üles —
nii kaua täitnud kallilt põuet, —
nüüd küsib ukselingil ja ei leia nõuet —
ei mõista enam!

Ma olen pime, ma ei näe enam,
mul palju valgust oli vaadata,
siis kadus usk ja kadus valgus ka —
ei näe enam!

[1911]

MEELED

Mida me tahame olla, sagedast' pole me mitte,
mida ei tahtnud, seda ehk olime vahest.
Mida ei ootnud, seda juhtus tihtigi kätte,
mida me ette seadsime, seda ei tulnud.
Võisime, mida me ei arvanud võivat,
võimatuks jäi, mis oli ju otsekui käes.

Mida me tahame olla, seda ei ole me mitte,
oleme, mida me sugugi olla ei tahtnud, —
nõnda võiks öelda me pea. Kuid võimata
elu nii oleks. Pooletü tõtt on ometi sõnas.
Meeled meid petavad — õpetus ammune juba.
Kahju! Teejuhid poolpimedal ise poolpimedad on!

Või on nad hooletud, õpetamata — kes teab.
Aga et petta neilt saame — ise nad annavad üles!
Nõnda siis lepime ära! Andeksanne on aus.
Petnud nad on meid, petnud Aadamast peale,
Aadamast peale seganud meil on nad mõistust,
kes see neid silmas peab, umbusklik nagu ta on ju.

[1913]

NAERATA!

Oled mu päike ja oled mu öö.
Surra ma tahaksin — sinu töö.
„Misuke päike siis olen ma?“
Ära küsi — naerata.

[1913]

Detsember 1895

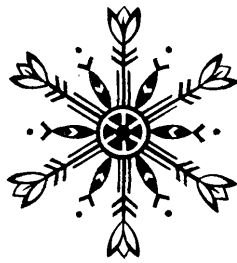
VIIMNE VÕIMALUS

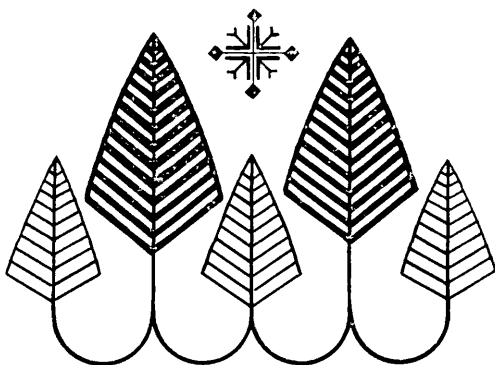
Sa võta ilust viimne ilu
ja tõest võta viimne tõde,
peab olema — siis võltsist viimne võlts
ja kaunidusest viimne kaunis,
hääst viimne võimeline hää
ja naiselisest õrnem õrna
ja võta valust viimne valu —
ning kannatuse viimne katse! —
Mis lõid sa selle tule süles,
see tõstab sind ja teisi üles.

[1913]

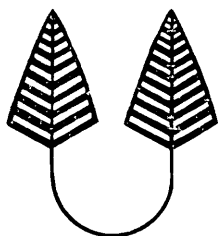
1900

IGA EHT SÜDAMELÖÖK

KÜLL ON LAINTE HIILGUS ILUS

Küll on lainehiilgus ilus,
ilus hiilgus mere veel.
Küll on tähehiilgus ilus,
ilus hiilgus üleval.

Minu kullakese silmad
ilusamad enam veel
kui see tähehiilgus kõrgel,
kui see hiilgus mere teel.

Aga kullakene kaugel,
kaugel ilma otsata.
Tuhat merd on meie vahel,
tuhat lainet lõpmata.

[1914]

8. juuli 1896

LAULIKUTELE

Mis mu põues pakitseb,
mis mu meele nukraks teeb,
mis mind ära ehmatab,
kogunisti kohutab:

et nõnda palju ilu
on suure ilma sees,
et nõnda palju valu
on elus elades,

et nõnda palju ilu
on mere lainetes,
et nõnda palju ilu
on taeva tähtedes,

et nõnda palju õrnust
on armusilmades,
et nõnda palju soojust
on noores südames,

et nõnda palju elu
on rinnas sügavas,
et nõnda palju valu
on põues palavas:

on ilu, elu, valu
nii palju ilma sees —
ja sellest kõik nii vähe
on teie lauludes?

[1914]

1896

PILVED SÕUDVAD, KASE KOHIN

Pilved sõudvad, kase kohin,
lepad leinaviisides;
lehed puudelt pudenevad,
sügise on metsa sees.

Pilved kiirelt kihutavad,
oksad keevad tuuledes.
Tuule mühin, metsa kohin,
lehed puru, sambla sees ...

Pilved tormis kihutavad,
mõte läheb nendega,
sinu poole mõtted sõudvad,
sinu poole pilved ka.

Kas nad sinu juurde jõudvad?
Ei nad seda küsigi! —
Pilved tuules kihutavad,
tuul viib lehti laiali! ...

[1915]

September 1896

HÄLLILAUL

Emakene laulis, hällitas ...
Laul oli hale, laul oli kurba,
laulis kurba lapsele.
Laulis kurba lapsele?
Oh sa rumal emakene:
kurb meel kahjuks kasvajale!

Emakene laulis, hällitas ...
Laul oli hale, laul oli kurba,
laulis südant lapse kätte,
laulis ilma elu ette! —
Armukurba emake
laulis oma lapsele.

1908

MITTE IGAÜHELE

Mitte igale õnneks ei antud
selgesti näha,
mitte kõigile õnneks ei antud
selgesti kuulda,

armastada palavalt
isamaad,
kannatada temaga:

Sest kusa iial, iial
küll sõna isamaa
rask' pisarate rõhul
ei kõland rinnasta,

ei säääl ei tunta teda —
ta sõnakõlin on,
ei seal ei tuntud häda —
ta teistelt kuulnud on.

Küll taevaline õnn ja
kõrgus on temaga,
küll on säääl surm ja elu
heitlusel otsata.

Ei raskemat ei rõhku
temast küll tuntagi,
ei ülemat ka õnne
küll enam olegi.

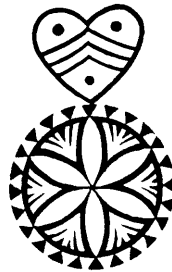

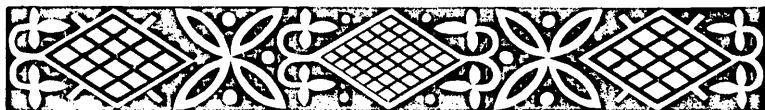
*
* *

Iga eht südamelöök
purustab ära mind põrmuni,
viskab maha mind surmani
iga eht südamelöök.

Iga eht südamelöök
sinu eest, oh Eestimaa,
minu elu võtab ta
sinu eest!

1905

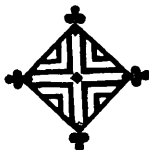

MIS MEIL KAUNIS, MIS MEIL KALLIS

Mis meil kaunis, mis meil kallis,
mis meil kallis, püha on,
see on meie kindel side,
see on meie kõigi õnn.

Õnn, et meil üks kindel side,
mis on kallis, püha on:
see on ühendaja pide,
see on meie elu õnn.

Isamaa on meile kallis,
ta meil kallis, püha on,
ta on meie kindel side,
ta on meie elu õnn.

KAS OLETE NÄINUD?

Kas olete näinud laeva, mis mastita?
Kas olete näinud laeva, mis tüürita?
Vapraid mehi kas näinud ta pääl,
teate, mis tegivad südamed säääl?
Kas olete näinud, mis nendel on südames,
kui meri käib keeru, ja sadam silma ees?
Ja sisse ei saa!

Oh nõnda oled sa, minu isamaa:
laev oled sa mastita, ju laev oled tüürita:
su masti murdis kauge minevik
ja võõrad su tüüri on juhtind, kuis juhtus.
Kuidas nad, lained, su ümber on uhtund!

SINUGA JA SINUTA

Sinuga olen lainetel lõhkuvail,
sinuga janunev palm ma kõrbemail,
laev, vaene, heitleb hukkavais lainetes,
palm, vaene, norutab liiva sees;
olen hoone, raputud maru väel,
olen lille, muljutud tormi käel.

Sinuta hommik, kel pole koidukiirt,
sinuta öö, kel polegi piirt,
sinuta kevade olen, pole üht lillekest,
sinuta puu, kellel ainustki lehekest;
taevas siis olen, kel ei ainustki tähekest.

Sinuta olen ma udune ilm,
nägemata silm.

Sinuta olen ma uneta öö,
sinuta töö ei olegi töö.

Sinuta pisar olen, mida valu pole toond,
sinuta loom olen, mida keegi pole loond.

Isamaa!

Sinuga olen õnnetu ma,
õnnetum ilma sinuta!

NOORUSAEG

Sa ilus aeg,
sa armas aeg,
nii lilleõitsev noorusaeg!
Kuis juttu vestes lendas aeg,
kuis vaieldes nii armas aeg
ja seletades õnnis aeg!
Ja vaikisime mõni aeg —
sa kallis aeg —
see oli kõige õndsam aeg!

EI MA MÕISTA PALVET TEHA

Ei ma mõista palvet teha,
ei ma mõista paluda:
palveks enne saab ju süda,
kui ma hakkam paluma.

Sinu eest ma palvet teeksin,
paluks väga meelega,
aga juba põue põhjas
oled ise palve sa.

SÜGISENE RAND

Tuhakarva lained
laisalt liiguvad,
seisukütkes pilved
umbsed, igavad.

Üle kahvatanud,
väsiind väljade,
üle halli kõrre
tume sügise.

Kajakate kisa
rannaäärsel veel —
osa neist on lennus,
teine kaljudel.

Pikk ja punav piire
ilmub eemal veel:
säält üks päeva kiire
pääsnud lainetel'.

AEG

Olgu see armas või olgu see kole,
ükski mees enesest pikem ei ole.
Aega nad mõõdavad, enne ja praegu,
usun, see kõik on ilmaaegu.
Õhk on kord soojem, teinekord kare'm:
millal me teame, mil aeg ajast parem?
Istu sa kaalul, kas vannu või palu:
raskus on üks, olgu kui suur su talu.
Sina ju aegasid mõõta ei saa,
osa sa oled ju temasta —
aeg aga on sinu kaaluja!

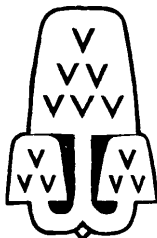
MIS ISAD ÛTLEVAD

Mis minu isa mulle ütles?
Ûtles, et hukkas on praegused ajad,
ütles, et enne nad olivad paremad.

Mis sinu isa sulle ütles?
Ûltes, et praegu on ilusad ajad,
ütles, et enne nad olivad pahemad.

Mis tema isa talle ütles?
Ûtles, et kõike, mis möödab, ei tea,
ütles, mis tulemas, kartma ei pea.

1900

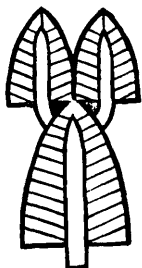

KUS PETTUS ON, SÄÄLT PÕGENE!

Kus pettus on, säält põgene,
pettus on hirmus asi!
Oh hoia, et süda ei sõgene,
kus enesepettuse sasi.

Me iga päev paremat loodame,
see lootus meid alati petab.
Me õndsamaid tunde ootame,
see ootus meid abita jätab.

Jah, hälli seest kuni hauani
viib enesepettuse sära.
Ah! süda lööks külmaks rauani,
kaoks seegi pettus ära.

SA JÄTA KATKI!

„Sa jäta katki, viska vanad laulud
ja vana elu, ärka uuest' siis!
Nad vigased on, sinu vanad laulud,
ja vigane su vana eluviis!“

Ma jätan katki! Jäta katki
sa vanad laulud, vana eluviis.
Nad vigased on, sinu vanad laulud,
nii vigane su vana eluviis.

Nii Aja kahtlus. Ja nii kostsin.
Ei muud ma mõistnud talle kostagi.
Ma arvan, nagu troosti sellest leidsin,
ma veidi rõõsamaks sain ometi.

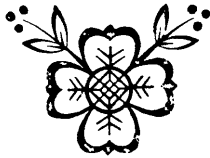
Sest kesse hävitaks maailmast kirja,
mis kivi sisse vanad rajatand.
Ja kesse hävitaks maailmast hinge,
mis kivikirjad meile pajatand.

Sääl vigast palju — minu elus sama,
ja palju sellest võidaks paranda'.
Ja elu — parandus ta igal pilgul —
sa aga nõuad — katki raiuda!

Sääl vigast palju, minu elus sama,
ja minu lauludes niisamuti.
Aeg enda tähte ei saa hävitada,
ei ilmast hinge — mina samuti.

MINU LUULE

JÄTKE MIND!

Jätke mind, jätke mind,
ei mul rahu leia rind,
olen õnnetuse-lind,
isamaa, pean kalliks sind!

Isamaa, pean kalliks sind,
olen õnnetuse-lind.
Jätke mind, jätke mind,
ei mul rahu leia rind!

1898

*
* *

Oh ära püüa, püüa sa
mind lootma õpeta:
laev, mis on jäänud jäädesse,
see on mu süda ka.

See laine, mis jää purustab,
teeks vabaks küll vangist ta,
kuid laine, mis jää purustaks,
see matakaks laeva ka.

TULE, ÖÖ PIMEDUS!

**Tule, öö pimedus,
võta mind sülle!**

**Minu päike ei tunne mind,
öö jäänd mulle.**

**Ainust tähte sääl pole,
minul on kole.**

Varja mu üle.

MINU LUULE

Mu luule, sina oled
kui haige tiivaga lind,
kel kull ära kiskunud tiiva
ja kellei haige ka rind.

Kui haavatud kotkas oled,
kes tõusis pilve pool',
ja kui ta üles tõusis,
siis oskas küti nool.

Küll oli su lend ilus,
lend ilus pilve pool',
lend läbi päikesevalge,
vaba kui õhuvool!

Siis tõusid sa pilve alla
ja vaatasid ümber säääl
ja otsisid kõrgema männi
ja istusid tema pääl!

Nüüd oigad haledalt üksi
all pimedas tihnikus
ja vaatad haledalt üles,
kus lendab su igatsus!

1896

*
* *

Ma olen laulnud, siis kui oli pime,
ja hüüdnud öödesse — säääl ei olnud häält.
Ka minu elupuu on maikuul õitsend,
kuid õied, viljad langenud ta päält.

Nüüd paistab päike talle — nüüd ta raagus,
on raagus kaugel, kaugel põhjamaal.
Mis aitab lõunaviljast unistada
ja õitest kaugel, kaugel põhjamaal?

MURE

Päike sõuab,
õhtu jõuab,
rahus hingab ilmamaa.
Üks kui teine
tähekene
tõuseb, hakkab hiilgama.

Istun maha
laua taha —
lambikene
põleb säääl.

Minu mure,
ei ta sure,
ei ta uinu magama.
Ei ta väsi,
ei ta oota,
ei ta rahu ihalda.
Vahib silmi,
mis nad näevad,
kõrvu, mis nad kuulevad;
vahib jalgu,
kuhu läevad,
käsi, mida katsuvad.
Oh kuis mure
silmad näevad,
oh kuis nad tal teravad!

Heidan õhtul,
väsiind, voodi —
mure — tema enne sääli.
Vaovad vahest
silmad kinni —
tema istub kulmu pääl!

Ärkan hommikul
ma üles,
mure juba enne ees,
mure seda juba ootas —
sõber kogu päeva sees.

1896

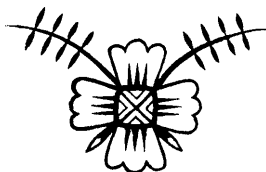

*
* *

Masinlikult liigub mõte,
masinlikult liigub sulg,
kuis läks läilaks, võttes kätte, —
masinlikult kuulduv riim.

Enne ilus, süütav, sula —
siis ei tohtind liigutada.
Nüüd mu meel on jahtund,
nüüd ka laul on lahtund.

Eks see ole olemise
väetisuse tunnistaja!
Oh, maailm on õrnalt koos,
palju haiget ajaloos!

SIIS OLED SA JÄLLE!

Vanemuise lastele

Sa kõnnid tippamisi
ja kannad pärgasid pääl,
valtshambad suus on sul vahest
ja moonutatud su hääl.

Ja pärlid kaugemaist maadest
sa ehteks enesel' tood
ja kulda kaugemaist ra'adest
ja sellest kangaid kood.

Ja hellituses saad albiks
ja edvistad, koonutad.
Ja tiperdad edvistult ümber,
ja lühidalt — moonutad.

Vast oled kui korratu naine,
vast ruttad sa kurega
ja viskad pesuveega
sa lapse vannist ka.

Kui aga nad on halvad
ja teod veel halvemad,
kui võtvad nad seda, mis püha,
liig palju halvad nad, —

siis müürad kui ahelas karu,
siis heidad hilbud sa,
siis langed pääle kui maru
sa — mõõga ja kilbiga.

KADUMATA

Nii kuidas pilves päike
loob valgust ilmale,
ehk ise nägemataks
küll jääb ta silmale:

nii oled kinni kaetud
sa valupilvedest,
ei kustu siiski ära,
ei kao südamest.

VANGIS

Kui oli palavalt meeles
sul kallis kodumaa,
kui kõnelda temast tahtsid,
kui tahtsid kõnelda:

siis ühtki sõna ei leidnud,
ei leidnud ühtegi teed,
kõik sõnad seks olivad vähe
ja kõik olivad kinni teed.

Siis tundsid, et keeletu olid,
siis tundsid, et olid sa tumm,
siis tundsid, kui kitsas sul oli,
ja südames kogus kuum.

Kui sa siis välja läksid —
nii väga kurb oli meel —,
kui läksid rahva sekka,
kes kõndis sinu eel,

kes kõndisivad, kes käisid
ilusa päikesepaiste eel,
kes kõndisid ilusas riides,
kes kõndisid ilusal teel —

siis nägid, kui võõras sa olid
su oma kodumaal,
siis nägid, kui õnnetu olid
su enda rahva ra'al.

Siis küsisid, kus see kodu,
kus õnnelik oleksid sa?
Hing kostis: Ei kusagil ilmas
sa sedagi enam saa.

Sest seegi, sinu kurbus,
on kurbus su kodu eest,
ja ilmas, oh kõiges maailmas
sa kaotad sellegi käest. — — —

EILE NÄGIN MA EESTIMAAD!

Raudteel

Eile nägin ma Eestimaad!
Nägin hurtsikuid, saunasid,
nägin bagaaži ja paunasid,
väljal kivivõsa aunasid —
eile nägin ma Eestimaad!

Eile nägin ma Eestimaad!
Lagunud talumajasid!
Oh kui rammetuid rajasid!
Kadaka-, lepavõsasisid!
Eile nägin ma Eestimaad!

Eile nägin ma Eestimaad!
Põõsastikud ja võsad kõik
suikumise ja näotuse paik,
vaimuilm nii hämaras, vaik —
eile nägin ma Eestimaad!

10. jaanuar 1904

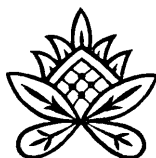

*
* *

Ju vaenlased on meie maal,
kuid Kalevil uni on kaelas:
ta magab seitse nädalat,
ta magab sortsi paelas.

Ei unest saa üles mu isamaa,
sind köidab Kalevi uni,
sul Kalevi väsimus puhata,
siis maitseb ka Kalevi uni.

Ei unest saa üles minagi,
ka minul on Kalevi uni,
mul Kalevi valu on magada,
mind köidab Kalevi uni.

VEEL KÕLAB TOOME TORNIST

*Manitsus ärataganenud Grenzsteini auks,
lauliku deliiriumis*

Veel kõlab Toome tornist
plärisev kellahääl.
Ta on ju lõhkine, vana,
ta on ju unustud sääl.

Kord oli vaenlane kange,
vägev vaenlane valli all;
kõik sõjanõu oli otsas,
surm kõigil ligidal.

Siis kellal kõrges tornis
rind äkitselt kitsaks jäi:
ta tuliselt helises alla,
raudsüda tal tuliselt lõi.

Nii tulisest armust ta õhkas,
et kartuse kaotas;
kui süda tal valu käes lõhkes —
mõõk vaenlase vaotas ...

Küll võetakse ta maha,
küll vedeleb uulitsa pääl;
ju ammu on ära unund,
et linna kord päästis ta hääl.

1898—1909

NUTT

Tall — lõvi eest ta ära põgenes!
See ime küll, kuid — olgu ime,
sest saatus tihtipäele pime.
Üks õpetus, mis lamba pääs küll sõgenes:
tall lõvi eest saand õnnekombel pakku,
kuid põuetunnistus läks selle järel takku.
„Ta on nii vägev, mina nõnda väeti —
vast loodusest mind talle toiduks jäeti.
Nüüd vaesel lõvil kõht on tühi
ja mina, talleke, pean lõbupühi.
Suur murrab väikest, see on loomu edu —
nüüd mina, vaene tallekene, r e d u.“

Nii mõned meil mehed järel' veerivad,
et väiksel rahval suure kasuks tarvis kaduda.

KAHEKÕNE

„Küll suur on minu isamaa
ja suur on minu rahvas:
ta üle kõige ilmamaa
mul üle kõige armas.“

„Küll väike on mu isamaa
ja väike minu rahvas,
ja siiski üle ilmamaa
mul üle kõige armas.“

„Hm — sõber, — veidi värvilik
on sinu arvamine.
Sa oled — veidi närvilik,
vast — tohtri juurde mine.“

KÜSIMINE

Kes sa hiilgavaid võitused võitnud,
mõõgaga vägeva riigi rajanud,
mõne rahva sa vabastanud,
kiitust kaugemalegi kajanud:

Kunas sa laulikul lubaksid tegudest laulda,
millal seks rind tahaks leida end tules?
Oma rahvastest kaebusi kuulda,
seda ei luba sa — sõna peab surema.

Miks on siis bulgar kallim Eestimaa rahvast?
Teda vabastes kaotand me enese keele!
Taevas, su tahtmine sünd'gu: andeks me anda võime
su püüet, kuid ühes ei iial me tõmba.

Minul on mõnda, mis laita just kodumaa sisse!
Eneste poegele etteheiteid võiks teha.
Asjata oleks! Kes enese kaotust kiidaks — tõbras see oleks!
Rumalam tõprast — nii rumal see ometi pole.

Soome sugud peaks surema Venemaa tugevus' pärast?
Üks täht siis vähemaks jääks ju su taevas,
rahvaste taevas — kas sa ei tunneks sest kahju?
Üks ja teine kaoks — üksi siis jääksid maailma?!

Seltskond on varisam: lõbusam, targem, rikkam.
See mis üksikult tõde, kas rahvastes pole ka nõnda?
Tõesti on nii. Seltskond on toekam, lõbusam, parem, rikkam.
Teiste hävitus viga on, halb viga, mida veelgi ei tunta.

MA MÕTLEN NÕNDA ÕIGEST'

Ma mõtlen nõnda õigest',
kuidas elu õpetand;
ma kõnelen nõnda selgest',
kuidas ema harjutand.

Kuid mind ei mõisteta ära,
kuid mind ei mõista saa, —
maailm — ta nõnda vägev,
nii nõrk on meie maa!

Ma kardan — igas sõnas,
igas paigas võin eksida;
ei aga ühes ma eksi:
et raske on sureda!

Et raske on suremine,
seda tunnen üksi ma,
seda tunnen ükshaaval ma selgem', —
tilkhaaval tunneb maa!

KAS MA EESTIT UNES NÄGIN?

Kas ma Eestit unes nägin?
Nägin lained laevu täis,
nägin viljarikast randa,
merehõlm ta ümber käis.

Ei see olnud mitte unes,
ilmsi tuli kujutus:
oli vaev mul, oli valu,
kuni tuli kahvatus.

Tõusku, tõusku valuvägi
surmaorust ülesse,
teed ta otsib, elujõgi,
kuni jõuab merele.

16. august 1895

OH SA MUSTAKUUENE RAHVAS!

Oh sa mustakuuene rahvas!
Oh sa sirge punapõskene mulk!
Must ja punane ilus on näha, —
oh sa punapõskene mulk!

Mulgi noormees, kes mustakuubne,
mulgi noormees, kes punapõskne!
Oh sa mustakuubne rahvas,
oh sa sirge, punapõskne mulk!

Oh sa mustakuuene rahvas,
oh sa sirge, punapõskne mulk!
Värske on veri meil soontes,
oh meid on küllalt, meid väike hulk.

Küsimine, kudas tuleb, kudas tuleb aeg,
mil me, lipud käes, kõrva seisame,
kui enda vabadusele laulame,
kui me vabadusele tänu anname!

Ükskord, ükskord, eesti rahvas sa,
ükskord, ükskord ennast mõistad sa!
Ükskord tunned, et eluvägi su sees,
ükskord tunned, et elav on eesti mees!

*
* *

Üks hommik tuleb, millal enam hunt ei kisu,
ei karu murra ega madu nõela,
vaid millal tõendakse eesti õigus
ja millal häbiasi pole eesti au.

AUGUST 1902

Ta kirjutas A mulle ette,
ütelgu mina B,
ja aabitsavarda mu kätte —
tuleb õppajaid üle maa ja vee.

Ah, a öelda pole mu asi,
ei ütelda a ega v;
nii kuidas asjad läinud,
on saatuse asi see.

Kes o m a k a s u l läks välja —
ei aidanud hädalist —,
ta leidis küll kaitseta selja
ja rikkamaks sai rist?!

Sa segi löid vereoja,
mõök välkus mu mõtetes,
sa ehtisid musta koja,
hing segi mu südames!

Need ristosõitjate parved,
põõsatagused, tunnen neid!
Ei ulata teie mõistus,
kes olin ma enne teid!

MA MÕTLESIN ...

Ma mõtlesin eesti rahvast
kord nõnda nägema:
vaenlane Tallinna tulnud
meil' liiga tegema.

Ma mõtlesin rügementi,
truud riigile surmani,
ta sirutas püssidemetsa
vaenlase hingeni.

See rügement mustakuubne
oli eesti meeste salk
ja Eestimaa poegade vahvus,
ja võit, võit oli ta palk.

See rügement oli Eesti,
oli Eestimaa rügement.
Ta vürst teda Moskvast tänas:
„Elagu Eesti rahvas ja maa!“

KAS NÄITAD?

Kas näitad mu armule teed
sina, bajonett!
Küll mina paastun ja pahandan,
küll joon ma vett.

Kas näitad mu armule teed
sina, bajonett!
Küll sina paastud ja pahandad,
küll jood sa vett!

Kunas me vihaselt lepime,
meie, elu ja surm!
Eesti rahvas — ta elagu,
õitsegu vaimunurm!

Kas sa näitad mu armule teed,
sina, bajonett!
Mõttes, mõttes su terviseks
joon ma — klaasi vett!

Ei enam ma ütelda saa,
bajonett,
mis ühte meid seob.
Meid ühendab side
ja armgi veel,
aga näeme üksteist:
vett, vett!

Te näete, mu lootus on vähem
ja nõrk ja haige ma,
kuid kui ta koguni kustub,
ehk kustun ise ka.

Vaat nõnda on ka lugu
küll selle rahvaga,
kelle lootus on ära võetud:
niisama põeb ta.

Kas vihavaim minus helgib?
Jah — vastasel' lõpmata.
Kus aga inime selgib,
sääl armastan otsata.

Sest ärge iial lootke,
et elu — kaob ta,
kaob ära aim rahva rinnast,
kuni veel elab maa:

Ei! Ükskord vaba olla
on iga rahva soov;
ja see aeg võib küll tulla,
ei keela ükski hoov!

Ta, taevane linn, ta elab
veel juudi sugudes,
ei enam tal keelt, ei rahvust,
ja ometi südames!

Kui Tiituse tööd ei tehta
just iga rahvaga,
saab aeg tulema, näete,
et vabad on nemad ka.

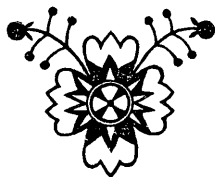
Ja nõnda on lugu ka Eestis
ja nõnda on elu kiik:
ükskord — kui terve mõte —,
ükskord on Eesti riik!

Kas aastatuhanded mingi, —
siis vast see haiget ei tee,
et suurte rahvaste kõrval
on vaba ka väikene,

et väikse rahva keskel
on õnn ja armastus,
on armsad vanemad, lapsed,
ja armas on vabadus.

Kes tulevikku kõik teab!
Vast nii me ei tahagi —
kui leping meid lahingu veab,
kus võitleme kõrvuti:

kas siis me veel tahame rohkem
või rohkem tahate te?
Kas ülemat armu, au, kohut —
ükskõik mis — veel tunnete?

*
* *

**Tervisi Neeva kaldale,
tervisi alandlisi!
Meie üle on päikene,
laine käib — ühest teisi!**

30. september 1910

*
* *

Tuhat lainet on meid, vennas, lahutand,
tuhat lainet meie vahel vahutand,
mitu meretäit kurjust jahutand,
mitu ilmatäit tõkkeid pahutand
ja kusa sulaski — uuesti kahutand,
vihastand küllalt — kuid iial ei unustand!

Löön selle lahti, kes meid õpetand,
kesse orja roomamise lõpetand,
kes see sõna „Eesti“ pajatand,
vara südame sügava kajatand,
püha värina hinge rajatand:
„Eesti rahvas!“ ja uut ilma ajatand,
noortele hingedele juhiks najatand,
„Esivanemad olid mehed!“ — nii lajatand.

Sina tõid päikese meie lauale,
ennast teda kanti peagi hauale.
Aga juba löödud haav oli rauale.
„Eesti rahvas,“ tema rääkis sinule,
esivanematest kõneles minule:
„Maarahvas, maarahvas on eestlane!“

Ja üks helin sügavast noorusest,
magusam, vägevam, kallim ilmadest, —
elusaatjaks, võitmata igavest, —
nagu õilmeid täis kevade paradisi,
elupuu ehitud, valguse õisi täis:
nõnda äratab üles ta lapseea kaja,
tema, Eesti nooruse Valgustaja!
Sina aga täitsid siit isamaja!

MINU ERAKOND

Ma olen iga päev nii mitu-mitu-meelne,
kas vabameelne, vana-, kodanlane,
kas töömees, jah, ka aadel mõnikord.
Ja kes veel teab, kuhu rändaks meel,
kui ununeks üks erakond: mu eesti keel.

Nii järelikult: minu erakond on eesti keel.

EI SINU ILUST

Ei sinu ilust minu hää!
saa kiitust valmista',
kui kannikene aasa pääl
sa õitsed üksinda.

Ja siiski alahiilguses
mul särad tähena:
kõik lained on su silmi täis,
su ilu lõpmata!

1895

OLEKSIN MA LUULETAJA!

Oleksin ma luuletaja,
sinust siis ei laulaks ma —
enamat mul oleks teha:
surematust laulaks ma,
laulaks, kuni kustub keha.

Oleksin ma luuletaja,
sinust ikka laulaks ma!
Võtaks ilma ilusa,
võtaks tähed taevasta,
võtaks hommiku ja eha,
võtaks kõige ilmamaa,
ehiks sinu iluga,
laulaks, kuni kustub keha:
ülemat ei võiks ma teha!

9. juuni 1896

MU VIIMNE LAUL

Neiu L. G-le

Mu viimne laul oli õitest
ja kenast kevadest,
ja kena kevade ilust
ja suvest ja sügisest.*

Mu viimne laul oli õitest
ja kenast kevadest,
ta laulis kevade ilust
ja suvest ja sügisest.

Ja sinust, kuldne, ta õhkus
ja laulis su iludest,
ta laulis sügise ilust
ja kenast kevadest.

Mu viimne laul — ta tuli,
ta tuli südamest,
ta suvest ja sügisest laulis
ja laulis — igavest.

Mu viimne laul — ta kustub,
ta kustub sinuga,
ja sinuga kustub kõik elu
ja sureb lauluga.

September 1896

* Täendus: Kõik ühel muretunnil põletatud.

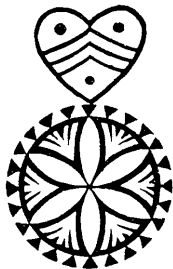
MIS ON KUI VAIKNE VALU HÄÄL?

Mis on kui vaikne valu hääl
mu südames,
kui kaeblik helin kandle pääl
ja rinna sees?

Mu neid on vaikne valu hääl
mu südames
ja kaeblik helin kandle pääl
ja rinna sees.

Ta ainult vaikne valu hääl
on südames
ja kaeblik helin kandle pääl
ja rinna sees.

Juuni 1896

*
* *

Ei valust me enam räägi,
ei räägi ma, ei sa.
Ah, teda on küllalt, küllalt,
mis tast veel rääkida!

*
* *

Tume vaikus karjametsas,
tume vaikus põõsastes;
pilved laotand tiibu ootes,
märtsiõhtu mõtetes ...

Krabin — ah! jään seisatama —
muru krabin jala all.
Põõsad, heinamaa ja õhtu,
vana paju — kõik on hall.

Mätas — mätas — üks ja teine,
karge õhtu, külmetus.
Rohi krabiseb, kui astun,
muusika ses krabinas!

Tume vaikus üle välja,
üle laane astub öö,
vaikus ootel vanund pilvis,
maailm ootab, sõnatu.

Kuula, nägemata kaugel
hää! on hüüdmas: Vaata nüüd,
mina tulen, tulen, tulen,
meil on kõigil sama püüd!

Meil on üks seesama mõte,
süda kõigil sooja täis.
Mina tulen, tulen, tulen,
käskjalg juba ümber käis!

Mina tulen, mina tulen —
kusagil kui salajutt.
Puud, nad pääga nikutavad,
eha käskjalg — tal on rutt.

Kui ta puude vahelt hiilab,
vari vilksab edasi —
edasi ja risti-rästi
sõnum kanda kiiresti.

TULEN, TULEN!

Paju otsast potsatas
lobjakuda,
lepa otsast lotsatas
sula lunda.

Hüüti õhus üleval:
kuulen, kuulen!
Mina tulen, kevade,
tulen, tulen!

1900

*
* *

Noor kevade meilt läbi sõitis,
eks hoidnud kinni valjastest!
Ta endal' lillekimbu köitis
nii lilledest, nii südameist, —
ja neid ei võida kaua hoida!

PUNANE ÕUNAPUUÕIS

Punane õunapuuõis,
mis oled saladust täis?
Kevadehommik, mis naeratad sa?
Mõtleb mu kullake mind,
et sa tuksatad, rind?

MEELESPEA

Meelespea, meelespea,
ära minda unusta!
Oh mu lillekene, tea:
kesse sattus kord su ilma,
vaatas, lilleke, su silma, —
võis sind siis veel unusta!

1896

PÄÄSUKESE SILM

Lendamine, lidin ja laul,
taevasina, kevade aul:
päikeseselge ilm,
pääsusilm!

1896

JÄRV

Vaikne, peegliselge järv,
kuis nii ilus oled sa!
Taevasinine su värv,
ühte sulab taevaga!

Armas on su voode vilu,
aga sinu lainte ilu
kesse mõistab võrrelda!

Juuni 1896

AUKIITUS OLGU IGAVEST'!

„Aukiitus olgu igavest'!“
Nii kõlab kantsli pääl.
„Aukiitus olgu igavest'!“
siis vastab koorist hääl.
Ja lahtiste akende kohal,
kus taevas sinine,
üks lõo kui laulukuul hällib
küll alla ja ülesse.

SÜGISENE KODU

Mu armas kodu, väikene,
sääl eemal mäe pääl!
Su üle särab päikene,
puud haljendavad sääl.

Siin pilved, tuuled, päikene
kõik vanad tutvad on,
siin olgu suur või väikene —
kõik vanad sõbrad on.

Siin kaerapõld, siin kartulid,
siin vana, tuttav tee.
Koer jookseb õue väraval,
kask varjab oja vee.

Siin väljad nõnda seljakad,
ja armas päikse läik;
siin väljad nõnda viljakad —
hää kraavi kaldal käik!

Siin kari tuleb karjamaalt,
mets laulust kõliseb —
ja igalt, igalt, igalt raalt
mu noorus heliseb!

Siit kodu õhk mind teretab
kui siidikäega,
tuul teele tervist vastu toob,
nii õnnis olen ma!

Siin olen nõnda vaene ma
ja nõnda rikas ka:
mu tutvad kõik on minuga
ja mina nendega.

1896

*
* *

Kust sai laulu minu rinda,
mure minu südame,
kust mul paistis laulupinda,
tuli kärke lõkkeke?

Päike paistis mulle pääle,
udu umbne rõhus mind,
kevadise lauluhääle
ära mõistis lapserind.

Päike paistis nooruskulda,
eha hiilas vaarikus,
koidud teretasid mulda —
lilled õitsid saarikus.

Päike paistis, sinas suvi,
soojendasid südame,
taeva alla tõusis tuvi —
oleks tõusnud järele!

Kured lend'sid lõuna alla,
lehed lang'sid leinates,
pilved pikki igatsusi
kandsid mööda eneses:

Tule, tule! Ei või tulla —
kari tahab kaitseda!
Aga kõik te lõuna kulla
ühendaks ma koduga.

Tahaks sinna, tahaks siia,
tahaks — ei tea isegi —
tahaks — miks! jah, tahaks nutta,
ah ei, naerda ometi!

TÜHJA PESA EES

Leidsin aiast linnupesa
okasmarja põõsa seest.
Ammu juba olid linnud
välja läinud tema seest.

Lennand ära üle mere,
soojemale kaldale.
Sügistuul kuis külmalt puhub,
tungib läbi riiete! —

Küll neil võis siin ilus olla,
pehmes pesas viibida!
Emakese tiiva vahelt
suvitaevast vaadata.

Kui säält eemalt sinimetsast
kõlas hele karjasarv,
kui säält sinijärve otsast
üles tõusis linnuparv!

Oh kuis võis siis ilus olla,
hõisata ja elada!
Pesake nüüd maha jäetud,
sügistuul käib läbi maa!

1897

KUST JALGTEE KÕRVALE KÄÄNAB

Kust jalgtee kõrvale käänab,
ja haljas murumaa,
sääli kasvab sirelipõõsas,
üks lillekene ka.

Ja sügise tuul on nii karge
ja sügise taevas ka.
Tuul jahutavalt lööb silmi
ja jahutab lilleke ka.

Ja lillekene on ilus,
nii alandlik, ilus ta;
ja sügise õhk on nii puhas
ja puhas on lilleke ka.

1900

SÖÖT

Eemal meie akna kohal
valendab üks söödike,
kullalise päikse paistel
ise kulla sarnane.

Liiv ei anna taimel toitu,
üksi ta ja murelik,
aina kolletanud kulu,
kahvatanud kanarbik.

Aga käib tast sügis üle,
kasest lendab leheke,
vaatab päike veel kord kurvalt —
suve viimne pilkmine —:

siis säääl ilu, siis säääl elu,
elu, ilu imelik:
hõbet heietamas kulu,
kulda koob kanarbik!

1897

VANAEMA SÜGISE

Valged lillekesed
sügisnurmedel
nagu pitsikesed
tanu ääredel,

mida vanaema
kannab puhkusel.
Nii ka lõppev suvi
ehib talve eel.

SÜGISE

Kaselehekene
meie väraval
langeb oksalt alla,
langeb värinal.

Vaatan metsa poole:
sügis väsinud!
Vaatan taeva poole:
pilve vanunud!

Minu meel ja mõte
nagu leheke!
Kurva pilve, närtsind
metsa sarnane!

1898

SÜGISE PÄIKE

Kase okstel virab,
hiilgab päiksekuld,
nad kui puistaksivad
selget sulatuld.

Mahe, hää on puhkus
vaiksel metsateel,
päike seisab juba
pooletl õhtu eel.

Aga üle oru,
sääl kus põllupind,
sügissuve päiksest
hiilgab mäerind.

Päikse valendusest
hiilgab, helgib sääl,
nagu kutsuks mõrsja
mind sääl mäe pääl.

1896

ÜKSIK TEE

Tee üksik, rahul, vaiki,
ja ümber kõrged puud,
ta ümber kased ja männid,
neil sügis annab suud.

Tee üksik, rahul, vaiki,
täis kollaseid lehtesid,
neid eile tuul maha toonud,
kui raputas metsasid.

Tee üksik, rahul, vaiki,
täis kullaseid lehtesid,
ja kullane ise on vaikus
pärast tormi vaevasid.

Ja kullane ise on vaikus
kuldkollase kase pääl,
ja kullane ise on rahu —
mänd helehaljas sääil!

Ja kullane ise on vaikus
siin sügise liivikul,
ta võtnud metsatee hõlma
üks silmapilk viivikul ...

Ta võtnud metsatee hõlma
üks silmapilk viivikul:
pilk igavesest ajast
siin mõttes, seisakul ...

1896

TUUL RABISTAB LEHTI MAHA!

Tuul rabistab lehti maha,
pilv kihutab rutuga,
ja sügav sügisekaha
käib üle karjamaa.

Siin istun ma kase alla,
kuis enne istunud ma;
kui enne, tuul kisub puist lehti
ja keerutab nendega.

Need kadunud kevade keeled,
mis hõisanud kevade aul;
neis helisend ööbiku hääled,
olnd iga lehe all laul.

Nüüd iga lehega langeb
laul maha murule, —
siin iga lehega langeb
laul mulle südame.

Siin iga leheke räägib
neist kadunud lehtedest,
mis kõledad sügisetormid
on kiskunud südamest.

1897

SÜGISE

Sügisetuul
raputab puul,
küürutab kõveral kõrrel
kui sandike!

*
* *

Nii kevade põgeneb
talve eest,
talv leiab kevade
südamest.

Nii tali läheb
kevade eest
ja leiab end murtud
kesk südamest.

Nii hämarik koidust
kahvatab,
koit päikesetõusust
otsa saab.

Nii õhtutuul hommikust
taga a'ab;
oh kunas ta mõrsja
kätte saab?

Öö igavesti
jääb vahele
ja hommik ning õhtu
alale.

HILJEM MINEVIK

Nad käisivad põllupeenardel,
neil jalas kõrged kalossid,
ja pääs oli eilne õlleving
ja halvad rehkenungid.

Kuid isad põldu kündsivad,
pastlad ja tallukad jalas,
ja kirikus' läksivad,
pastlad ja tallukad jalas.

Ja nägupidi nii ausad nad,
nii mehine soojus neil rinnas,
nad kohad kõik kinni maksivad,
neil pojad õppisid linnas.

Ja linnast meile saksa keelt
ja saksa õlut toodi,
lillesid õpiti Tüüringi mägedelt
ja raha läks õllepoodi.

1900

*
* *

Algas nii täielik. Väikseke ise
leiab end koguni täielise:
nokk meil on, meil on silmad nii teravad,
jalgu on kaks, need kiiresti jooksevad.
Vadinal jookseme, iga väike,
vaata, kus tahad, ja naerata, päike.

Ja iga tund uut armu näites
nad kõigis paigus pesitand,
ja ema, püha kohust täites,
neid kõigega on esitand.
Kõik, mis ta iial leida jõuab,
ta kannab nokas nendele:
ah, ema süda vähe nõuab,
ta elab ainult lastele.

Nii üheskoos nad ära käinud
küll rehes, aias, aia all;
nii ühes ühist armu näinud,
ühes nad kaugel, ligidal.
Ja vihma eest ja külmast tuulest
küll kaitsenud ta ematiib;
jah — olgu isegi kas tulest —
neid vaprasti ta läbi viib.
Kus Miits, ehk Tuks,
sääl kluks, kluks, kluks!

Kord kutsub neid üks murupäälne —
see hiilgab kulla selguses —,
ja õue nõlvak, ojaäärne,
ta särab päikse valguses.
Ja oja vesi liigub ... liigub ...
Nii nõidusliselt helendab!
Luik, lumivalge, laintel kiigub
ja vesiroos säääl valendab.

Ja vees, mis nõnda
selge on,
veel, jalad laial',
ujub konn!

Sulps! astvad kanapojad vette —
üks hirmus aimdus emale!
Ei vaata ükski enda ette:
jalg väike sõuab laintesse.
Üks hirmus aimdus täidab teda,
hirm langeb tema südame;
ah, teda piinab hirm ja häda,
kõik ujuvad nad kaugele!
Ja: prääk, prääk, prääk!
See pardi keel!
Ja vääk, vääk, vääk! —
See pardi meel!

Ta võõrad lapsed ilmal' toonud!
Ei mõju tema kutsehääl.
Need pole, kuidas jumal loonud, —
ta häbiks, ülearu säääl!
Nad on ta munad vahetanud,
ta võõrasema lastele;
nad on ta laintel lahetanud,
nad võõrad tema kutsele.
Ja part ei mõista
kanakeelt! — —
Ta murtud meelel
pöörab teelt.

Ja ennäe! Sääl üks pardipere
kesk kalarikka kääru sees.
Ta ujub vastu: Tere, tere!
Neil juhiks vana part on ees.
Kuis üheteisel' jutustavad
ja mõistvad enda vadinast.
Kuis jutustavad, tutvustavad, —
luht kajab pardi padinast!
Üks prääk, prääk, prääk,
see pardi keel!
Ja vääk, vääk, vääk,
see pardi meel!

JUHTUMINE

*Kui „kõige eest“, siis julgeb mõte
veel korra võtta sulge kätte.*

Veider mõte meeles
eesti rahvast mul,
keel ju jääb kangeks,
tahe, püüd on — null.

Olen ma tõest' kurat,
põrgu minu ees.
Ei, ma olen alles —
kurat rahva sees.

Omakasu kurat,
kurat rumalus,
meeldimise kurat,
kurat kulla suus,

silmakirja kurat,
kurat roomata;
see, kes vilets, vaene —
seda jätab ta.

Seda kummardades,
kesse nõukam,
seda roomeledes,
kesse jõukam.

*

Mina sõidan linnast,
kast on klaasi pääl,
kotitäis on soola,
kurbus hinge pääl.

Klaas on, teada, võõras,
võõras sool on reel.
Mina, närtsind mures,
sõidan koduteel.

Miska täidan kõhtu
koju jõudes ma?
Kuhu lähen õhtu,
heidan magama?

Sõidan, sõidan, sõidan,
külm on kangest' käes, °
koju poole sõidan
väsimuse väes.

Teele tuleb vastu
mõisa viinavoor,
vankrit nelikümmend
arvata on koos.

Keeran reega kõrva,
läbi pääseme:
teise kalda sõrva
ruumi ometi.

Mehed kuid ei keera
mitte kübetki,
tee on õnneks laiem —
läheb ometi.

Aga tee roopad pöörvad
enam kõrvale,
minu tee jääb kitsaks —
hämar — lumes tee.

Regi kaalub — kraavi,
läheb küljeli,
moonakad kuid lähvad
naerdes edasi.

Sõimates ja naerdes
nagu joodikud.
Ehmatanult mõtlen
lugu inetut:

Läks nüüd klaas mul puruks,
mis teen väsind pääst?
Mis on meeste päädes?
Kuidas pääsen jääst?

Alles nõuta vaatan
seda lugu ma,
viimne vanker jõuab
tühjalt meestega:

kupjad või kes on nad,
ülevaatajad.
Mis nad selle pääle
küll nüüd ütlevad?

„Tere, jumal appi!“
pilkab meestest üks.
„Aita, jumal!“ teine. —
Kaob igäüks.

See kõik see ei ole,
mis mind kohutab,
säärast juhtub ilmas,
juhtub, unustad.

Aga mööda sõidab
oma valla mees,
mööda pooles pimes,
tal ma tuttav ees.

„Kaeba kohtu,“ ütleb,
ütleb kallis mees.
„Säälsed rahvas teavad,“
näitab maja ees.

Ise sõidab mööda,
mööda kallis rees.
Häda pärast hää nõu
annab sõbramees.

„Kaeba kohtu,“ ütles
tema minule.
„Selle mõisa mehed,
tean selgeste.“

Mis saab kohtutraavist,
mõtlen ütelda.
Enne aita kraavist!
Selle jätan ka.

Oleks viinapudel
olnud kaasas mul
või ehk raha taskus —
lugu teine küll.

Mees teab selgest' seda ära, —
mitte kedagi!
Jahvab lõuapära.
Saab siis — sedagi!

*
* *

Pere heitis pärna pääle —
minu meel käib Maie pääle!

Peeter võttis pere maha:
mind ta tütrele ei taha!

„Anna pere tagasi!“
„Peremees ma ometi!“

„Anna Mai!“ — „Ei anna ka.
Kas sa tead: siin minu maa!“

Raske oli maha tuua!“
„Raske? — luba mulle juua! —
Raske oli — ütled sa?“
Mõtleb: võta pääle ta.

AAFRIKA MEHED

„Armas sõber Pimbo-Pambo,
saatsin sulle palmiviina.
Mõtlen, mis mul saatnud piina:
viina tõi sul ilus Odu —
tüdrukut ei tule kodu?

Kas, sa viina kätte saanud?“

„Saanud, joonud, armas Kamba!
Ole terve — ah, vaat seda,
eksitus, näe, ütlen sulle —
mõtlesin, et kõik on mulle:
viina mina ära jõin,
tüdruku siis pääle sõin.

Tervitusi saadan sulle.“

LAUL SELLEST ELEVANDIST, KES LÄBI METSA LÄKS

Läks läbi metsa elevant,
müts, müts.
Läks lõvijahil elegant,
müts, müts:
vaskkiiver pääs, mõõk puusa pääl,
ja kaugel kostis trummi häääl.
Müts, müts!
Elegant
läks läbi metsa elevant.

Ta lõvi ei saand nähagi —
kes teab, kus see?
Nüüd tuli lontis tagasi,
meel pahane.

Eks tõrjund kodus sääskesid
ta eemale,
poleks lõvi tulnud meeldegi:
kes teab, kus see?

16. jaanuar 1910

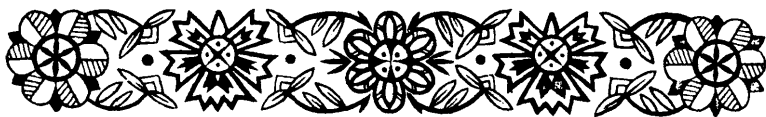

*
* *

Kuuskümmend aastat elad sa,
ehk seitsekümmend vaevalt ka.
Ja sellest poole magad sa
ja suure osa haigena
ja suure osa mõistmata
ja suure arusaamata;
ja kaua lapsi hoiad ka
või teiste lastel' tantsid sa:
saad siiski aega mõtelda,
saad siiski valgust taevasta,
et — nõrkemas ta kätte sa.
Aeg, igavene, näitab ka!

MUUSIKA

Kuskil peab alguskokkukõla olema,
kuskil suures looduses, varjul.
On tema vägevas laotuses,
täheringide kauguses,
on tema päikese sära sees,
lillekeses, metsakohinas,
emakõne südamemuusikas
või silmavees —
kuskil peab surematus olema,
kuskilt alguskokkukõla leitama:
kust oleks muidu inimese rinda
saanud ta —
muusika?

MÄNGISID

Mängisid Zeus, Ares, Apollon,
Thetis, Poseidon, Pluto, Minerva,
viskasid vürflit ja lõbusal vestel
aeg läks nii kiiresti, kiiresti ära,
rüübates vahepeäl jumalusjooki ...

Keegel ja vürfel — kõned ja laulud,
mäng nii vaimustav-jumaline ...
Kurnidest mõni läks Hadese piiri —
vürfel sai mõnele leinaline. —

Ära küsi, miks aegade ojas —
üks meil siin nutab ja teine naerab.

VALI ON ...

Vali on harida põuasta sööti,
vali on kiskuda kütiste vööti —
valjem vaimupõld harida.

Kui ju küllalt on voolanud higi,
kui ju eluõhtu on ligi —
maitsed viimati kasinat leiba.

Ja kui pimedus võitu ei saand,
õelus ja kurjus sind kalmutand,
töö nii raske — ei leiagi nime, —
näe — nii natuke taganes pime!

KÕIK ILMA ANNAN SULLE VALITSEDA

„Kõik ilma annan sulle valitseda,
kus tahte järele võid talitseda.
Kui sirutad mu järel' enda käsi,
siis kummarda: nüüd vali ise.“

Võim rääkis nii, et Voorust endal' püüda.
„Kes kulda ülemaks hääks võttis hüüda,“
tal vastas Voorus nii, „end orjaks alandas:
sa oled kerjaja, ma kuningas!“

1893

*
* *

Ikka raske istma jääda
pikki päevi peenes püksis,
nööbilises kuues kõndi,
mis ju mullu, tunamullu,
ammu, ammu, kes teab millal
rätsep vanaisal' õmblend, —
küsites, kas tohin rääki,
kõhata', kas, sõbrad luba —
naeratust ei sallitagi, —
tuju — lausa turja pääle!
Saalis kõik on saksa rahvas —
ah, ma kisuks kuue seljast,
oleks valgus rohkem, rohkem
pääda minul paitanud! — —

AEG ON

G. Suitsu eeskujul

Aeg on nutta ja aeg on naerda,
aeg on luuleta', aeg on riimida,
aeg on sõnugi kokku liimida.
Aeg on tuliselt pääle tikkuda,
aeg on hääd asja äragi rikkuda.

Aeg on — tulgu, mis tulemas olgugi —,
aeg kord inime olla ka ometi.

16. jaanuar 1910

FR. MIHKELSONILE

„Isa, ma näen, et sa ei mõista.
Mina saan paremast' korda!“

Tubli, mu poiss, vaat seda ma ootsin ju ammu.
Süles sind kanda mul ammugi, ammugi raske.

MOOR JA MISJONÄR

Moor nõudis misjonäri käest:
kui ta nii täis on selle väest,
keda ta neile kuulutab, —
ta poogu ennast üles siis,
end poogu üles, nagu viis,
end üles mooramehe eest!
Sest, ütles, ajan, tapan sind, —
meid tapetakse iga meest.
Kui hakkab ma sind kuulama,
siis päris ori olen ma.

PUUSÄRK

Puusärki ühte ma tean,
mis pahem kõikidest,
mis noore elu murrab,
murrab jõu südamest.

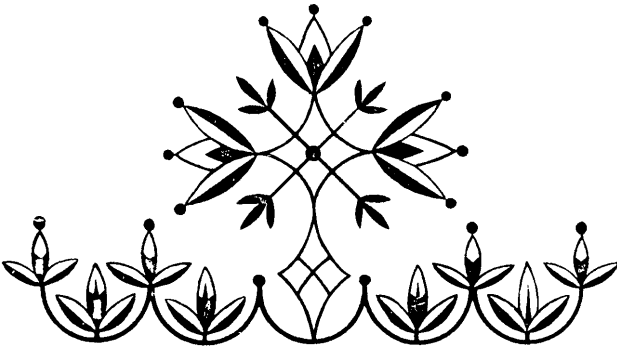
See on ümberpanemine —
töö armetum kõikidest,
ta kurja aja töö on,
töö õelusest enesest.

Ta noore luule murrab,
ja noore kujutusjõu
ja noore heleda kiire
ja noore ülema nõu.

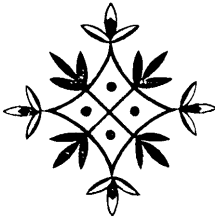
Ta noori hingesid palju
on ära hõiganud,
ta purustand noore kalju
ja tiivad lõiganud.

[1927]

AEG ANNAB ARUTUST!

KERJAJA

Häätegev selts, ta praegu on,
on pidusaalis koos,
ja vaeste eest sääl tegevus
on — kõned täies hoos.

Üks hulgas, kõigil tõrjutud,
ta kuuleb kõnehäält, —
veel alles koertel hurjutud —
siin vaatab — nalja päält!

Ta kuulab. Räägib rääkija:
„kõikinimsus, hääd teod“
ja „inimesearmastus“,
„häätegevuseks peod“.

Ta naeratab — nii kibedalt! —
ja astub edasi,
külm salvab, — nälgki valusalt,
ei puhkust kusagil.

Nii rändab talust talusse,
öömaja tahab ta,
ta räägib palust palusse:
ei keegi kuulata!

Üks selleks liiga rikas on,
et hädas aidata.
Ja teine liiga vaene on,
et puudus endal ka:

mul silt on juba ukse pääl,
mis keelab kerjamist.
Ja teine — nolune ta hääl —:
Mul isat toita rist!

Mul kümme tuhat võlgu on,
ei tea, mil kätte saan?
Mul koht veel poolel' maksmata —
viis tuhat vend saab, Jaan.

Nad silmad kinni hoiavad,
et nähes vast ei näe,
ja kõrvad kinni hoiavad,
et rind ei pehmeks läe.

Nii västatakse ukse ees,
ei sisse lastagi,
ja vaene, väsind, nälgind mees,
ta astub edasi.

Ta tuleb saunahurtsiku',
kus elab vaene mees;
ta rahvast ära põlatud,
töö raske, high sees.

Mis inimsus, ei tea ma, —
just nagu kuuldud ka, —
ja mis on südametunnistus,
polnd aega mõtelda:

Siin on tükk leiba, siin toop vett, —
mu õhtusöök on ta, —
kui soovid, tere tulemast!,
ta jaga minuga!

[1953]

1908

ÄRGE KÜSIGE MULT LUULETUSI

Ärge küsige mult luuletusi,
ärge küsige mult midagi:
hoidke oma arutuse-mesi,
hoidke oma kiitus tagasi.

Üksi olen, külmalt kolestavalt
surmakäe ta saadab, üksildus,
imeb elu välja jälestavalt,
imeb välja, imeb — igatsus.

Igatsus, mis ihkab — inimesi, elu,
ihkab olla, näha, vaadata,
ihkab sõbra hääli, ihkab kõnet,
inimesena ta tahab elada.

Ihkab inimesi kuulda, näha,
jõud on väike minna väljagi.
Siis veel külm, külm elutõde —
ja ei ihka enam — kuhugi.

*

Ja kui küsite mult luuletusi —
„päälaulik“ aitke minema.
Võtke ükskord tahte-idu rinda,
võtke julgus südant kaitsema.

Andke vaesel' eksijale varju,
andke andeks nõdrameelsele,
kellel paremat ei olnud teha —
vaeva teistel', häbi endale.

[1953]

ÕÖHULKUMINE

Kes mõnikord tuli külast,
see hoidis — et isa ei näe.
Küll lõbusalt läinud öötunnid —
tal piin oli päikese käe. —

Kui eesti kirjanduses
ööd hulkusin vahest ma
ja isegi ajalehes
kui kirjanikuna,

siis hoidsin end vaikselt eemal,
jäin vait — et teised ei näe.
Siis kadakasakste killas
ma olin kui päikese käe.

[1953]

NÕMME ÄÄRES

Vaikse, kõrge nõmme ääres
üksik majake;
vaikselt lumi alla langeb
läbi oksade.

Vaikne ... Ilus valge lumi ...
Vaikne rahu ka ...
Rohelised männid rahus ...
Kaetud lumega ...

Nõmme ääres väike maja,
vaene majake,
hellalt hoitud, ema süles
lahkub lapsuke.

Tasa, tasa, palvekesed,
tasa, lumeke;
lahkuja on kannataja,
tasa, tasasti ...

Pärast pikka tuulekaja
nõmm jäänd rahule,
pärast rasket võitlemist
lahkub inime!

Vaiki jäänud palvekesed,
sadand lumeke,
üksik helbe aknal' langeb:
„Meie õeke!“

[1953]

JÄRVE KALDAL, NÕMME ALL

Kalamehe lapsed jooksvad
järve kaldal, nõmme all,
punapõksed, paljasjalgsed ...
Järve kaldal, nõmme all.

Kalamehe lapsed jooksvad
järve kaldal, nõmme all,
kalakesed võrku jooksvad
järve kaldal, nõmme all.

Vaesus, hädad, kalamehed
järve kaldal, nõmme all.
Kindral ajab, mõõgad läikvad
järve kaldal, nõmme all.

Mitmed riigid kokku langvad
järve kaldal, nõmme all:
kalamehe lapsed jooksvad
järve kaldal, nõmme all.

[1953]

ILUS TA EI OLE

Ilus ta ei ole:
lage heinamaa,
heinaküünid, kuhjad,
harva puudega.

Ilus ta ei ole:
kõrval karjamaa
kehvalt üle kaetud
harva metsaga.

Ei ta ilus ole:
mäeküljeke,
mõni vabamaja,
mõni saunake.

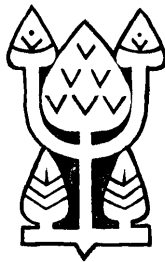
Järv ei ole ilus
jääse katte all,
kuu ta üle valvab
talvel igaval.

Aga kõik see ilus,
pühaline ka
valge siidiriide —
härmatiseega.

Siis on ta nii ilus,
ilus lõpmata:
tõusvad tema üle
tähed särama.

**Talveööne hämar
miljon tähega —
siis sa oled ilus,
minu isamaa.**

[1953]

*
* *

Mis ju vahib vainu päälta,
mis on õues upakille,
riida taga ripakille,
pilve vahel pilusilmil:
kevad kena vennikene —
see'p see vahib vainu päälta,
vaatab värava vahelta,
see on õues upakille,
riida taga ripakille.

*

Kuhu pean mina minema?
Kuhu murega matkama,
kuhu hädaga hüppama?
Meelitama mesikeelil,
paitama palju sõrmil,
kõnel mitmekümnel moodul:
olen aga õues upakille,
riida taga ripakille,
tahan lõbu ja lõõritust.
Nukraid mina ei näegi,
kurtajaid ei võta kuulda.
Mis sa tahad ära teha:

pori podiseb õue all,
kevad aga vahib väraval.
Vesi jookseb, vennikene,
lobjak ojassa lohiseb,
päikene aga pääle paneb:
suisa hakkab sulisema.

Kevad õues upakille,
riida taga ripakille,
kevad vāravalt vahtimas,
vainu pāälla vaalimas,
õue alta haugutamas:

Nukraid ei mina nāegi,
kurbasid ei vōta kuulda.

Mis sina tahad āra teha?
Mine kas kuhugi korstnasse,
poe haokubu alla:
sāāl tema vastu suliseb,
sāāl tema mātta all muliseb:

Nukraid mina ei nāegi!

Sūdames aga salahaiged,
talvemured tagavaras,
elukese hellad kohad. —

Kevad aga hool'mata haugutab.

Kuhu, kuhu pāāsen ma?
Igal pool kisku ja tōmmata. —
Iseseisvuse kaotus —
oh sina kevade vaotus!

Hüppel ju külmalind, hānilane,
tuleb aga koguni — lõokene!
Kuhu siis jooksen varjule,
kinni mind vōtab kevade!

[1953]

Oktoober 1908

LUULETAJA

Tuli kord luulevürst hauast veel vaatma maapääsete tegu,
kaugel nüüd luulekunst juba, kui palju on paremail päevil
luulekunst edasi saanud sest ajast, mil tema kord eland.
Kas veel varjugi jäänud ta sünnitustest ja nimest,
kuna kõik täielikum on nüüd, kõik kaugel endisest ette.

Vaatas ja imestas! Soo! See olen ju mina ise ...
Pooleks jumalaks teinud mind nad on ju!
Siin ma siis seisangi, pilk püüab tähtede poole.

Nüüd aga tööle! Vastased kadunud käest.
Mida ei elus ma ootnud, — kui oot'sin, nii kõrgelt küll mitte.
Varjunime all löi ta, mis enne ei olnudki loonud. —
„Hamburger Nachrichten“ tuli ja otsani kiskus kõik maha.
Bergburgi juustuleht: Sellel ei olegi oidu.
Alevilehed hävitasivad kooris.
Kiitus kõik rikkund! Nii luulevürst pajatas pahalt:
Üle jumaluse inimene ei jõua.
Nõuded on suuremaks saanud kui pooljumal jõuab,
nõuded, mis talle on tehtud üleüldsuse sõudel.
Surematuse vastu surelik enam ei suuda.
Ütles, läks tagasi endise rahusse rahul'.

[1954]

LAINED

Lained laial laheseljal
müürasivad, mässasivad,
lõivad uhkest' uperpalli,
karu kombel kukerkuuti:
lõivad suurest meelevallast
vahtu vastu kaljukallast;
säälnad ära väsisivad,
isekeskis kõneledes:
Seda meie palgaks saime
pika tuisu, tormi pääle.

1896

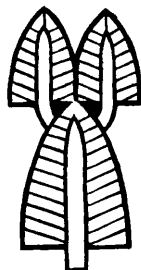

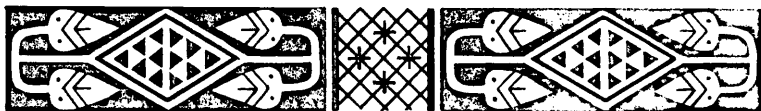

KULLERKUPP

Kullerkupp —
ilusam lillenupp!
Päikese kuju ja kuld,
leegid ta tuju ja tuld.
Tuleb eesti neiu, nopib, rõõmul rind:
pärja keskele ta paneb sind!

1896

ÜKS SUVEPÄEV

*Liirila!
Kas nägid tõusjat päikest sa?
Kas nägid sa?*

PÄIKESE TÕUS

Vaat, kuidas punab taevapiir!
Kuis õhetamas koiduviir!
Kui tulevihud, põlevad,
nad järve tagant lõõmavad!
Kuis taeva äär sääl järvega
on valatud kui kullaga! —

Nüüd tõstab päike ise pääd!
Aukartuses sa seda näed,
kui astub säravkroonila
säält järve tagant üles ta.

Vaat, kuidas ilm, ta valgeks läeb,
kui öödevari maha jääb!
Ju tulnud, päike, üles ta,
ja vaata — põrm lööb elama!
Veel vaevalt öö siit põgeneb —
ju tuhat elu jõgeneb:
Liirila, liirila!
Kas nägid tõusjat päikest sa?
Käib tuhatkordselt läbi maa:
Liirila!

Eks ole ime nõiasõrm,
ta tõusis üles — elab põrm!
End ussikene liigutab
ja kotkas õhus keerutab!
Liirila,
kas nägid tõusjat päikest sa?

HOMMIK

Siin kastekuld —
siin rammus muld —
Ja väljale läeb põllumees,
muld siidipehme jalge ees.
Ja ennäe, seeme kukub ka.
Ja karjane läeb karjaga:
Till, tall! Must Kirjak kõige ees. —
Till, tall! ka kostab metsa sees
ja vastab mets ja karjamaa. —
Aur kogub kokku sambana
ja seisatab jõe kaldala.
Nüüd kari juba söödi pääl.
Üks pasunahääl kostab säääl
ja kõlab läbi hommiku
ja nõmme, eemal: tu, tu, tu!
Jõe ääres aurab lokkav hein,
siit tagapool mets, mäesein;
siit läheb üle linnatee
ja kaob metsa vahele
just nagu tänav silmale ...
Säält tuleb naaber koormaga
ja süütab piipu põlema.
Käis veskil. Valgel kübaral
käib mölder veski tiiva all ...

Ja rohuaias, nõnda leherohkel,
kus öösist hämarat on praegu veel,
siin kaetud varju all on nõnda lahke
noor ilus suvi, nagu noorusmeel!
Siin tuhandela kastetilgad murul
kui diamandid säräl hiilgavad.
Veel ööne õhk neil üle õrnal surul,
neid öö vast hilja alles musutand.

Siin perenaise käsi hoolet tegev,
hulk kistud rohtu eemal hunnikus.
Aed lehkab sõnniku ja õite lõhnast,
muld must kui siid — siin hool ja õnnistus:

sääl ajab kõrvits ennast laiaili
ja küüslauk peenra äärel nagu muru,
sääl kaalik, porgand kasvab priskesti,
siit rohi kistud, kohendatud puru.
Ta hoolas olnud hommikuses vilus,
nüüd vaevatasuks hiilgavam tal kroon:
tööusinus siin viljakandvas ilus,
ja lillekuhi eemal nagu troon!

Ja kangasjalg, ta paugub rõõmsas majas,
kui süstik lendab, laulab kuduja.
Õöd-päevad tema talvel kirja ajas,
et õigest' trehvand ta, näeb rõõmuga.
Nii värvidel on õige kokkukõla,
kui ühte suland põrandaga ta.

Sahk väljal ajab rasket vagu ümber, —
poeg künnab sääl.
Must nelinurk ju näitab usinust.

LÕUNA

Kuis lõunapäike iluga
pann'd roosilille põlema!
Ja vili lookas palaval
löönd längu lõunapäikse all.
Ja palava käes peab ta
ka ükskord valmis küpsema!
Jah, soojust ahmib loomurind
ja eluks muutub mullapind!

ÕHTU POOLE

Kui ilul hiilgab mäeküür
ja haljas mets kui müür, kui müür!
Kuldpäike ta pääl helendab,
ja mets, ta helgib, valendab.

ÕHTU

Ta paistis ilma hiilgavaks,
kõik kohad kirjuks lillemaaks.
Ta mere taga kadus siis
ja lõppes hõisk ja lauluviis!
Maailm, ta seisab vagune
kui vaikne tänupalveke.

1896

SÕBRAD

Kõnnin tutvat teed ma,
kus mänd mäe pääl,
sama suur kui enne,
sama paiga pääl.

Tere, vana tuttav!
Mändi mäe pääl!
Ilmas palju muutund,
sina ikka sääl!

„Tere, tere, sõber!“
kostab tema hääl.
„Kus sa selle aja
olid ilma pääl?“

Olen palju käinud,
palju ilma pääl.
Õnne pole leidnud,
õnne siin, ei sääl.

„Minagi ei näinud
teda siin, ei sääl,
ehk küll kaua juba
vahin mäe pääl.“

Meie, vanad tutvad,
mina siin, sa sääl!
Oleme kui kaks
mändi mäe pääl.

Sügis 1896

PETTUS

Vikat ju oli käinud üle aasade,
sirp üle väljade.

Aga heledamalt veel paistab päikene
üle nurmede kullaste.

Rukkikõrrel päikesetütred kõpsavad tantsides,
ja pühapäeva hommik ise rahu sees ...

Marja ma aias sõin, südamest õnnelik eneses.

Kuula, mis heliseb äkisti puhtamal helinal?

Ööbiku laul, kui kõlinal!

Äratab kevadetunded hingesse,

oh sa laulikute laulik, armsasti!

Süda sees hakkab tuksuma soojasti,

kätte tulnud on kevade!?

Kevade marjade, õuntega,

magusamatega!? — — —

Oh sina kuldnokk, ööbiku koopia,

kuidas mind petsid, kuidas mind üle löid lauluga!

Pärna otsas sääil istub ja laulab ta,

võrukael!

Ja jõgi luhas kui hõbepael!

Ja heleroheline heinamaa päikese ees:

ja päike ise sätenab kuldsete kõrte sees ...

1896

TÖÖMEHE LAUL

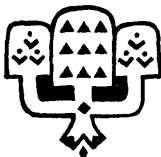
Minu Mikust saab tubli mees!
Needsamad silmad, mis emalgi!
Hambad tal mehel teravad, —
katsun, kust leiba saan temale.

Leiba on tarvis mu Mikule!
Minu Mikust saab tubli mees.
Nädala pärast toon saapad tall'.
Laksu sa, kirves, käes kiiresti!

Minu Mikust saab tubli mees.
Küllap isa ta meeles peab.
Saab aga õela naise, siis
vanamees, katsu et minema saad!

Minu Mikust saab tubli mees.
Miku ema on surnud ju.
Kirves, laksu sa kiiresti,
leiba vaja on Mikule.

1896

PÜHAPÄEVA HOMMIK

Vaikne, selge hommik,
päike valendab,
sügisene niit, ta
temast helendab.

Üle oru eemal
mäenõlvakul
päikesele vastu
vaiksel rinnakul

paistab odraväli
kuldaheiene,
kuldakoetusel
valmis lõikele.

Vagusi ta seisab.
Jumal õnnistas!
Töö ja päiksepalav
tema valmistas.

Pühapäeva hommik,
rahvas rahu sees:
inimeste lootus
ootel päikse ees.

1897

JUMALAGA!

Jumalaga!
hüüdsid pilved, vaosid metsa taga!
Linnuparved üle metsade
tõtvad sügisega üle mere.
Jumalaga! hüüdis linnupere. —
Kadus juba üle metsa, maa.
Vana tamm, jää jumalaga ka!
Raputab tamm sügislehed maha,
metsas kuuldu sügav puude kaha,
metsas kajab leinaline müha:
Jumalaga!
Jumalaga, tuuled, pilved, maa!
Tuhat aastat saanud vanaks ma!
Tuhat kevadet ma olen näind,
tuhat tormi on must üle käind! —
Tuhat korda olen nooreks saand,
tuhat lainehiilgust imestand.
Kevade, oh enam sind ei näe,
jumalaga, hall on ju mu pää!
Jumalaga, tuuled, pilved, maa,
viige lõuna poole tervist ka:
vana tamm teid laseb tervita'.

1897

SÜGISE

Tormituule sees
pilved lendavad
hirmukujudel
kiirelt kihutes

üle külmetanud
sügisese maa,
palja metsade,
tuules nutvate ...

1897

TALVE ÖÖ

Päike juba looja läind,
ehavalge kustub ka,
üks ja teine tähekene
tõuseb üles hiilgama.

Tähehiilgus üle nõmme,
üle üksik' karjamaa,
tähehiilgus üle laane,
tähehiilgus metsala.

Puud on nagu mõrsjasiidis,
härmatisel kaetud aas,
siin on vaimud valgeis riidis,
tuhat tähte hiilgamas.

Kurbus kaob, mure kaob,
rahu tunned hinges sa,
kurbus vaob, mure vaob,
pilgu heidad taeva sa ...

1897

KROKODILLID

Kui krokodillid piinasivad maad,
nad olivad ju jumalad,
— nii räägib Egiptusest vana jutt —,
küll oli rahval vaev ja nutt.

Sai rahvas ikka nõrgemaks,
kuid krokodillid kõrgemaks;
kartuse pärast kahvatas,
kui preester ette jahvatas.

Küll inime sai piinata!
Küll paastuda, küll leinata!
Siis surmahädas julgust tõi —
ta mudamurdjad maha lõi.

Nüüd naeris enda jumalust —
ta kummardanud rumalust:
kuis krokodillid koledad
neid nõnda hirmutasivad!

1899

KAUGEL!

Mänd, ta üksi kõrge mäe pääl,
päikse hiilgus, päikse valgus sääl —
näeb venet ranna vete pääl:
„Oh kui ilus, oh kui ilus sääl —“
„Kaugel!“
puhub talle valge purje hääl!

Valge puri sinav' laine pääl,
helgib sinendava metsa pääl:
„Oh kui ilus, oh kui ilus sääl —“
„Kaugel!“
laulab karjapoisi hääl.

„Kaugel!“ — „Kaugel!“ — kajab metsast hääl.
Kostusest kurb karjapoisi meel.
Miks jääb igatsuses nukraks keel?
„Kaugel!“
naerateleb päike teel.

Päike vaatab alla ilma pääl',
näeb haljast maad ja kaugeid päikseid sääl:
„Oh kui ilus, ilus nende pääl —“
„Kaugel!“
kostab teistelt päikstelt hääl.

1900

*
* *

Karjapõli —
nälg,
mehepõli — võlg!
Kehvad vanemad,
vaesed põllumaad:
kolm mõisa väljakest,
võlga ja näljakest,
kohast välja siit ja säält,
otsi toitu siit ja säält.
Ehmatust, haigusi
pärinud vanemad,
pärinud ma.

*

* *

Ma olen end tallata lasknud —
ja mõnikord lüüagi, —
ja sellest silmapilgust
ei suurem saa ollagi!

Ja kerjanud olen ja santind
ja roomanud põrmuni,
ja kerjand, et aastate kaupa
ei vastuseks sõnagi!

Ja kerjanud enda pärast
ja teiste pärast ka,
ja kerjanud kerjuse pärast,
ei mõista ütelda!

UDU VARI

Udu vari,
mäe hari,
sügisene karjamaa;
järve kallas
udu vallas,
lagund vene rannala;
kahvatanud,
lahvatanud
laine liigub tasasti.
Pedak väljal
mäeseljal,
eemal näib tükk linnagi:
tükk siin ilmi,
teine silmi —
mis sa kõik siit mälestad.
Neiukene
lustiline
laulab. Udu sumbub hääl.
Surnurongi
teised saatvad,
vares vaagub kuuse pääl.
Tükk siin seda,
teine teista,
kogemata kolmandat.
Mine siis veel
südamega
läbi elu-lagedast:
purud, närud,
mis ta korjand,
hõõruvad sind sagedast'.

PAISTAB PÄIKE ÜLE NÕMME

Paistab päike üle nõmme,
üle liivase,
sätendab ta üle nõmme
sinitiivase:

uhke, sinav metsaviire,
kehva, vaene liiv,
vaene saunaonnikene,
puust tal sagar, riiv.

Mis sa mõistad, mis sa ütled,
õelda mõistad veel:
nagu liivas uhkem metsa,
saunas selgem keel.

*

Majasid ja mastipuida
siit saab hulgani,
ehituse aluskivid
saunas alali.

MEELEHEITMISEL

Mis pääsukene laulis,
mis lõo lõõritas,
mis metsaservalt kuulis,
külm, nälg talle kuulutas;

mis suurte rikaste laualt
langeb kui kooruke,
ta selle üles korjab, —
sest toitis end nooruke.

Mis annud kehva aasta,
nii kehva põlluke,
mis teistest üle jäänud,
mida omandand endale:

ta sellest kasvab, peab kasvama,
ta sellest peab kosuma.
Siis mida peerutulel
saad vaimuvalgusta,

ja mida võib lamp nii väike
ja kisa, mäng pere sees,
ja mida toob kevadepäike —
kõik kokku palmides:

ta sellest üles kasvab
ja sellest peab elama,
ja sõdima enda eest peab,
peab võitlema nendega,

kes sündides suureks saanud,
kes pehme siidi sees,
kelle koolid nii kõrged, uhked
pilvini päikse ees.

Oh võtke süüdlased kinni,
kelle süü kõik on siin maal,
kui midagi veel ei lähe,
kuis soovib rikaste meel.

Jaanuar 1905

KUNINGAS JA LAULIK

Kord kuningas kuldtõlla sees
säält mööda sõidab ta,
kus kõnnib vaene rändaja,
paun kaelas, läbi maa.

Ta laulab, laulab noorusest,
ja armust laulab ka,
ja isamaast ja voo­rusest,
ja rõõmus, rõõmus ta.

„Sa anna mulle rõõmus meel,
ma krahviks tõstan sind,
ja anna oma laulukeel,
ma kroonin kullal sind.“

„Ei anna oma laulu ma,
kas krahviks tõsta mind.
Ei rõõmust meelt ma anna ka,
kas maailm olgu hind.

Mu laul mind tõstab taevasse,
mis ülem troonidest;
mis palgaks annab austus —
ei hinda selle eest.

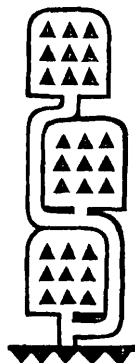
See kroon ei kao iialgi,
ei rooste teda söö,
ei oda riisu millalgi,
mõõk teda maha löö!

See kroon on üle kroonide,
jäáb alaigavest,
see troon on üle troonide,
ei vara tema eest.

Sul vanematelt päritud
kui kinki kallimat,
mul iseenda teenitud
kui vara üleimat.“

„Siis võta enda sõbraks mind,
kroon raske kanda ka —“
„Jah, rinna vastu tuksu rind,
ei troon neid lahuta.“

1905

*
* *

Mis oled sa, meie tugi?
Kas pärandatud maad?
Kas kõrge haridusuhkus,
kõrg' esivanemad?

Ei hiilgus, vägevus, vara,
lai, rahvarikas maa,
ei — sinust ei kõnele keegi,
ei kiri sind tunne ka,

must, suitsune talutare! —
Kuid tähed üleval,
need näinud on mõnda kitsust,
näind aastasadadel.

Need isasilmil vaadand
su madala majasse!
Ei ülekohut sääl ole
sa haudunud tõesti!

August 1905

TRUUDUSETUS

Neid elulained viisid
üksteisest kaugele,
ta, tänutundmusest aetud,
käe andis teisele.

Vask oli nüüd taevas ta üle,
maa põudne, kumisev raud;
ta ise kõndis ümber
kui vankuv, elav haud!

Koit hommikul kahvatas ära,
ja päike kahvatas,
ja aasa pääl lillekene
ta vaate ees ehmatas.

Küll aja halastusel
rind palju paranes, —
mis päästa ei olnud, ei olnud —
ja palju ununes.

Ta elu, ta priius, vara —
kõik oleks läind kaduma:
neid päästis ta naine talle —
kui ingel oli ta!

Jah, rindki lõi uuesti soojaks,
nii mitu õit elupuul!
Ta südames aga nuttis
arm — surnuvanikul! —

Oktoober 1908

SA OLED KUI —

Kui lille unenägu,
kui vaikne armas aim,
sa oled kui lillekene,
kui uinuja lille vaim,

mis öösel lille ümber
kui vari viibides,
kui lille kaitseingel
ta üle tiibides.

Sa oled hää ja puhas,
oled püha ja oled suur,
ja sinu kuldses luhas
on kõigel, mis kõrge, juur.

Sääl oled veel sina võitnud,
kus kõik olid kaotand —
Sääl oled veel sina köitnud,
kus kõik olid lahutand.

Sa oled sõjaväed söönud
ja kaitsend üht kõrrekest, —
sa oled kuningad löönud
ja tõstnud orjameest.

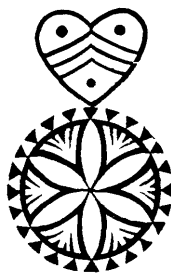
Sa oled püha ja ilus
ja hirmus oled sa ka,
kui pimeduse ajal
sa paistad üle maa.

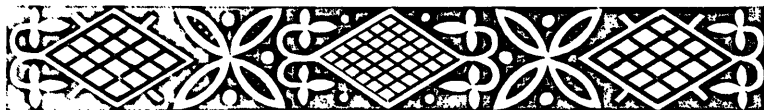
Kui — rinnast läbi lastud —
sa tihnikus kõneled veel,
siis kisendad nagu lõukoer,
kui maal nõelab su keel! —

Suur oled! Ja suur on su rahvas,
kes tunneb, taevane, sind!
Sest sinus on vägi, on vahvus
ja suurus ja kõige hind!

Sa oled kui lille palve,
kui vaikne armas aim,
sa oled kui lille palve,
kui uinuja lille vaim.

1896—1908

*
* *

Kord olen riigi abi
ma endal' otsinud,
tal usaldust avaldand:
olen kahtlustud, kiusatud.

Seesama asi sunnib
just säärast sammu veel,
mind vaevab sama häda
ja abi tarvis veel.

Kuid asi on täbar, paha,
mind torkab valu õel:
vast kiusaja riik on ise —
oh see on valus nõel!

Nüüd, väikene, suure külge —
käik ühes, kõrge on siht!
Oh hallpää, süda täis kurba
ja kõveraks paindub piht!

Sa oled väikene, väike —
ei sind ei nähtagi,
ei sind ei tahetagi,
ei sind ei tuntagi.

Sa oled ise väike
ja väikene on su keel,
su süda tõmbaks ühes —
neil hoopis teine meel!

**Sul, Eesti, häält ei ole,
vaid teised tõmbavad.
Kuid sina ka mine üksi —
ei sind ei küsigi nad.**

7. september 1908

VANEMUISE LAPSED

Vanemuise lapsed, vaesed lapsed,
Vanemuise lapsed, varatud,
oh sa, eesti kunst, kuis oled kütkes,
kuis sa kütkes, kuis sa vaevatud.

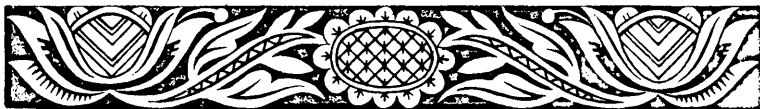
Kuis sa pilgatud ja naerdud oled,
kuis sa irvitatud kadakaist!
Kuis sind võõrad võõraisa kombel
vaevalt näinud istmeist madalaist!

Mis te lootus, Vanemuise lapsed?
Rinna all mul kuumalt valutab!
Kuis teil kõndi' elus raske,
kuis teid kehvus veab, talutab!

Ja veel kõrgelt teie üle naervad
teie kibedamad vitsad, kadakad!
Kuis on tee täis kibuvitsu okkaid,
kuis te istmed nõnda madalad!

November 1908

ÜKS TÕSINE TUND

Veel ajas mind valu toast välja,
kui rusus mu rinna pääl;
ma kõndisin teel üle välja,
kõik must mu ümber sääl.

Must oli taevalaotus,
ilm oli pilvine —
ja raudne oli vaotus
ka üle lillede.

Puulehed, nad olivad mustad,
ja musta puude pääl,
ja oleks päike paistnud —
ka must oleks olnud sääl.

Nii raudselt rõhus mu rinnas,
nii rusuvalt pigistas,
raudhelin oli maapinnas,
õhk vastu kisendas:

Nad plaaniliselt viinud
mu hullumajasse.
Nad võtnuvad kohtult kirja —
ei kogemata see.

Ma nopin heinamaalt lille
ja panen rinnale.
Nii mõni neiukäsi
teind enne minule.

Kuid õrna lille õitest
raudkeelil helises,
kui mõõk, kui haljas teras
siit vastu helises. —

Veel viimast sõna oh ära,
oh ära ütle sa!
Kuid tõsi on, sest langes
pool Paalas ju põrmusse!

1896—1908

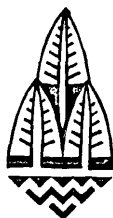

ÕHTU

Õrn talveõhtu hämar
kui siidriidessa;
täht vilksatab kord udus,
siis uinub tema ka.

Veel tuksatab kord süda,
jäab rahul' tema ka:
ta ennast ühendand
on talveõhtuga.

1908

HOOLITSEJATELE

1.

Ole nagu oma isa
vaeselapsele,
ole nagu varjav katus
varjutumale.

Et kui kasvab kaelakandjaks,
oskab elada,
et kui ise käima hakkab,
ta ei komista.

Ole talle nõutajaks,
jalul' aitajaks,
vaeselapse veimekandjaks,
pääde paitajaks.

Saada teda eluteele
selle viisiga,
nagu vaeselapse isa
peab tegema.

2.

Ole nagu oma isa
vaeselapsele,
ole nagu oma isa
varjutumale.

Et kui kasvab inimeseks,
ta ei nurise,
et kui kasvab inimeseks,
on ta inime.

Ei sa olnud talle õige —
maailm laidab ka;
viljast, mida kasvatasid,
ohkeid saad sa.

Kes sa taeva tahtel antud
kaitseks nendele,
keda ajad uim'seks peksnud,
vaev'tud rahvale.

5. november 1908

HULGUS

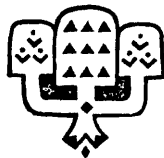
Üht hulgust mina tunnen,
kel pilkust jaetakse;
ma tunnen ühte vanggi,
keda taga aetakse.

See hulgas, see hulgas — tema
on südametunnistus,
on puhas ja ilus selge,
et põuetunnistus.

Kes teda teotand,
läks ehitas linnasse.
Kes teda taga ajand,
auraha sai rinnasse.

Sa vaene hulgas! Tema
on kallis eesti keel!
On eesti rahva ema:
kuldsele eesti meel!

Oktoober 1908

LINNUKESE KAEBUS

Ju lume all on mets ja nurm
ja põhjatuul kui surm, kui surm!
Kus, linnuke, end peidan ma,
kust leian varju, süüa ka!

Kuis kõrgel pilvis sõidab surm,
ja üle välja ajab torm!
Mu tiivad on nii väsinud,
mu jõud on ära kadunud!

Külm rannakaljul pigistab,
tuul puude vahel vilistab,
kust elusoojaks sai mu rind, —
miks oled maha jätnud mind?

Silm kusagil ei pääsmist näe,
nälg, torm ja tuisk ja lumi, jää.
Oh talv, sa armuheitmata,
kuis lähen kohtu sinuga?

Kuis kõrgel pilvis sõidab surm,
kuis üle välja ajab torm,
kus, linnuke, end peidan ma,
kus, linnuke, end varjan ma?

Ja väsinult jääb magama,
ja unes näeb, tunneb ta,
kuis kevad tuleb helinal,
kuis laulab ta siin kõlinal!

Kuis kevad tulnud helinal,
kuis laulab ta tal kõlinal:
ja uinub õndsalt magama
ja kevadet ta tunneb ka.

1908

PEREKONNA RIIUD

1.

Põrsad teine teisepidi
sõbralikult magavad.
Oh kui nad ju vanad sead,
siis on teineteisel vead,
siis nad teineteise sead:
siis ei üksipidigi
kõlba enam kõrvuti.

2.

Must orik valgega vihane —
läheb aga hagerikku;
valge mustaga pahane,
lauta poeb kägerikku.
Perenaine korviga
kartuleid toob õue pääle.
Külasead tulevad
teevad otsa toidul' hääle:
omad sead pahased,
omad sead vihased.

VIIMNE JA ESIMENE

Viimne sügisene
valge lilleke
kasvand, alandline,
peenra äärele.

Esimene valge
lumehelbeke
langeb tasakesti
tema kõrvale.

Langeb tasakesti
tema kõrvale:
viimne esimesel
surmasängike.

*
* *

Ei mina ei taha raha,
suurt maja ei taha ma,
ei taha tõllaga sõita
nõuandjaid aitama.

Riid elab rahakotis,
must mure sametis,
ja üksi kullapotis
vana nõid on ametis.

EESTI KUNST — SA VALULAPS!

Oh sa unustud, oh sa põlatud,
oh sa meelega maha tallatud,
oh sa sapist üle kallatud,
oh sa eeslitest iiatud —

eesti kunst!

Kuidas need kritiseerivad —
eesel ei mõista eesti keelt?

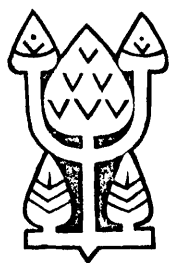
Aga — eesel — ta mõistab alati
keele kohe ja iiaa valmiski.

Eesel mõistvat eesti meelt?

Eesel mõista ei tahagi:

kabjaga astub ta pääle ja

otsustab!

*
* *

Mis rüüstanud on sõja kaja,
kurb näha rahu silmale:
nii kurb ja vaene koduraja,
hool harigu ta õitsele.

Siin väsimata olgu julgus,
uus maa on raske harida;
vast kergem rahvast vabastada
kui teda hoida vabana.

Ja nõnda terve elu läbi
ta kihlatud on temaga.
Ja kaob ükskord kallis elu —
ta teod jäävad elama.

*
* *

Ole sa roomlane,
ole sa kreeklane,
ole sa gallialane
või mis -lane sa oled,
ole või mustlane —
õpetus kurbline,
õpetus kaebline,
ajalooline,
järelused kõle'd:
ühed surusid teisi rumalaks,
tõrkujaid — kangemini,
tõstsivad endid üle jumalaks,
ja siis — tuli langemine!

1. VEEBRUAR 1910

Ei aidanud hammas —
ja sõprade meel,
kui puudus lammas,
mis villa kannab
ja sooja annab
mu eluteel!
Mul puudus soe riie
külmal talvel,
mul puudus jahe kate
soojal suvel:
ma olin vaene.

*
* *

Kui mõte ja süda on kevadel,
siis sirgub sõnnikust magusat
ja sumpunud õhtustki ilusat
ja sääskede laulustki armsamat
ja purust ja närust — sa elu saad.

Kui mõte ja süda sügisel:
kas olgu kullasem kunstikeel,
kas teaduse kullas teritud meel,
kas puhtam allikas imbumas eel,
kõik meeled sa kutsud valvele —
ei ühti — kõik kisub sind talvele
ja — vinge vili jääb lavale.

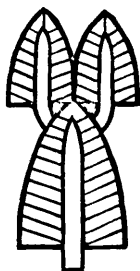

KODULE

Mis mind kodu rōmsaks tegi,
mis mind kodu kurvastas:
ei ma tea, ei ma mōista —
emake mind armastas.

Mis mind kodu rōmsaks tegi,
mis mind kodu kurvastas,
kurvaks tegi, rōmsaks tegi:
emake mind armastas.

*
* *

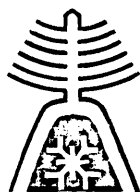
*Ma hüüaks väeti kangeks,
et tema pääst karvagi ei langeks.*

Ma tahaks, et mul hing sees oleks,
see kõneleks, kirjutaks sõnakal jõel
ja laidaks, mis laita valusal tõel —
jah, ütleks, kes hää, ja ütleks, kes õel.
Ma tahaks, et mul hinge rinnas oleks,
mis kaitseks nõrku, varjaks rõhutuid
ja aitaks südameid ja meeli lõhutuid.

Kus võeti kaugel vang, ma käsiks heldust näita,
kus nälg ja haigus, käsiks kõhtu täita:
küll tahaks, et mul hinge rinnas oleks,
jah, et ta heateo tules aina põleks.

Kui oleks
hinge rinnas —

Ah, keha ränk, meel kütkes nõnda õelas,
kas oled haige sa? Või aeg on sulle võõras?

„UKSETAGUSED“

Raamatusse ma raiun tuleva põlvele üles:
see ehk mõistab, kel õigus, kel mitte.
Toimetustes ma käisin viimasil päevil.
Ukse taha ma jäin, nii kuidas jäänd ma enne.
Uksetagusteks nimetan, kes sinna jäänd.

TALINE KÜLALINE

Viit, viit!
Oh kui külm on nurm ja niit!
Kas saan terakese siit?
Tulin kurja külma käest,
värisen veel tormi väest.
Viit, viit!

Viit, viit!
Lend'sin läbi tervet hiit,
viit, viit!
Juba vara koiduga:
midagi ei leidnud ma —
viit, viit!

Viit, viit!
Eile oli tormisõit!
Mitu, mitu sõbrakest
uinusivad igavest' —
Kas saan terakese siit,
viit, viit!

ARUTUST ...

Vast vallatindiga praegu
ma olen kirjutand.

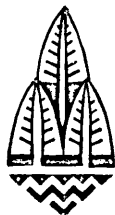
Kärner:

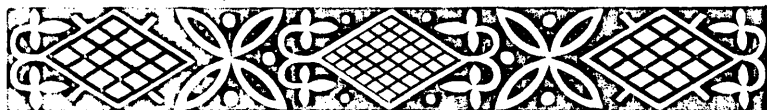
See kõik on Kitzbergi käest.

Vend:

See valla sandirahast!

Mul süda tuksub rauda,
pää tunneb pööritust,
meel tõuseb alla hauda ...
Aeg annab arutust! —

PÄÄSUKE

Pääsuke, kust sa need lidinad leidsid?
Leidsin nad sinava taeva alt,
leidsin nad kevadepäikesest,
üle oru heljudes,
talupoja räästa alt,
vaeselapse laua päält.

PIKNE

Raske, palav õhk —
hinge kitsikus —,
väike pilveke
eemal taeva all.

Läheb suuremaks
ruttu pilveke,
maanteel tolmusel
keerleb tuulispää.

Päike kõrvetab.
Ruttu kasvab pilv.
Kõmin kaugemal,
kõmin ligidal.

Tuleb lõuna poolt,
tuleb üles pilv,
loomad vagusad,
linnud kadunud.

Äkki raksatab.
Vihma kallatab,
tulekirev välk
läigib metsa pääl.

METS

Vaikselt lumi langeb,
rahu metsa all;
ta on mõttes seismas
udukatte na'al.

Eile vintsutamas
käis tad tormi jõud,
täna on siin vaikus,
tormil rahunõud.

Siin jää seisatama,
mõtteraske pää,
valurikas süda,
siin on hingel hää!

KUUSEKE

Väike kuuseke,
sõrmepikkune,
aias sambla seest
ajab ülesse.

Mina vaatama,
vaatma väikest meest:
vaata sõbrakest,
sõrmepikukest!

Tigu sambla sees,
liblik juure all,
mardik juure pääl,
põrnik juure ees:

kokku kogunud
kuuse juurele,
ühes elama
talvekorteris.

Mina elaks ka
ühes nendega;
vaikne perekond
on see tõesti.

KOLLANE HÄDAOHT

Hädaohtu kardad sa kollaselt mehelt, Euroopa?
Tõsi! Ta kuld võib kallimaks minna.

LOOTJAD

Rebane vahib hobuse mokka —
kunas ta selle endale saaks;
vabadik mõisat —
millal saaks selle endale hingemaaks;
mõisnik, mil vürst tema tallmeistriks nimetaks;
vürst, kunas kuninglik kõrgus
tema maadel jahti peaks.

MEIE KIRJANDUS

Meie kirjandus:
Üks ajalehe asutas,
et sellest elada.

Väljamaa kirjandus:
Ja teine kassa asutas,
et ajalehte asuta'
ja rahvast valgusta'.

Sõna peaks seadusi andma,
mõõk nad täide kandma,
mõõk sõna alla vand'ma.

Rikkuses riimid on kõlavad,
vaesuses nemad on valusad.

KIRVES JA METS

Kirves:

Mis aga maksab sinu koha,
mina aga raiun sinu maha.

Mets:

Siis aga jääd sa varreta, —
siis aga hakkam kasvama!

Mis ehib Hiina majad?
Kas ristiviiside rajad
ja kaua viletsus?

Kas rohu kombel niitma
peab võõra kultuuri surm
ja Kristuse külge liitma —
või Buddhat peavad nad kiitma
ja paranema nurm?

UURIJALE

Koer — sabaotsa püüab ta,
kuid kunagi kätte ei saa.
Üht ära näeb sest ometi,
et saba tal olemas tõesti.

29. jaanuar 1910

Kes suur ei saa olla, olgu väikegi.
Väike suur on narrusest narremgi.

30. jaanuar 1910

TERMINOLOOGIA—KOSMOLOOGIA

Oleksite võinud noored olla käratagi:
oleksite mõnegi vana südame soendand —
noorust, kes vanadest Ja hut and,
vanad ei armasta!
Ja noored ise kunagi vanaks ei saa —
ja noorust ju keegi ei usalda!

5. veebruar 1910

Kui harjute — võib sõda kiirem' tappa,
nii mõned teadusmehed ära katsunud.
Veel enam, harjutus teeb selle ime,
et üks jääne külm ja teine umbne pime.

Kes tuju tantsib, saab kiita kõrgelt
ja laita laialt.

Kuid rahu randa see küll ei saa
ega ole ka kunagi mõtleja,
aegade siduja.

Ei saa mina kuidagi mõttega valmis,
ei saa mina proosas, ei saa mina salmis —
paika kui vana kasukat.

Ilma looja aga samuti
lõhkus ja parandas, lõhkus ja parandas:
mis ta ka lahutas, mis ta ka palmis —
töö aga pole veel tänagi valmis.

Mäletsejad on kitsed ja mäletsejad
on lambad,
mäletsejad on mõtlejadki mehed,
ja kõige suuremad mäletsejad on
ajalehed.

Kuulsas Viljandis vanasti
sead käisid kantsi serval,
kitsed, lambad puude kõrval
näsisivad rohkest
end'se aja kuulsusest.

Kas teate seda,
et mehikesel on alati häda:
ta vaatab alati, alati ette.
Kui eluleegid ju lumehanged,
siis julgeb mehike viimaks seda:
ta tahab laeva lasta vette,
mis kahjuks ju jää.
Mis võid sa nüüd — pää?

Hääd kõigile tahta,
see mõte on suur,
kuid mõnel on kasu
veel suurem kui suur.

Isa, ema olid hääd,
ei nad segand minu pääd.
Peres oli rahumeel:
pääd ei olnud kelgi veel.

Triina kõigest südamest
paitas oma põrsakest!
Kel nüüd suutäis armas pole —
Armastatul — kole, kole!

Üks eesel leiab teise ära —
jah, eeslitelgi omapära.
Kas oleks ta siis eesel veel,
kui karu juurde kisuks meel?

ISAMAA

Sa isamaad oh kaitse sa —
sa viimseil pidemil.
Kui kaob see, ei leia sa
teist enam kusagil.

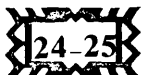
KOOLINOORTELE

Kes leiva jaoks õpib,
see südant ei saa,
ei saa
kahte jumalat teenida
korraga.

INIMENE —

peenikene loomasugu,
et tal oma ajalugu.

VAIM

Kes teab, kuhu lennataks,
kui poleks keha koormajaks.

Eks kuul ja gondel üheskoos
kui vaevalt ka — lend siiski hoos.

Latv võiks ju kasvada või pilvini,
ei oleks tuult ja ei peaks juured tagasi.
Need juured, juured,
nad mõõtvad ladvani.

Ei hing ja vaim ei ole kaksi asje salgus,
vaid üks on tähe, teine päikse valgus.

Kuis hinge, vaimu vahe oli?
Nii, — üks on säde, teine tuli.

Talv kaalub suve loodusi
ja mõistus tunde toodusi,
kuid mõni terve terake
viib talve ikka suvesse.

Mis mu meele röömsaks tegi,
kurvaks tegi koguni —
oh, see elu üürikene.
Mõlema eest tänugi:
ühte ilma teiseta
ju ei saagi mõtelda.

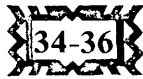
Kes minevikku ei mäleta,
see elab tulevikuta.

Kui näed, et jäetud sa üksinda,
siis näed, et elu ei naljata.
Kuid nalja tahab säält igamees.
Ma parem siis istun kolde ees.

Pean ma kartma
tõevalguse ees,
otsima puhkust
vale patjades,
jõudu säält koguma
uuesti algeks?

OTSATUS

I

Mõista, seni kuni meelt,
oska kümme tuhat keelt,
ots ei tule õppele,
poegki ei saa lõppele.

II

Üks osa oled suurest otsatusest.
Ja tahad määrata kui otsalist sa otsatust.

III

Jah, kerge oleks selgeks teha,
kui oleks ajal lõpp ja ruumil keha.

HÄÄ JA HALB

Kõik teadmise alge kahtlus on —
jah, kahtlus teaduse ema on.
Mis kahtlus sult kinni ei pidagi,
sest alles saad sina midagi.

Kuid raageb jõud —
kes teab millest põud —,
et kahtlus jääb kõiges viimati —
siis õnnetust suuremat polegi.

Hoia, et sa ei luuleta,
et ei kaevet kuule sa. —
Pagan võtku ettevaatus —
andke mulle minu saatus!

„Kes laulu teeb, see ei luuleta.“
„Kes otsib luulet, ei leia ka.“
Noh, luuletki tuleb teha,
ei otsi sa teda — ei iial sind ta.

GRÖNLANDIS

No, no, katsume siis:
sina oled veri ja mina olen mõistus,
sina oled vari — ja mina paistus.
Vihastan, jätan — nälga sind ma,
hõõrun sind pipra ja soolaga —
ja siis salmid
nagu Grönlandis klaasi all palmid.

MEES POLE PIKEM KÜBARAST

Mees pole pikem kübarast,
härg viimsest naelast raskem,
ei rahvus parem rahvusest —
mis on nad — olla laskem!

1908

ÜKSIK KAASIK

Mis, üksik kaasik, kohad sääi?
Nii küsis suurest metsast hääl.
Mis kohad sina, suurem, sääi,
seesama torm on minu pääl.

1898—1900

KUUB

Su kuub see passib minule,
sa anna tema mulle!
Siis külm teeb otsa minule. —
Nonoh — sa mässad jälle!

SA MAGAD

Sa magad elus ja magad kirjas,
sa siiski lugupeetud mees.
Ja selles suures maailma karjas
võib käia ka magades teiste ees.

Mis ühele suur, see teisele väike,
mis ühele kuu, ju teisele päike.

VORMIDESSE!

Vormidesse, vormidesse,
sõbrad, sõnad riimidesse!
Iseennast ülikonda,
raudaseisse reeglitesse,
pikkmeele pitser pääle,
lootuse märki otsa pääle —
tarkust tabaks aru järgi —
kombe'eida viisakaida
üle katteks, üle kõige
lahket meelta lahedasti —
sõbrakesed, ajad on tõsised.
Sellest, vennad, vormidesse,
iseennast ülikonda!

VEENE VANASÕNA

„Kui sul piirakuke,
siis sul sõbrake.“
Pole piirakukest,
pole sõbrakest.

MÕÖK ÜHES, KANNEL TEISES KÄES

(Manitsus enda kirjandusringkondadele.)

Mõök ühes, kannel teises käes,
nii ehitame koda.
See mõök on kannel viha väes,
siis pistab ta kui oda.

ENESEAUSTUS JA ENESEUHKÜS

Enda austus pole kadu.
Aga uhkus — oh sa madu!

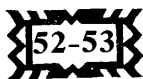
VÄRV

Tõuk muudab värvi toidu järele, inimene — enne!
Tõuk, et ta toitu saanud, inimene, et — saada!

AAFRIKLANE EUROOPLASE KRIITIKAS

Orjaja moor on — roomav kui elajas;
mässaja moor on — kuri kui elajas:
moor on ikka elajas!

MOOR

I

Läeb soojaks mooramehe pää,
ei ta siis enam otsa jää.

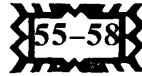
II

Moor moorlast müües jääb veel mustemaks,
moor moorlast süües, mõista, lahjemaks!

EMAKEEL

Oleks päris meeleta
emakeelta keelata,
juba kanapojadki
tunnistavad selgesti!

VIIN

Seni kui oled elajas,
sa viina kütkes siplemas.

*

Kui vampiir imeb magajat,
kõrts imeb viinalakkujat:
kui ärkad, on ta lahkunud,
ta täis, sa ära lahtunud.

*

Tühi on ju vaadike —
aga täis on taadike!
Tukkur — tühi taadike,
kukkur — täis ju vaadike!

*

Vigane puu nõrk on tuule vastu,
haige süda nõrk on valu vastu.
Viskasid sa mõistuse ja vara viina ahju,
raske kanda kahekordne kahju:

rahakahju pääs sind tutistab,
haige veri — tagant kutistab.
Raske lainetele vastu panna,
hiljem-varem kirel alla anna!

VALGE AEG

Tuleb ükskord sul tõesti valge aeg,
inimene — sa öö poeg?

ELU

Elu on:
viletsuseõnn,
õnneviletsus,
looduse südametuksmine on
niisama metsik ja õrn.

SUREMATUS

Elu ja armastus!
Kuidas teid surematuks teeb surevus!

Üks silmapilk aga
sa, süda, maga —
ja terve elu
on mäe taga!

Jääd pilvede taha
ja udu sisse.

OTSTARVE

Ei mõtlend vana varblane:
poeg sündku minust ilmale!
Ei testamendi pärast ta
ka jäänud ilma orjama.

TAEVA TULI

Häda on selle taevatulega!
Kerge on ta sulega!
Enda õpetust natuke elada —
mõõtmata raske ta!

PROMETHEUS

Prometheuse köitsivad kadedad jumalad.
Prometheusel vendasid leegion.
Õnnetu Prometheus isegi — loodus on.

KAKS KEVADET

On igal looduskevadepäeval
ees porikevade —
kuis nõuad vaimukevadelt
sa õisi äkisti?

MÖTTETEAUS

Mis mõtteteaues kõige kaugemale püsib:
et inimene iseenesesse väsib,
kasuga väsib — mõtlema õpib — mõtetes väsima,
viisakalt väsima — tülita.

POTT

Ei sureline inimene
saa vaata päikse palgesse;
ei pott saa meistril' ütelda:
mind ära lõhki kõrveta!

MÕJU

Kelle juttu või laule sa loed,
sa seisad selle väes.
See kirjanik on sinu pottsepp
ja sina savi ta käes.

Kes ilusa neiu ees seisnud,
on seisnud selle väes:
vast see oli õieti pottsepp,
sa õieti savi ta käes.

Nad tulivad — seadused sees ja ühes,
nad lõhkusid vormid, said ise vormideks.
Nii kõneleb kriitik saksa luulest,
kui astus ta välja prantsuse kuuest.

„Nii kerge, talupojalik,
nii selge, ülevaatav.“
Kuid mis teeb siis veel tulevik,
kui kõik nüüd arusaadav?

KUI ÜHES MÕTTEVÄLGUGA

Kui ühes mõttevälguga
ei sütti põlema su keel,
ei vilgu sõnas välgumeel:
siis ilma mõttevälguta
sa sõidad siiski tühjal reel,
kui ühes mõttevälguga
ei sütti põlema su keel.

Kas pressitud lille nägid sa,
alal hoitud raamatu vahel?
Vaat, selleks jääb tundeluuletus ...

Saapaid tehtaks' liimigagi, —
luuletakse riimigagi!

RIIM

Riimiga laul on ilus ja sügav,
riimita ilus ja — sügavam.
Viisakas neiu on ilus,
punastav — ilusam!

Kus heidab süda riimi ahela —
saab ilm kord nooremaks!

Kes laulab kõlavais sonettides,
raudriides lõbutseb see lilledes.

Kui laulsid riimi pärast,
said peksa riimi pärast.
Kui laulsid südamest,
said nüüdki tänu sest.

LUULELE

Sa oled kui õhkuv lilleke,
mis õitsemas tee ääres.
Kui tuleb väsinud rändaja,
kel palavas raske kõndida —
sääl puhkab ta su juures.

1905

LÜÜRIKA

Näed, et punastan —
musuta!
Pärast võid sadakord suudelda
kasuta.

Kui ei taha valutada,
ära lase talutada.

Kui paistis päike,
siis — tuli äike.
Kes seda imestas nüüd:
kas oli äikesel, päikesel süüd.

1. veebruar 1910

On mõistus üle tundmuse?
Oh, vaimustus, kust tuleb see,
mis lood sa t e m a t a ilmale?

INIMENE

Ei inime saa selgele:
öö kõnnib päeva jalgele.

Kõik viga, kõik paks, kõik paha —
see olevat aja sees.
Inimesed ju paha ei taha —
aeg olevat haige mees.

LOOJA

Ma olen ainult iseenda sarnane!
Nii Looja enda olemist tunnistas.
Miks ahvid aina teiste järele
ja ennast teotad, oh — kadakas!

Et naine on poolinglit ja poolhoor,
on tõsi nagu naatrium ja kloor
on sool!

ÕPETUS

Õpetus on üsna vana:
munast kasvab kukk ehk kana.
Mitte enam kunagi,
olgu tuhat munagi!

KAHJU!

Nad lähvad mööda surnuga.
Ei surnu pärast leina ma.
Ma tahaks, oleks surnud sa,
siis teeksin leinalaulu ma.
Kuid nüüd ei saa!

Oh, elul ikka tera on,
nii tõest', kui maailm kera on.

TRÖÖST

Mis sina kaebad ja mis sina valutate?
On sinust sõbrad lahkund, mingu nad!
Jättis su arm sind — jätku ta!
Ei võinud sul armastus osaks saada, —
katsu end kunstlikult armastada!

SAMADUS

Taevas kord selge, pilvine,
meel kord rõõmus, tusane.
Kord välguselge, kord udusoon.
Öelge, mis tahate —
poeg ikka ema sarnane!

SOOJUS

Süda palav on põues mul,
süda palav, maa, põues ka sul.
Üks seesama on tuksumine,
saatus on üks — see jahtumine.

JÄRELPÕIMING

SA OLED KUI LILLEKENE

Sa oled kui lillekene,
mis üksi aasa pääl.
Sa oled kui vaikne valu,
kui kauge, kurblik hääl.

Kord olid mul paremad päevad:
sul aset mu rinna pääl.
Nüüd oled kui vaikne valu,
kui kauge, kurblik hääl.

Juuni 1896

PURJED

Valged purjed valendavad
sinendavail voogudel,
lendavad kui luiged, lagled,
päike helgib lainetel.

Nagu luiged, nagu lagled
laial' paisund purjedel
tõttavad üksteise järel,
kuni kaovad silmadel'.

Nõnda minu lootus kaob,
nagu puri lainetel,
nagu liblik taevaäärel,
kuni kustub südamel.

August 1896

MURE

Läheb korda ennast tuimestada,
läheb korda ennast uimastada,
mõtteid tüka kiskuda, unustada:
kõnnin siis kui öösese metsa all,
peitnud olen nüüd su eest, valu ja mure!
Tuled, hiilid ...
Hammustad kui hunt metsa all! — —

1896

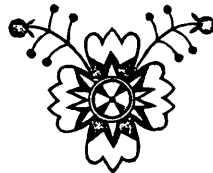
TUUL MÄNGIB PÄRNA LEHTEGA

Tuul mängib pärna lehtega,
hall taevas, kahvatanud maa.
Ja puude lehed muru pääl,
kui haledalt nad seisvad säääl!

Hulk õisi kannab noorusmaa,
ei mina enam sinna saa!
Nad lehe kombel langevad
ja mulla alla pugevad.

Siit iga, iga sügise
nad ärkavad mul ülesse:
nad ärkavad, et sureda,
et — kõik on põrm! mul ütelda.

1897

BJÖRNSONILE

Tere, uhked põhjamaa pojad!
Maa teist õnnistud — rohke jumalaand!
Sina, Björnson, Tegnér ja Ibsen,
uhke sugu kui põhine rand!

Tere, põhjamaa uhked pojad!
Maa teist õnnistud, rohke jumalaand!
Põhjas peeglikarsked on ojad,
põhjas merel on toredam rand!

Põhine roos! Su õitse on ilus!
Torekarsk on ta, su südamekald!
Uhke on maa, end tunda ta vilus, —
toredam tema vaimuvald!

Karskeõhksete mägede voole,
karske allikate loodusterve õhk
tõmbavad loomulikult enese poole,
ununeb umbne, armuhaige rõhk.

1897

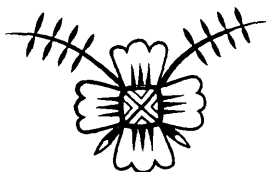

*
* *

Üksainus kord mu süda tervelt tuksus —
mu vere ringjooks vigane —,
üksainus kord mu süda tervelt tuksus,
ja siis ta — tuksus sinule!
Mu oma süda ju ei toida mind,
eks sinu päralt olnud rind.
Siis oli tal kõik taeva kõla
ja — ilma kanda võttis õla!

1.—5. juuni 1904

VALU

Tule hiilguses
aknad säravad,
pärjaehetes
kõrged väravad.

Lust ja lauluhääl
terve maja sees,
rannakalju pääl
on ta silmavees.

Maru kohiseb,
välk lööb meresse.
Ta ei kuule neid,
pane tähele.

Saalis lõbus jutt,
nõidlik muusika,
temal üksi nutt,
valu otsata.

Meri kohiseb
vahus vihaselt,
meri kohiseb,
puudes mühiseb.

Mühin mere pääl —
kas on sinu hääl?
Meri mattis ta, —
minu kallima!

Saadad maru seest
mulle teatusi,
sügavuse veest
kurval' tervisi?

Ütlled voogudest,
kuis sind ootmas neid,
surmavalla seest
tuled, merepeid?

Tuul lööb aknasse —
maru mühiseb —,
oigab mere pääl —
laine kohiseb!

Kas see sinu hääl,
rannakaljudel?
Kauge mere pääl,
maru lainetel?

Meresügavus —
surmapime haud,
süda rinnas mul
surmatardunud.

Surnud on maailm,
tühi otsata!
Haud on silma ees,
surmatühi maa!

Tuleb mõte veel
korra ometi,
laine jõuetult
langeb tagasi!

Piste valusam,
piste põlevam
kaob lainena
tühja eluga.

TÜHI

Maailm, ta naeris mu viha,
mu edevust naeris ta,
ta naeris mu alpust, uhkust,
ta rumalust naeris ka.

Kõik, mis oli südames paha,
välja kiskus valusalt,
küll oli siis silm selge, puhas,
küll silm nägi teravalt.

Aga oh — siis süda jäi tühjaks!
Jäi kole surmani!
Küll oli madal säält kistud,
kuid kõrge ka põrmuni.

August 1905

*
* *

Kõik nooruse läikideaalid,
kõik kõnekunstline keel,
kõik kõlisev kõnemuusik,
kõik peenetundline meel

on maha varisenud
kui kevade puude päält —
üks kahvatu kuju kerkind,
nii valulik, üles säält:

see oled sa, minu vaene
ja väike kodumaa!
Su lootusetus, su tühjus,
need hakkavad hiilgama.

Sest muu kõik ära kustund,
läind ära kaduma, —
ei sina ja mu valu
ei võinud kaduda.

August 1905

OH KUI OHKEL

Oh kui ohkel, oh kui kohkel
süda tuksus kodumaale;
oh kui raske randa saada,
randa saada rahura'ale!

Oh kui armas, oh kui kallis
pärast valu rahu sõue,
nagu lepituse nõue,
nagu lainte kutsumine:
südamete tuksumine!

1905

ISA MANITSUS POJALE

Pojukene, õpi raamatut!
Mis sa sellest saad, on sinu oma.
Vähe on mul sulle pärandada!
Jätan sulle vähem, enamgi —
raamatuta ei saa kuhugi:
õpi raamatut!

Pojukene, õpi raamatut!
Sääl on kõik, mis sulle elus vaja.
Kirjatäht on kõige avaldaja.
Mitu aastatuhat tunneb ta, —
seda kõike kogud kirjast sa:
õpi raamatut!

Pojukene, õpi raamatut!
Aastakümned käime põllu pääl,
kuidas isad enne käinud sääl!
Raamat ütleb ühe tunni najal,
mis teinud teised tervel eluajal,
mitu tuhat aastat otsinud:
õpi raamatut!

Raamat — end'se eksituste kogu —
õpetab, mis juba kätte saadud.
Midagi ei ole lõpetatud —
ilm ei kunagi saa õpetatud —,
aga vead, mis jäänud seljataha,

et neid tarvis poleks veel kord teha.
Muidu need, mis sinust targemad,
sinu jõu ja vara võtavad,
sulaseks saad nendest alandud:
õpi raamatut!

Oktoober 1908

JÄÄGU!

Jah, seltsitöö on kõik ta
olnd kuni tänini —
kõik minu mõtlemine,
kõik otsast otsani.

Ka kõige pisem mõte
on tuttav kõigile,
olgu see imeline
või ärgu olgu see.

Mis teeks, kui oma tuba
mul oleks olema!
Vist küllalt tööd, vist küllalt,
vist rahu leiaks ka.

See aga raske saada.
Hing kurjast kiusatud,
kõik sõbrad ja kõik tutvad
surmani hirmunud.

Kuis aga läbi tuleb,
katsu, kuis paika saad,
ja vaevalt — väga raskelt
usaldus leiab maad!

Ja kallis, väga kallis
on haigus mulle ka,
naabobi poeg võiks täita,
mis nõuab minult ta.

**Nii seltsitöö ta olnud —
on olnud tänini,
kuid seltsitööd ma kartsin,
ma kartsin surmani!**

**Kes võttis varanduse,
ei andnud midagi,
kas käsi sellesegi
sirutad viimati?**

*
* *

Lumelillekene,
mis sa teha võid,
armsa naeratuse
minu huultel' tõid.

Lumelillekene,
puhtusaatena
nagu tähekene
minu aknal sa.

Nagu tähekene
puhtalt hinge maalt,
kus ei ühtki soovi:
puhta rahu ra'alt.

Lumelillekene,
mis sa teha võid,
vanast' silm lõi märjaks, —
siis mu valu jõid!

Lumelillekene,
mis sa teha võid?
Armsa naeratuse
nüüd mu huulel' tõid ...

ELUST JA VALUST

Ma olin vaevalt noormees,
sa alles plikake
ja ühes suve sisse
käsikäes läksime.

Ja päikene taevas säras
ja säras me südames ka,
kuldselge oli taevas,
kuldselge meil südameis ka.

Siis kõnd'sime lillede keskel
kui lõod lauluga,
noor arm, noor õnn ja noor suvi —
need kõnd'sivad seltsis ka.

*
* *

Isakene, emakene,
hingake hauas vagusi!
Pääs teil v a e v a pärjad,
pääs teil valu vanikud.

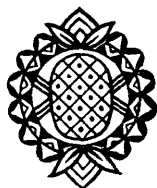

ÄRA LOODA

Ära looda, et sa seda petta saad,
kel võimu on;

kui leiab, et ta petta saand,
sind petab ta õieti —
tal võimu on!

Ära looda, et sa teda petta saad,
ta läbi sind näeb.

*
* *

Vanaema teeb sängikest,
külanaine kaeb särgikest —
Isa mõtleb, on murelik —
mis toob meile ta, tulevik.

*
* *

„Pane pakid siia maha,
lauale ja laudile.
Suurem jäägu seni siia —
lase olla, aitame!“

Piduperemehe tütar. —
Kõik sai kiirest' kohale.
Kuhu panen mure maha,
kuhu säen südame?

Vaatis, vaatsin, mõistis, mõistsin.
Oh mu kulla neiuke!
Minu mure, see on suurem
meie elust — tõesti!

PIKNE

Kesk suveilma ilusat,
kesk sooja, sigivat
ma nägin välku viravat,
üht maja põletavat.

Veel õielisem oli ilm,
ta sigidus veel suurem,
kuid ühe pere südame
jäänd temast raske koorem.

Sest teised vaatvad tänuga
veel rutva pilve poole,
kuid ainult ühe mehele
ta saatnud valunoole.

TÄHED

Veel hilja öösel valge
üks vabadiku aknake:
siin seitsmes laps on sündind
just praegu ilmale.

„Mis, sõber, soovid talle?“
täht küsis teise käest.
„Kõik anded juba antud,
ei ma saa üle mäest.“

See vaikis tüki aega
ja oli mõtetes,
siis tõe palgel vastas,
tõe häälel kõneles:

„Mis trööstib vaese elu
ja avab iga ust —
tal soovin palju valu
ja palju kannatust!“

KANDKE VILJA KANNATADES!

Kandke vilja kannatades:
tehke hääd te hääl meelel,
kannatage kallil meelel,
kaitske süütust vapral meelel,
hoidke eks'jat heldel meelel,
valelikku valjul meelel!
Isamaada hellal meelel:
küll siis teie kodumaa
tõvest peab tõusema!

*
* *

Kes kapitalis nägi vaenlasi
ja vabrikandis —
see oli tõbras esimene,
kes suure karja isaks sai —
nii pikk ja lai
kui mõttesasi talumehe pääs.
Sest vabrikant on töömees esimene,
kel usinus ta vara tõi —
mis teine ära jõi.
Nii omaenda sarnast ära põlgas
ja siis toodi õpetus — meel põlgab —,
kus — vabrikuid ei olegi.
Noh — ahvid näinud liimisaapaid —
mis muud kui jalga!

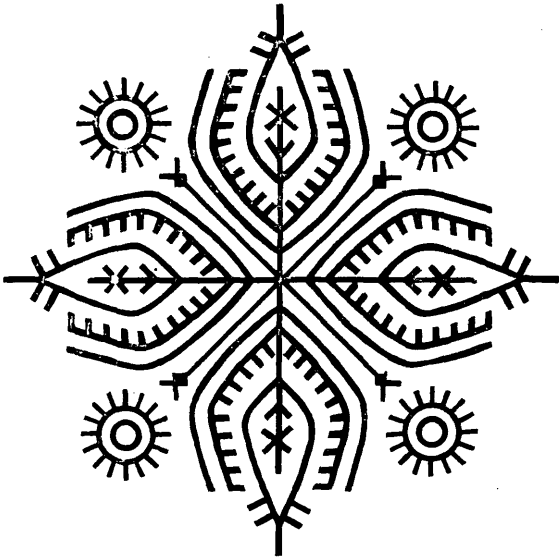

HING LENDAB ISAMAA POOLE

Haiget, kes terveks saand,
võtab isamaa sülle.
Kes süüta kannatand —
teretab tormiselt jälle.
Mis ootab mind? — Häbi!
Tulete vastu: „Tere, kas terveks saand?“
Ei, haigeks mind olete kisendand,
kirstu kaane veel kinni naelutand! —
Valus! — Jaa, valus lõpmata!
Veri, tinaraskelt soontes magab ta.
„Ta lendab isamaa poole,“ — jaa,
aga teie säält ajasite minema! — —
Kuju ta eest põgenesin ma.
Lävel — leidsin isamaa vastasena.
„Isamaa poole“ hing vast tõuseb ka —
ei, ärge kartke, ilma teieta,
kui paistma hakkab salamõrtsukas.

KOOSTAMISPÕHIMÕTTED

Juhan Liivilt pole ilmunud ühtki tema enda kokkuseatud luuleraamatut. Nii kajastavad kirjaniku (küll teises seoses öeldud) sõnad ka tema poedisfaatust:

Su masti murdis kauge minevik
ja võõrad su tüüri on juhtind, kuis juhtus.

J. Liivi värsid jõudsid lugejateni ajakirjanduse ja kalendrite kaudu 1885. aastast alates. Neist on tema „Kirjatööde kogus“ (1904) 33 luuletust (*resp.* luuletõlget) jäädvustatud ka raamatu lehekülgedele. Kirjaniku ainukese eluajal avaldatud värsikogu „Luuletused“ (kaks väljaannet: 1909, 1910) koostas G. Suits ja see sisaldab 45 üksust. Ühtlasi on J. Liiv esindatud samal ajal ilmunud antoloogiates: K. E. Söödi ja G. Suitsu „Eesti luule“ (1910) toob ära 17 luuletust (8 nendest leidub ka „Luuletustes“, tekstikujus on kohati erinevusi), A. Kaarna „Eesti luuleilm“ (1913) — 12 luuletust. Seevastu tutvustab J. Ploompuu „Ilulugemised“ (1910—1911) J. Liivi rohkem proosakirjanikuna, tema luuletusi leidub seal ainult kaks.

Pärast J. Liivi surma valmistas „Luuletuste“ kolmanda väljaande ette F. Tuglas (1919), täiendades G. Suitsu poolt tehtud valikut uute värssidega nii trüki- kui ka käsikirjalistest allikatest. Tekstide rühmitamisel rakendas Tuglas temaatilist põhimõtet, mille ta on säilitanud „Luuletuste“ neljandaski, oluliselt laiendatud väljaandes (1926). Allakirjutanu poolt ettevalmistatud „Teoste“ (kaks trükki: 1954, 1956) koostamisaluseks on kronoloogiline printsiip: luuletuste järjestamisel on peetud silmas nende kirjutamise aega, selliste andmete puudumisel aga ilmumisaatumit. Dateerimata luuletused on paigutatud kogu lõppu.

Käesolev raamat on samuti üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, kuid varasemast erineva sihiseadega. Üldprintsibiis on „Sinuga ja sinuta“ (*sinu* all võib mõelda ka lugeja juuresolu) tsüklitesse jaotamise aluseks Liivi luule lugejani jõudmise kronoloogia. Teises järjekorras on aga arvestatud ka Liivi luuletee jagunemist kahte, teineteisest loominguelduste ning -tingimuste poolest järsult erinevasse perioodi, mille vahepiiriks on 1893.—1894. a. haigus. Tema esimese loomingupeeriodi tutvustamiseks pakutakse kõigepealt näiteid J. Liivi enda koostatud, kuid käsikirja jäänud kogust „Õied ja okkad“, mistõttu selles tsüklis

leidub, lahkuminevalt üldisest järjestamis põhimõttest, viis esmakordselt ilmuvat luulepala; ka luuletaja kunstilist arengut silmas pidades polnud neid otstarbekas raamatu lõppu paigutada. Kolmanda tsükliina esitatakse terviklikult Liivi kui poeedi retseptioonis pöördelise tähtsusega „Luuletused“ (1910). „Järelepõiming“ sisaldab seni avaldamata värssse luuletaja teise loomisperioodi käsikirjalistest materjalidest.

J. Liivi puhul on teada (eriti käsikirjade põhjal) hulga luuletuste loomisaja andmed. Kuigi need ei tarvitse iga kord õiged olla, on need daatumid märgitud luuletuste all paremal. Värsside esmailumise aasta paikneb nurksulgudes vasakut kätt samal joonel. (See on märgitud siiski ainult juhul, kui luuletus nägi trükimusta enne või pärast tsükli aluseks olevat raamatut.) Esmakordselt avaldatavad luuletused on sisukorras tähistatud tärnikesega (*).

Teatavasti polnud Liiv rahul ei „Luuletuste“ 1909. ega 1910. aasta väljaandega. Samuti teame, et F. Tuglas avaldas postuumsetes väljaannetes oma maitseotsustusi järgides mõnest Liivi luuletusest ainult üksikuid salme ja tegi muidki ümberkohendusi. Sellest lähtudes on juba „Teostes“ trükitekstide kõrval arvestatud käsikirju. Sellesama põhimõtte juurde jäädakse ka käesolevas valimikus. Mõned luuletused („Tule, öö pimedus!“, „Ma mõtlen nõnda õigest“ jt.) tuginevad siiski ainult Tuglase redaktsioonile, kuna nende originaale pole J. Liivi käsikirjade hulgas õnnestunud leida. Võimalik, et Tuglasel oli omal ajal kasutada materjale, mis pole Kirjandusmuuseumi jõudnud.

Luuletekstide keelt on vähesel määral lähendatud tänapäeva pruugile. Peale puhtortograafiliste paranduste (*ühtgi* > *ühtki*, *kül* > *küll*, *ialgi* > *iialgi*) tähendab see ka niisuguste sõnakujude nagu *võeras*, *laene*, *kurbdus*, *ärkand*, *kuda* asendamist tänapäevastega. Mitmed murdelise tagapõhjaga muutevormid on siiski säilitatud: *kaunid* 'kauneid', *tunnud*, *sugud*. Täisriimides on vananenud või vigased sõnavormid enamasti alles jäetud (*panti: anti*, *käe* 'käes': *näe*). Luuletuste sisu mõistmiseks on eriti käsikirjadest ammendatud palades tulnud teha olulisi täiendusi interpunktsioonis. Liivi teise loomisperioodi värssides on ohtrasti sõrendusi. Mõnes luuletuses („Minu saatus“, „Haige“) on need nüüd ära jäetud, kuna nad rohkem segavad kui soodustavad luuletuste mõtte- ja tundesisu vastuvõtmist.

KOMMENTAARID

ÕIED JA OKKAD

See Juhan Liivi enda koostatud käsikirjaline värsikogu pärineb 1887. a. sügisest. Dateerimist võimaldab luuletus „Äraandja“, mis Jakob Liivi teatel on kirjutatud tema juures Avispeal kõige varem augustis-septembris 1887 (TJL, 124—125); trükkis ilmus see pala „Õite ja okaste“ käsikirja järgi J. Kurriku „Meelejahutaja“ 1887. a. viimases (kaksik)numbris. Küllap toimus luulekogu kokkupanek Avispeal, kus Liiv peatus veel 1887. a. oktoobri algul. Võib arvata, et ta saatis käsikirja Kurrikule trükkija leidmiseks. Et talle kogu eest honorari ei tahetud maksta, loobus tulevane kirjanik oma kavatsusest (J. Liivi kiri Liisa Goldingule 19. X 1888).

Nähtavasti jäi käsikiri „Meelejahutajat“ väljaandnud H. Laakmanni trükikotta, sattus hiljem ühe saksa asutise paberite hulka, sealt aga raamatukaupluse töötaja Valter Treumanni erakogusse. Kirjandusmuuseumile loovutas käsikirja 1954. aastal raamatuajaloolane Hans Treumann.

„Õite ja okaste“ kõige ulatuslikum sükkel on esimene — „Arm“ (19 luuletust), järgnevad „Aated“ (16), „Luguluule“ (3), „Valu“ (8) ja „Mitmesugused laulud“ (3). Käsikiri sisaldab seega 49 luuletust või mõttesalmi ja ühe 4-realise moto. Peale selle leidub kogus paar luuletust, mis autor on läbi kriipsutanud. Algupäraste tööde kõrval kohtame vähemasti kaht eeskujudel loodud pala: „Esimene nõiduse katse“ (hilisem peakiri „Nõia õpipoiss“; < J. W. v. Goethe „Zauberlehrling“) ja „Kuu valgel“ (< L. Chr. H. Hölty „Klage an den Mond“). Mõlemad on ka trükki jõudnud. Välismõjudele vihjab veel peakiri „Rousseau'le“. Selle luuletuse oli „Virulane“ juba 1886 avaldanud („Kaks inimest ei mõtle ühtviisi“). Noore kirjaniku kodumaiseid luuleseoseid osutavad kaks Jakob Liivilt laenatud motot.

Kogusse „Õied ja okkad“ kuuluvaist luuletustest on aastail 1885—1891 ajakirjanduses jm. avaldamist leidnud üle kolmandiku (19), enamasti ümbertöötatud kujul. 1933. aastal trükkis F. Tuglas käsikirja tutvustavas artiklis (Lng. 10/1933, lk. 1166—1170) luuletuse „Mu haul“ ja värsivihiku moto.

Kokku pärineb Liivilt aastaist 1885—1894 umbes 120 luuletust ja kümme-kond tõlget.

Käesolevasse valimikku on „Õitest ja okastest“ võetud 13 luuletust (käsikirja järjestuses), mis esindavad värsivihiku kõiki tsükleid. Koostaja üheks eesmärgiks on kõigutada käibeveendumust, nagu oleks J. Liivist saanud kõrgetasemeline luuletaja alles teisel loomingu perioodil — kogu tema eelnev toodang olevat olnud vähepakkuv-jäljendav. Esitatud näidetega tutvumisel võivad lugejad veenduda, et Liiv oli oma 23. eluaastaks omandanud küllalt silmapaistva sisulise ning vormilise küpsuse (sonetid!). Et Liivi esimese loomingu perioodi värsside hulgas leidub küllalt palju nõrku töid, olenes teistest asjaoludest — ennekõike ajaleheveergude täitmise igapäevasest vajadusest ning sellele tükitööle esitatavatest nõuetest (eelistati naljatlev-väikekoodanlikku laadi).

Mai hommik — J. Liivi esimene trükkis ilmunud luuletus (*Mai kuu öö* — Virulane 3. IX 1885).

Ainule — selle luuletuse saatis J. Liiv 25. IX 1887 kirjas L. Gollingule.

Okas — 1. salm: *leskel* — lesena.

Puude all — kirjanik põimis selle luuletuse hiljem „Varju“ teksti (IX ptk.).

Metsa hääled — 3. salm: *loomu* — looduse.

*** (**Luulet igatsuste maalt**): *loomus* — loodus, looduskõiksus.

Äraandja — aineks on Pärsia kuninga Xerxese Kreeka-vastastest sõdadest tuntud episood, kus Trachise elanik Ephialtes juhtis aastal 480 e. m. a. pärslased Termopüülide kitsaste juures Kreeka vägede selja taha. Ephialtes mõisteti a. 469 e. m. a. reeturina surma. Jakob Liivi andmeil oli luuletus suunatud „Virulase“ toimetaja J. Kõrvi vastu, kes hakkas toetama tsaristlikku venestust (TJL, 125).

Moto: luguluule — jutustav, eepiline luule.

4. salm: *valitseb* — valib.

RÄNDAJA

Tsükkel sisaldab 21 aastail 1888—1894 ja 1903—1908 ajakirjanduses jm. ilmunud luuletust ja ühe esmakordselt tervikuna avaldatava pala („Raudteel“).

Seal seisab — Mirzä Šäfi Vazeh (1796—1852), aserbaidžaani luuletaja. J. Liiv toetus saksa kirjaniku Fr. Bodenstedti saksa-keelsele tekstile („Es ragt der alte Elbarus“). Nõukogude uurijad peavad Bodenstedti kogumikku „Die Lieder des Mirza-Schaffy“ (1851) tõlkeks, saksa allikad Bodenstedti originaalloominguks idamaise luule laadis.

Elborus — Elbrus, mägi Suur-Kaukasuse Kõrvalahelikus.

Mets kohas — kirjanik põimis selle luuletuse hiljem „Varju“ teksti (IX ptk.).

Jaaniõhtul — Andres Renniti andmeil on luuletus sündinud Renniti ja Liivi ühistööna 1891. a. jaanipäeva õhtul Tartus, kusjuures esimene katsunud minevikku ülendada, „kuna aga Liiv käesolevat aega laitis ja kirus“ (TJL, 183—184). Luuletus ilmus aasta pärast J. Liivi allkirjaga.

Raudteel — kirjutatud 1892. a. augustis, kui Liiv oli Rakveres külastanud Liisa Goldingut (nende viimane kohtumine) ning Väike-Maarja kaudu Tartusse tagasi pöördus. Luuletus leidub 17. VIII 1892 L. Goldingule saadetud kirja juures, kus ta seda raudtee-teekonda oma surmasõiduks nimetab. F. Tuglas näeb luuletuses „Raudteel“ J. Liivi hilisemale loomingule omase isikupärase ning tõsitraagilise tooni esmakordset ilmumist (TJL, 229—230; sealsamas on tsiteeritud luuletuse esimesed kolm salmi).

4. salm: *t e m a jäänud maha* — vihje L. Goldingule.

Sa oled kui Iisrael vanast' — *Iisrael* — heebrea hõimuliit Palestiinas, millest 11. saj. lõpul e. m. a. kujunes Iisraeli riik. 926. aasta paiku e. m. a. lõhenes see põhjapoolseks Iisraeli ja lõunapoolseks Juuda riigiks. Iisrael võitles pidevalt Juuda ja aramealaste Damaskuse riigiga. Aastal 722 e. m. a. vallutasid assüürlased Iisraeli pealinna Samaaria ja viisid suure osa Iisraeli elanikkonnast vangipõlve.

Moab — vanaaja riik Surnumerest idas, nüüdse Jordaania lõunaosas; sõdis Iisraeliga.

Ammon — heebrealastega vaenus elanud ammoniitide linn (Rabbat-Ammon) Ida-Jordaanias.

Edom — vanaaja riik Palestiinas, sõdis Iisraeli ja Juuda riigiga.

Assur — linn Tigriise kaldal Põhja-Mesopotaamias, iidse Assüüria pealinn.

Süüria kuninga kulda — Süüria kuningriiki neil aegadel ei olnud, küll aga paiknes praeguse Süüria alal ülalmainitud Damaskuse riik. Eesti vanemates piiblitõlgetes räägitakse siiski kuningas Taaveti võitlustest Süüria (Siiria) rahvaga.

LUULETUSED

Pärast haigestumist 1893 kadus Liiv avalikkusest ning tema värse aastail 1895—1902 peale paari erandi ei ilmunud. 1903—1905 toimus aga pööre: vahepeal koguni surnuks peetud luuletaja sattus uuesti kirjandusnimeste tähelepanu sfääri — nii isiklikus kui ka loomingulises mõttes. Elades Tartus, Tallinnas ja maal tuttavate juures, liikus ta nüüd laiemalt ringi; kujuneva „Noor-Eesti“ rühmituse liikmed püüdsid kirjaniku eest hoolit-

seada. 1903. a. viimasel päeval ilmus „Postimehes“ Liivi „Nõmm“ („Igav liiv ja tühi väli“; hilisem pealkiri „Sügise“), mille puhul üks toimetuse töötaja üllatunult tähendanud: „Ja siiski on ta luuletaja!“ (TJL, 354). 1904. aastal kohtame ajakirjanduses juba seitset J. Liivi laulu. Kümnendi lõpul jõudsid nooreestlased Liivi luuleraamatu väljaandmisele. „Luuletuste“ saamisloost on vähe andmeid. Teame, et koostajaks oli G. Suits. On säilinud 19 lehte hõlmav käsikirja-osa, kus Liivi autogaafide kõrval leidub ka G. Suitsu ja kellegi kolmanda käega kirjutatud tekste (KM KO f. 163, m. 4:4). Paberi laadi jm. andmete põhjal kuulub J. Liivi algkäsikirja ka Kirjandusmuuseumis leiduv 42-lehene säilik (f. 163, m. 3:5), mis sisaldab nähtavasti värsikogu kokkuseadmisel kõrvalejätud luuletusi. Nii ei vasta tõele väide, nagu oleks „Luuletuste“ käsikiri hoopis hävinud (vrd. N. Andresen, Juhan Liivi esimesest luuleraamatust. Lng. 4/1964, lk. 627). Paistab, et Liivi poolt nooreestlastele esitatud luulevihikus oli 70—80 lehekülge. „Luuletuste“ koostamisel tegi Suits sellest allikast valiku ja hankis lisa ka perioodikast. Samal ajal lähenes ta oma tööle luuletajana, siludes Liivi värsse nii sisuliselt kui ka stiililiselt. „Luuletused“ illustreeris Kr. Raud rahvusliku ornamentika aineil ja see ilmus 1909. a. J. Liiv ei olnud värsikoguga rahul. 3. III 1910 kirjutab ta K. E. Söödile: „Mulle ei too nad muud, kui vitsu. Valik on null väärt ja nullidega seal ka esitatakse mind. [— — —] Kui ma nõnda jätan, olen surnud mees. Siis ei osta mu asju enam pärast ükski.“ Kirjanik pöördus K. E. Söödi poole, et see originaalid nooreestlastelt välja nõuaks ja uue raamatu välja annaks, kusjuures J. Liiv oleks ise käsikirja trükivalmis seadnud. Et raamat ei rahuldanud ka nooreestlasi (muuseumis mõningate trükivigade pärast), järgnes 1910 uus väljaanne. Selle vaatas eelnevalt läbi ka J. Liiv, viies sisse omapoolseid muudatusi, mis ei teinud iga kord luuletusi kunstiliselt paremaks. Värsikogu luuletuste koosseis jäi aga endiseks ning Liiv polnud ka selle väljaandega rahul (TJL, 390—391).

„Luuletuste“ sisukord näitab 45 üksust. Tegelikult võib aga eri luuletööde arvu hinnata 48-le, sest pealkirjade „Vulkan“, „Sa tulid“ ja „Suine tuul“ all leiame sama teema kaks arendust, mis on teineteisest eraldatud numbrite 1 ja 2 abil. („Teostes“ ongi kahe viimati mainitud luuletuse teisendid käsikirjade põhjal avaldatud eri töödena.)

Käesolevas väljaandes toetuvad Liivi esikkogu tekstid põhiliselt 1910. a. redaktsioonile. Ühtlasi on neid võrreldud „Luuletuste“ allikmaterjalidega, samuti Liivi hilisemate käsikirjadega, mis on põhjustanud mõningaid täiendusi. Järgnevates kommentaarides on osutatud olulistele erinevustele „Luuletuste“ kahe trüki (L¹ ja L²) ning „Teoste“ (1954, 1956) redaktsiooni vahel. Käsikirjade arvestamist tähistab k.

Emale — 13. salm on käesolevas valimikus toodud L¹ järgi. L²-s esineb see järgmisel kujul:

Unistasin, muud
karjased kõik teevad nii;
karjas oli palju aega,
aega üleliiaga. —

Kangas (k) — L¹/L²: pealk.: *Naised kangast seadvad.*

Meel paremat ei kannata (k) — L¹: pealk.: *Siis kui ma eel-
seisva laulu olin ära põletanud; L²: Siis kui ma laulud olin ära
põletanud.*

***** (Mu ilus kullakene!) (k)** — L¹/L²: ühe salmi võrra lühem.

Üks mälestus — L¹: pealk.: *Uus täht.*

Õhtul (k) — L¹/L²: pealk.: *Õösse ära kadus; 3 salmi võrra
lühem.*

Lilled (k) — L¹/L²: pealk.: *Lilleleid.*

Koidul on kõnesid palju (k).

Hommik — kuulub osana pikemasse luuletusse „Üks suvepäev“
(vt. tsüklil „Aeg annab arutust!“).

Suine tuul 2. — 2. salm: *puhes* — puhkemisel.

Üle vee (k) — L¹/L²: ühe salmi võrra lühem.

7. salm: *kuuld* — kuuldus, hääl, heli.

Merehädaline (k) — L¹: pealk.: *Laev.*

Lehed lang'sid ... (k) — L¹/L²: ühe salmi võrra lühem.

Rukkivihud rehe all (k) — L¹/L²: sisaldab ainult 6 esimest
salmi.

Luuletuse lõpposa, alates 9. salmist, avaldas Tuglas L⁴-s; pealk.:
Tuli kevade.

10. salm: *sonnike* — ojakäär, veenire.

Külm (k).

Meri (k) — L¹/L²: kahe salmi võrra lühem.

Ta lendab mesipuu poole — L²-s on Liiv selle luuletuse täiesti
ümber töötanud ning pikemaks venitanud, suutmata kunstilist
ehedust saavutada. Haige luuletaja loominguliste karide tutvus-
tamiseks esitame siin ka selle redaktsiooni:

TA LENDAB MESIPUU POOLE

Ta lendab lillest lillesse
ja lendab mesipuu poole;
ja tõuseb kõuepilv ülesse —
ta lendab mesipuu poole.
Ja langevad teele ka tuhanded:
veel koju jõuavad tuhanded
ja viivad vaeva ja hoole
ja lendavad mesipuu poole.

Kuis süda mul tuksud sa rahuta,
 kuis kipud sa isamaa poole!
 Kesk kodumaad — siiski nii koduta,
 mis ihkad sa tema poole!
 kuis püüad sa välja kahtlusest,
 kuis ikka leiad sa tema eest,
 kuis rõhub rusuja voole
 sind, tungides tema poole!
 Oh sina, kes oled sa väljamaal,
 kuis õhkad sa isamaa poole!
 kes väljamaal oled raskel a'al —
 kuis ihkad sa tema poole!
 Ja puhugu vastu sul surmatuul
 ja lennaku vastu surmakuul —
 hing tõuseb isamaa poole!
 Ei ole sa, süda, väljamaal,
 kust ihkaks sa kodu poole.
 Sa oled kodu, kesk isamaa raal
 ja otsid teed tema poole.
 Teed otsin, oh teed otsin ma
 ja suren ja ärkan tund tunniga:
 kuid kuhu mind viskab ka voole:
 hing tõuseb säält sinu poole.

Kiil — *kiil* — nuuter (ristöieliste, eriti kapsa juurehaigus).
Laul sellest kaduvast — 7. salm: *loodusesurest* — looduse
 hääbumisest, surmast.

EI NÄE ENAM!

Tsükkel sisaldab 31 kirjaniku viimaseil eluaastail (1909—
 1913) ajakirjanduses jm. ilmunud luuletust. Et enamikul neist on
 säilinud hilisemad käsikirjalised redaktsioonid, avaldatakse osa
 luuletusi nende põhjal. Lahkumineku esitrükiga võrreldes on
 kohati küllalt suured („Lõoke“), ka võis luuletus olla omal ajal
 avaldatud ainult osaliselt („Omakasu“, „Mure“, „Sügise lill“).
 Mõnel juhul on muutunud luuletuse pealkiri; esialgsed peal-
 kirjad esitatakse allpool.

Hõlpsam on mägesid tõsta — 3. salm: *kumedas* — tuhmis,
 hämaras, sünges.

Mänd — 2. salm: *kiirega* — kiiruga, rutates.

Laulikule — pealk.: *Kus jõed kokku jooksevad*.

Mures — pealk.: *Neiule*.

Sugulased — pealk.: *Kaebtus*.

Ära väsi! — 3. salm: *täib* — jätkub.

Sa oled kui salanaine — pealk.: *Kõik kohad täis*.

*** (Ma neidu armastasin) — pealk.: *Lootuseta*.

Ema ja tütar — 1. ja 2. salm: *ehitamas* — ehtimas.

Leiva pärast — pealk.: *Kaks koera*.

Sügise lill — ajakirjas „Noor-Eesti“ ja L³/L⁴-s avaldatud 1. ja 9.—12. salm.

IGA EHT SÜDAMELÖÖK

See alaosa sisaldab 16 värssööd; neist 13 ilmusid esmakordselt „Luuletuste“ kolmandas väljaandes (1919,69 lk.), mille koostas F. Tuglas. Ainult kolm luuletust tsükli algul pärinevad 1914.—1915. a. trükiallikatest; neist kaks esimest on ära toodud F. Tuglase lühimonograafias „Juhan Liiv“ (1914). Koostaja on „Luuletuste“ esialgele sisule (45 üksust) lisanud 56 uut luuletust (nende hulgas ka ühise nimetuse „Killud“ saanud mõttesalmide valiku, mis sisaldab 20 üksust). Suurem hulk 1919. a. „Luuletustes“ avaldatud värssidest oli varem ajakirjanduses jm. trükitis ilmunud. Käsikirjadest ammutatud uudisluuletuste arv ei piirdu Tuglasel siiski 13 siia tsükklisse võetud palaga. Nimelt on ta mõnelgi juhul valinud avaldamiseks üksikud mõjukad stroofid, selle asemel et vahendada lugejale tervikluuletus. Viimased leiame käesoleva valimiku tsükklis „Aeg annab arutust!“, mille kommentaarides on osutatud ka „Luuletuste“ III ja IV väljaandes varem äratrükitud salmidele. Kui Liivi luuletusel puudus pealkiri, andis Tuglas selle, enamasti esimese rea põhjal. (Kommentaaries registreeritakse ainult esireast lahkuminevad pealkirjad.)

Kas olete näinud? — L³/L⁴: kolme värsi võrra lühendatud ning osalt ümber redigeeritud.

Sinuga ja sinuta — L³/L⁴: nelja värsi võrra lühendatud.

Sügisene rand — L³/L⁴: puudub kolmas salm.

Kus pettus on, säält põgene — L³/L⁴: pealk.: *Me igapäev paremat loodame*; puudub 1. salm.

Sa jäta katki — L³/L⁴: ainult kolm esimest salmi.

Tsükkel sisaldab 67 pala, millest 66 ilmusid esmakordselt „Luuletuste“ IV väljaandes („Kogutud teosed“ VIII, 1926, 158 lk.; sama laoga on ka J. Vahtra illustreeritud paralleelraamat — 280 lk.). Tsükli lõpul leiduv „Puusärk“ jõudis trükki F. Tuglase monograafias „Juhan Liiv“ (1927). „Luuletuste“ IV trüki uudispalade allikaks olid valdavalt osas käsikirjad, ainult mõned luuletused pärinevad ajakirjanduse veergudelt. Kõige üldisemalt jagunevad J. Liivi teise loomingu perioodi käsikirjad kahte rühma: ühel pool on kirjaniku taskuraamatud, mille tekstid on sageli mustandlikud ning kohati pliiatsiga kirjutatuna äärmiselt raskesti loetavad, teisel pool aga puhtakirjutatud autograafid (näit. f. 169, m. 3:6), mis olid ilmselt mõeldud luuletuskogu koostamiseks. Postuumsed väljaanded on ammutanud mõlemast käsikirjarühmast. Kokku sisaldab „Luuletuste“ IV väljaanne 204 nimetust.

Minu luule — L⁴: puuduvad 3. ja 4. salm.

2. salm: *oskas* — tabas.

***** (Ma olen laulnud, siis kui oli pime)** — L⁴: pealk.: *Ma pimeduses olen laulnud*; ära jäetud 2. salmi kaks esimest värssi.

***** (Masinlikult liigub möte)** — L⁴: puudub 3. salm (selle kaks viimast rida on avaldatud mõttesalmina — Killud 43).

Siis oled sa jälle! — L⁴: pealk.: *Vanemuise lastele*; puudub 3. salm, 5. salmist toodud ainult kaks rida ümbertehtud kujul. 6. salm: *müürad* — mässad.

Vangis — L⁴: puudub 5. ja 8. salm.

Veel kõlab Toome tornist — A. Grenzstein ehitas Tartu Toome jalamile torniga maja; luuletus kajastab Grenzsteini poliitilist vähikäiku.

Nutt — L⁴: 5.-6. värss ümber töötatud.

Küsimine — L⁴: puudub 4. salm.

3. salm *Miks on siis bulgar kallim Eestimaa rahvast?* — vihje Vene-Türgi sõjale 1877—1878, mille Venemaa alustas Türgi ikke vastu võitlevate Balkani slaavi rahvaste abistamiseks.

6. salm: *varisam* — varjulisem, turvalisem.

Oh sa mustakuuene rahvas — L⁴: puuduvad 1., 2. ja 3. salm.

August 1902 — L⁴: puudub 4. salm.

Kas näitad? — L⁴: puuduvad 1.-5. salm.

1.-2. salm *bajonett* — tääk; 11.-12. salm: *taevane linn* — Jeruusalemm, mille Rooma keiser Titus Juudi sõja käigus 70. aastal vallutas ning purustas.

***** (Tuhat lainet on meid, vennas, lahutand)** — L⁴: esimesed kolm osa on avaldatud eraldi luuletustena; pealkirjad: *Tuhat lainet on meid lahutand*, *Löön selle lahti* ja *Tema tõi päikese*.

Luuletuste teemaks on C. R. Jakobson, kes oli noore J. Liivi ideaaliks ning mehisuse eeskujuks.

Mu viimne laul — L⁴: puudub 2. salm; 3. ja 4. salm lühendatud üheks nelikuks.

L. G. — Liisa Golding.

*** (**Tume vaikus karjametsas**) — L⁴: jagatud kaheks eraldi luuletuseks: *Tume vaikus karjametsas* (2 esimest salmi) ja *Mätas — mätas — üks ja teine* (järgmised 4 salmi); 2 viimast salmi puuduvad.

8. salm: *hiilab* — läigib, õhetab nõrgalt.

*** (**Noor kevade meilt läbi sõitis**) — L⁴: pealk.: *Noor kevade*.

*** (**Kust sai laulu minu rinda**) — L⁴: pealk. *Kodule*; puudub 1. salm. 3. salm: *hiilas* — õhetas.

Tühja pesa ees — 1. salm: *okasmarja* — karusmarja.

Sööt — 3. salm: *pilkmine* — silmapilk.

Üksik tee — L⁴: puudub 1. ja 4. salm.

5.-6. salm: *viivik* — madal põõsastik.

Tuul rabistab lehti maha! — L⁴: puudub 5. salm.

Sügise — L⁴: pealk.: *Sügise tuul*.

*** (**Nii kevade põgeneb**) — L⁴: puudub 2. salm.

Hiljem minevik — L³ ja T: pealk.: *Isad ja pojad*.

*** (**Algus nii täielik**) — L⁴: puudub 2. salm, samuti leidub vähemaid lühendusi ja parandusi kogu luuletuses.

Juhtumine — L⁴: puuduvad 1.-5. salm, 11.-12. salm koondatud üheks nelikuks.

Fr. Mihkelsonile — *Fr. Mihkelson* — F. Tuglas.

Moor ja misjonär — L⁴: lõpust puudub 4 värssi.

AEG ANNAB ARUTUST!

Tsükkel sisaldab 53 J. Liivi käsikirjadest ammutatud luuletust, mis ilmusid esmakordselt aastail 1953—1954 — osalt ajakirjanduses, enamik aga „Teoste“ veergudel (1954).

Kerjaja — 7. salm: *nolune* — tujutu, norgus, pettunud.

Ärge küsige mult luuletusi — L³/L⁴: avaldatud viimane salm; pealk.: *Andke vaesel' eksijale varju*.

Luuletaja — esialgne pealk.: *Schiller*.

Üks suvepäev. Sellest pikemast luuletusest on esimene katkend võetud juba L¹-sse (vt. *Hommik*). F. Tuglase lühimonograafia „Juhan Liiv“ (1914) ja L³/L⁴ toovad ära rohtaeda kujutava osa; pealk.: *Üks suve päev*.

Lõuna — *loomurind* — looduse rind.

Pühapäeva hommik — 3. salm: *kuldakoetusel* — kuldkoega, kullane.

Truudusetus — L³/L⁴: avaldatud 2. salm esimesse isikusse redigeeritud kujul; pealk.: *Vask oli taevas mu üle*.

Sa oled kui — — L³/L⁴: avaldatud 6., 7. ja 9. salm; pealk.: *Sa oled püha ja ilus*. L⁴ — avaldatud veel 3., 4. ja 8. salm; pealk.: *Sa oled hää ja puhas*.

2. salm: *tiibides* — tiiveldes, lenneldes.

*** **(Kord olen riigi abi)** — L³/L⁴: avaldatud 5.-7. salm; pealk.: *Sa oled väikene* — väike.

Hulgus — 2. salm: *kel pilkust jaetakse* — kellele pilget jagatakse, keda pilgatakse.

*** **(Ei mina ei taha raha)** — 2. salm: *üksi* — üksnes, aina.

Eesti kunst — sa valulaps! — L⁴: pealkiri ja 1. salm (Killud 72).

*** **(Mis rüüstanud on sõja kaja)** — L⁴: avaldatud 2. ja 3. salm; pealk.: *Siin väsimatu olgu julgus*.

*** **(Ma tahaks, et mul hing sees oleks)** — L⁴: kaks viimast rida avaldatud mõttesalmina (Killud 33).

Arutust... — J. Liivi ülalpidamiseks maksis Alatskivi valla-valitsus 5 rbl. kuus.

Kärner — J. Liivi koolivend Friedrich Kärner (1862—1919), kelle Kopli talus luuletaja 1908. aastal pikemalt peatus.

Kitzberg — J. Liivile seltskondliku toetuse organiseerija ning tema hooldajatele kättetoimetaja oli August Kitzberg.

vend — Liivide kodutalu Oja peremees Joosep Liiv (1852—1915); kuni 1908. aastani elas haige J. Liiv enamasti Ojal.

KILLUD

Käsit kirjades tähistab Liiv selle pealkirjaga oma mõttesalme. Esmakordselt esineb see tsükkel L³-s (20 nimetust). L⁴-s on nende arv tõusnud 92-le. F. Tuglas on selles rubriigis ära toonud ka pikematesse luuletustesse kuuluvaid värsse, millel on mõttemateriaalne iseloom. „Teostes“ ja käesolevas valimikus piirduakse mõttesalmidena loodud lühipaladega. Esmakordselt ilmuvad mõttesalmid 79.—86.

24.-25. **Vaim** — *kuul* — õhulaeva kere.

29. — *loodusi* — loomingut, loodut; *toodusi* — toodangut, esiletoodut.

40. **Grönlandis** — *Grönlandis* — Gröönimaal.

JÄRELPÕIMING

Tsükkel (23 luuletust) avaldatakse luuletaja käsikirjade põhjal esmakordselt.

Björnsonile — *Tegner* — Esaias Tegnér (1782—1846), norra kirjandusklassik.

4. salm: *loomulikult* — loomuomaselt.

Pikne — 1. salm: *viravat* — helkimas, siramas.

Käesolev valimik sisaldab 270 luuletust ja 93 mõttesalmi („Killud“).

LÜHENDID

- k — käsikiri
L¹ — Liiv, J., Luuletused. Tartu, 1909
L² — Juhan Liivi luuletused. Tartu, 1910
L³ — Juhan Liivi luuletused. III täiendatud ja parandatud trükk. Tartu, 1919
L⁴ — Liiv, J., Luuletused. Kogutud teoksed VIII. Tartu, 1926
Lng. — ajakiri „Looming“
pealk. — pealkiri
T — Liiv, J., Teosed. Proosa. Luule. Tallinn, 1954 ja 1956
TJL — Tuglas, F., Juhan Liiv. Teosed VI. Tallinn, 1958

LUULETUSTE PEALKIRJADE JA ESIVÄRSSIDE REGISTER*

- Aafrika mehed** 235
Aafriklane eurooplase kriitikas 329
Aeg 161
Aeg on nutta ja aeg on naerda 243
Ahju äärel emakene 124
Ainule 9
Algus nii täielik. Väikseke ise 227
Armas sõber Pimbo-Pambo 235
Arm tuli tuulesta 28
Arutust 310
August 1902 189
Aukiitus olgu igavest! 211
- Björnsonile** 347
- Eemal, meie akna kohal** 218
Eesti kunst — sa valulaps! 301
Ei aidanud hammas 304
Ei hing ja vaim ei ole kaksi asje
 salgus 323
Ei inime saa selgele 337
Eile nägin ma Eestimaad! 179
Ei ma mõista palvet teha 159
Ei mina ei taha raha 300
Ei mõtlend vana varblane 332
Ei näe enam! 142
Ei saa aru! 34
Ei saa mina kuidagi mõttega valmis
 320
Ei sinu iludus, su õitsvad palged 7
Ei sinu ilust minu hää! 198
Ei sureline inime 333
Ei valust me enam räägi 202
Eks kuul ja gondel üheskoos 323
Elu ja armastus! 331
Elu on 331
Elust ja valust 359
Ema ja tütar 124
Emakeel 330
Emakene laulis, hällitas 152
Emale 54
Enda austus pole kadu 329
Eneseaustus ja eneseuhkus 329
1. veebruar 1910 304
Et elu häda ja valu on 120
Et naine on poolinglit ja poolhoor 338
- Fr. Mihkelsonile** 244
- Grönlandis** 326
- Haige olin, jahutada** 118
- Haiget, kes terveks saand** 368
Helin 125
Helleenlane ja pärslane 97
Hiljem minevik 226
Hing lendab isamaa poole 368
Hoia, et sa ei luuleta 326
Hommik (Ju karjane läeb karjaga)
 78
Hommik (Siin kastekuld) 263
Hoolitsejatele 293
Hulgus 295
Hõlpsam on mägesid tõsta 109
Hädaohtu kardad sa kollaselt mehelt,
 Euroopa? 317
Häda on selle taevatulega 332
Hällilaul 152
Hääd kõigile tahta 321
Hää ja halb 325
Häätegev selts, ta praegu on 249
- Iga eht südamelöök** 154
Igav liiv ja tühi väli 86
Ikka raske istma jääda 242
Ilus ta ei ole 255
Inimene (Ei inime saa selgele) 337
Inimene — peenikene loomasugu 322
Isa, ema olid hääd 321
Isakene, emakene 360
Isamaa 322
Isamaale (Ma kõnd'sin kurba rada)
 133
Isamaale (Mul puudub nii palju,
 palju) 45
Isa manitsus pojale 354
Isa, ma näen, et sa ei mõista 244
- Jaaniõhtu** 32
Jah, kerge oleks selgeks teha 325
Jah, seltsitöö on kõik ta 356
Juhtumine 230
Ju karjane läeb karjaga 78
Ju lume all on mets ja nurm 296
Jumalaga! 270
Ju rannale jõudmas 115
Ju vaenlased on meie maal 180
Järv 210
Järve kaldal, nõmme all 254
Jätke mind, jätke mind 167
Jäägu! 356
Jää sisse kinni jäänud 84

* Luuletuste pealkirjad on poolpaksus kirjas.

- Kadumata** 176
Kahekõne 183
Kahju! 338
Kaks ilma 25
Kaks kevadet 333
Kaks koera mängisivad minuga 126
Kalamehe lapsed jooksvad 254
Kandke vilja kannatades! 366
Kangas 59
Karjapõli — 275
Kaselehekene 220
Kase okstel virab 221
Kas ma Eestit unes nägin? 186
Kas näitad mu armule teed 191
Kas olete näinud laeva, mis mastita? 156
Kas pressitud lille nägid sa 335
Kas teate seda 321
Kaugel! 273
Kella hääl 47
Kelle juttu või laule sa loed 333
Kerjaja 249
Kes kapitalis nägi vaenlasi 367
Kesk suveilma ilusat 364
Kes laulab kõlavais sonettides 335
Kes laulu teeb, see ei luuleta 326
Kes leiva jaoks õpib 322
Kes meeldida tahab, peab roomama 103
Kes minevikku ei mäleta 324
Kes mõnikord tuli külast 252
Kes sa hiilgavaid võitused võitnud 184
Kesse kobistab öösel põrandal 130
Kes suur ei saa olla, olgu väikegi 319
Kes teab, kuhu lennataks 323
Kes tuju tantsib, saab kiita kõrgelt 320
Kevade lähenemine 76
Kiil kasvab kapsale alla 104
Kirves ja mets 318
Kodule 306
Koer lakkus kutsikaid õrnasti 122
Koer — sabaotsa püüab ta 319
Kohe! 13
Koidul on kõnesid palju 74
Kollane hädaoht 317
Koolinoorte 322
Kord kuningas kuldõlla sees 281
Kord olen riigi abi 287
Krokodillid 273
Kui ei taha valutada 336
Kui harjute — võib sõda kiirem tappa 319
Kui ilul hiilgab mäeküür 265
Kui krokodillid piinasivad maad 273
Kui laulsid riimi pärast 336
Kui lille unenägu 285
Kui lustil kõnd'sin kauge karjamaale 15
Kui mina olin veel väikene mees 125
Kui mõte ja süda on kevadel 305
Kui näed, et jäetud sa üksinda 324
Kui oli palavalt meeles 177
Kui paistis päike 337
Kuis hinge, vaimu vahe oli? 323
Kuis hällib ja kiigub metsa äär 79
Kuis lõunapäike iluga 265
Kui sul piirakuke 328
Kui tume veel kauaks ka sinu maa 98
Kui unenäos ma seisma jään 32
Kui vampiir imeb magajat 330
Kui õhtul uni minu meeli köitis 11
Kui ühes mõttevälguga 334
Kullerkupp 261
Kuningas ja laulik 281
Kus heidab süda riimi ahela 335
Kus jõed kokku jooksevad 110
Kuskil peab alguskokkukõla olema 238
Kus pettus on, säält põgene! 163
Kust jalgteed kõrvale kääneb 217
Kust sai laulu minu rinda 214
Kuub 327
Kuulsas Viljandis vanasti 320
Kuuseke 314
Kuuskümmend aastat elad sa 237
Kõigel, mis mõistus määrata jõuab 25
Kõik ilma annan sulle valitseda 241
Kõik kurja vastu kandke ainult head 12
Kõik nooruse läikideaalid 352
Kõik teadmise alge kahtlus on 325
Kõik vaikne... rahul seisvad puude lehed 14
Kõik viga, kõik paks, kõik paha 337
Kõnnin tutvat teed ma 266
Küll on ilus lilleleid 72
Küll on lainte hiilgus ilus 149
Küll suur on minu isamaa 183
Külm 94
Külm vali tuul vilistab akna ees 20
Küsimine 184
Laev eksind põhjamerel 85
Lained („Mind ära tõuka valjusti!“) 134
Lained, kuhu te tõttate — 83
Lained laial laheseljal 260
Las lapsed teevad targemalt 102
Latv võiks ju kasvada või pilvini 323
Laulikule 110
Lauliku talveüksildus 141
Laulikutele 150
Laul sellest elevantist, kes läbi metsa läks 236
Laul sellest kaduvast suvest 105
Lehed lang'sid 88
Leidsin aiast linnupesa 216

- Leiva pärast** 126
Lendamine, lidin ja laul 209
Lilled 72
Linnukese kaebus 296
Looja 338
Lootjad 317
Lumehelbeke 30
Lumelillekene 358
Lume tuiskab, mina laulan 141
Lumi sulamas maapinnalt 23
Luulele 336
Luuletaja 259
Luulet igatsuste maalt 16
Lõoke 132
Lõuna 265
Läeb soojaks mooramehe pää 329
Läheb korda ennast tuimestada 345
Läks läbi metsa elevant 236
Läänemere lained 82
Lüürika 336
- Maailm, ta naeris mu viha** 351
Maalt välja aetud, eksind kõrbe rajal 97
Maa lööb mustaks, ilm on vaik ja pime 19
Ma ast'sin hommikul õue 75
Mai hommik 8
Ma kõndisin metsa poole 63
Ma lillesideme võtaks 101
Ma mõtlen nõnda õigest' 185
Ma mõtlesin eesti rahvast 190
Ma neidu armastasin 123
Ma olen ainult iseenda sarnane 338
Ma olen end tallata lasknud 276
Ma olen iga päev nii mitu-mitu-meelne 197
Ma olen laulnud, siis kui oli pime 171
Ma olen pime, ma ei näe enam 142
Ma olin vaevalt noormees 359
Masinlikult liigub mõte 174
Ma tahaks, et mul hing sees oleks 307
Meeled 143
Meeleheitmisel 279
Meelespea, meelespea 208
Meel paremat ei kannata! 62
Mees pole pikem kübarast 326
Meie kirjandus 317
Meil ukse ees lainetab meri 99
Merehädaline 85
Meri 99
Mets (Sa mets, oled must ja tume) 139
Mets (Vaikselt lumi langeb) 313
Metsa hääled 15
Mets kohas tumedalt, tõelt 29
Mets mustab, ööne hämar 37
Mida me tahame olla, sagedast' pole me mitte 143
- Mina ei tea, kust ma rõõmu võtan!** 127
Mina istun toas muredes 129
Mina kõnd'sin kurba rada 133
Mind ära tõuka valjusti 134
Mind ärge austage 53
Mine, mine, lumekene 26
Mine ära, mu noorus sa — 58
Minu erakond 197
Minu luule 170
Minu Mikust saab tubli mees! 268
Minu saatus 115
Mis aga maksab sinu koha 318
Mis ehib Hiina majad? 318
Mis isad ütlevad 162
Mis ju vahib vainu päältä 257
Mis meil kaunis, mis meil kallis 155
Mis mind kodu rõõmsaks tegi 306
Mis minu isa mulle ütles? 162
Mis mu meele rõõmsaks tegi 324
Mis mu põues pakitseb 150
Mis mõtteteaduses kõige kaugemale püsib 333
Mis oled sa, meie tugi? 283
Mis on kui vaikne valu hää! 201
Mis on, mis paistab kaugel merel 36
Mis pääsukene laulis 279
Mis rüüstanud on sõja kaja 302
Mis sa võid luuleks luua 13
Mis sina kaebad ja mis sina valutad? 339
Mis ühele suur, see teisele väike 327
Mis, üksik kaasik, kohad sää! 327
Mitte igale õnneks ei antud 153
Mitte igäühele 153
Moor 329
Moor ja misjonär 245
Moor moorlast müües jääb veel mustemaks 330
Moor nõudis misjonäri käest 245
Mu armas kodu, väikene 212
Mu ees on surm 65
Mu hing joo sinu silmasärast 9
Mu ilus kullakene! 66
Mul kannatlik, hää süda on 41
Mul puudub nii palju, palju 45
Mu luule, sina oled 170
Mure (Läheb korda ennast tuimestada) 345
Mure (Päike sõuab) 172
Mure, sinul on nõiutud sidemed 135
Mures 112
Must lagi on meie toal 71
Mustlase tütar olen ma 128
Must orik valgega vihane 298
Muusika 238
Mu viimne laul oli õitest 200
Mõista, seni kuni meelt 325

Mõju 333
Mõtteteadus 333
Mõök ühes, kannel teises käes 328
Mäe künkal, õite keskel 10
Mäletsejad on kitsed 320
Mänd haljendab üksinda 111
Mänd praksateleb külma käes 94
Mänd, ta ükski kõrge mäe pääl 274
Mängisid Zeus, Ares, Apollon 239
Männimets 131

Nad käisivad põllupeenardel 226
Nad lähvad mööda surnuga 338
Nad tihti olivad tülis 27
Nad tulivad — seadused sees ja ühes 334

Naerata! 144
Nagu ilusamgi hele hääl — 106
Naised kangast seadvad 59
Neid elulained viisid 284
Nii kerge, talupojalik 334
Nii kevade põgeneb 225
Nii kuidas pilves päike 176
No, no, katsume siis 326
Noor-Eestile 53
Noor kevade meilt läbi sõitis 206
Noorusaeg 158
Nutt 182
Nõmme ääres 253
Näed, et punastan 336

Oh, elul ikka tera on 339
Oh kanarbik, oh lilleke! 87
Oh kui ohkel 353
Oh minu armas emakene 54
Oh sa mustakuuene rahvas! 187
Oh sa unustud, oh sa põlatud 301
Oh seda tegu, võeh võeke 34
Oh sõbrad, ei lase ma öelda 64
Oh sõbrad, kel õnneks läks kummarda' 67
Oh ära püüa, püüa sa 168
Okas 10
Oled mu päike ja oled mu öö 144
Oleksin ma luuletaja! 199
Oleksite võinud noored olla käratagi 319
Oleks mul üks kamber 42
Oleks päris meeleta 330
Ole nagu oma isa 293
Ole sa roomlane 303
Olgu see armas või olgu see kole 161
Omakasu 129
On igal looduskevel 333
On mõistus üle tundmuse? 337
On üle linna udu 73
Orjaja moor on — roomav kui elajas 329

Otsatus 325
Otstarve 332

Pae 119
Paistab päike üle nõmme 278
Paju otsast potsatas 205
Pane pakid siia maha 363
Pean ma kartma 324
Pedak eemal üksi 40
Pere heitis pärna pääle 234
Perekonna riid 298
Pettus 267
Pikne (Kesk suveilma ilusat) 364
Pikne (Raske, palav õhk) 312
Pilved sõidvad, kase kohin 151
Pojukene, õpi raamatut! 354
Pott 333
Prometheus 332
Prometheuse köitsivad kadedad jumalad 332
Puhtal põrandal 89
Punane õunapuuõis 207
Purjed 344
Puude all 14
Puusärk 246
Puusärki ühte ma tean 246
Põhja reis 84
Põrsad teine teisepidi 298
Päevavarjutus 19
Päike juba looja läind 272
Päikese tõus 262
Päike sõuab 172
Pää langend sul käe pääle 112
Pääsuke, kust sa need lidinad leidsid? 311
Pääsukese silm 209
Pühapäeva hommik 269

Raamatusse ma raiuin tuleva põlvele üles 308
Raske, palav õhk 312
Raudteel 33
Rebane vahib hobuse mokka 317
Riim 335
Riimiga laul on ilus ja sügav 335
Rikkuses riimid on kõlavad 318
Rong lendab tuule kiirusega 33
Rukkivihud rehe all 89
Rändaja 43

Saapaid tehtaks' liimigagi 335
Sa ilus aeg 158
Sa isamaad oh kaitse sa — 322
Sa jäta katki, viska vanad laulud 164
Sa kõnnid tippamisi 175
Samadus 339
Sa magad elus ja magad kirjas 327
Sa magad, sa magad, sa magad 82
Sa mets, oled must ja tume 139

Sandipoisi laul 42
Sa oled kui — 285
Sa oled kui Iisrael vanast 48
Sa oled kui lillekene 343
Sa oled kui salanaine 117
Sa oled kui õhkuv lilleke 336
Sa südameta ja kole pae 119
Sa tulid nagu päikene 69
Sa tulid tupp, ja valgust 69
Sa võta ilust viimne ilu 145
Seal seisab vana Elborus 24
Seni kui oled elajas 330
Siin kastekuld 263
Siis oled sa jälle! 175
Sina ja mina 65
Sinuga ja sinuta 157
Sinuga olen lainetel lõhkuvail 157
Soojus 339
Sugulased peavad pulmi 113
Suine tuul 79
Su kuub see passib minule 327
Surematus 331
Suur hädaoht nüüd sunnib Kreekat
 sõtta 17
Sõbrad 266
Sõna peaks seadusi andma 318
Sõprade seas 20
Sõõt 218
Süda palav on põues mul 339
Sügise (Igav liiv ja tühi väli) 86
Sügise (Kaselehekene) 220
Sügise (Sügisetuul) 224
Sügise (Tormituule sees) 271
Sügise liil 136
Sügisene kodu 212
Sügisene rand 160
Sügise päike 221
Sügisetuul 224

Taevas kord selge, pilvine 339
Taeva tuli 332
Ta jahtus ära, langes tuhk 68
Ta kirjutas A mulle ette 189
Ta lauluga tõusis ülesse 132
Ta lendab lillist lillesse 100
Ta lendab mesipuu poole 100
Tali 38
Taline külaline 309
Tallinnas 73
Tall — lövi eest ta ära põgenes! 182
Talu õue... Vaikne 38
Talve õhtul 37
Talve õö 272
Talvine tihane 96
Talv kaalub suve loodusi 323
Ta mühiseb — männimets — üle maa
 131
Ta paistis ilma hiilgavaks 265
Ta viskas lõkkeid ülesse 68

Tee üksik, rahul, vaiki 222
Tere, uhked põhjamaa pojad! 347
Terminoloogia—kosmoloogia 319
Tervisi Neeva kaldale 194
Tihane lendab mu aknale 96
Tormituule sees 271
Triina kõigest südamest 321
Truudusetus 284
Trööst 339
Tuhakarva lained 160
Tuhat lainet on meid, vennas, lahu-
 tand 195
Tuhat nägemata silmi 76
Tuisk jookseb võidu tuisuga 62
Tuisk jookseb võidu tuisuga 95
Tuleb ükskord sul tõesti valge aeg 331
Tule hiilguses 349
Tule, ma arstin su valu! 79
Tulen, tulen! 205
Tulevik 36
Tule, öö pimedus! 169
Tuli kord luulevürst hauast veel
 vaatma maapäälsete tegu 259
Tulin linnast. Lumesadu 43
Tume vaikus karjametsas 203
Tuuled, te juurde ma tulen 31
Tuulehoog löi vetesse 88
Tuulehoogudel 136
Tuul mängib pärna lehtega 346
Tuul rabistab lehti maha! 223
Tõuk muudab värvi toidu järele 329
Tähed 365
Tühi 351
Tühi on ju vaadike 330
Tühja pesa ees 216
Töömehe laul 268

Udu vari 277
„Uksetagused“ 308
Unenägu 11
Uurijale 319
Uus ja vana 75

Vaat, kuidas punab taevapiir! 262
Vaenlasele 12
Vaikne, peegliselge järv 210
Vaikne, selge hommik 269
Vaikse, kõrge nõmme ääres 253
Vaikselt lumi langeb 313
Vaim 323
Valge aeg 331
Valged lillekesed 219
Valged purjed valendavad 344
Vali on harida põuasta sööti 240
Valu 349
Vanaema sügise 219
Vanaema teeb sängikest 362
Vanemuise lapsed, vaesed lapsed 289
Vangis 177

- Varakult** võeti mind teaduse rinnalt 35
 Vast vallatindiga praegu 310
 Veel ajas mind valu toast välja 290
 Veel hilja öösel valge 365
 Veel kõlab Toome tornist 181
 Veider mõte meeles 230
Vene vanasõna 328
 Verehimu ja vaga hinge õhkamine 47
 Vigane puu nõrk on tuule vastu 331
Viimne ja esimene 299
 Viimne sügisene 299
Viimne võimalus 145
Viin 330
 Viit, viit! 309
 Vikat ju oli käinud üle aasade 267
Vormidesse, vormidesse 328
Vulkaan 68
 Väike kuuseke 314
Värv 329

Õhtu (Ta paistis ilma hiilgavaks) 265
Õhtu (Õrn talveõhtu hämar) 292
Õhtul 70
Õhtu poole 265
Õpetus on üsna vana 338
 Õrn maikuu hommik imeilul koitis 8

Õrn talveõhtu hämar 292

Äraandja 17
Ära looda, et sa seda petta saad 361
Ära väsi laitust andmast vennale 114
Ärge küsige mult luuletusi 251

Õöhulkumine 252
 Õösse ära kadus 70

 Üht hulgust mina tunnen 295
 Üksainus kord mu süda tervelt tuksus 348
 Üks ajalehe asutas 317
 Üks eesel leiab teise ära 322
 Üks hommik tuleb, millal enam hunt ei kisu 188
Üksik kaasik 327
Üksik tee 222
 Üks laevake 80
Üks mälestus 67
Üks märtsihommik udune 77
 Üks osa oled suurest otsatusest 325
 Üks silmapilk aga 332
Üks suu, nii vana 61
Üks suvepäev 262
Üks tõsine tund 290
Üle vee 80

SISUKORD

Õied ja okkad.	5
Ei sinu iludus	7
↪ Mai hommik	8
* Ainule	9
Okas	10
• * Unenägu	11
Vaenlasele	12
* Kohe!	13
Puude all	14
* Metsa hääled	15
* xxx (Luulet igatsuste maalt)	16
• Äraandja	17
↪ Päevavarjutus	19
Sõprade seas	20
Rändaja	21
xxx (Lumi sulamas maapinnalt)	23
Seal seisab	24
Kaks ilma	25
Mine, mine, lumekene	26
Nad tihti...	27
• Arm tuli...	28
• Mets kohas	29
• Lumehelbeke	30
• Tuuled, te juurde ma tulen	31
Jaaniõhtu	32
• * Raudteel	33
Ei saa aru!	34
Varakult	35
Tulevik	36
• Talve õhtul	37
Tali	38

Mul kannatlik, hää süda on	41
Sandipoisi laul	42
Rändaja	43
Isamaale	45
Kella hääl	47
Sa oled kui Iisrael vanast'	48

Luuletused 49

Noor-Eestile	53
Emale	54
Mine ära	58
Kangas	59
Üks suu	61
Meel paremat ei kannata!	62
Ma kõndisin metsa poole	63
Oh sõbrad, ei lase ma öelda	64
Sina ja mina	65
xxx (Mu ilus kullakene!)	66
Üks mälestus	67
Vulkaan	68
Sa tulid	69
Õhtul	70
Must lagi on meie toal	71
Lilled	72
Talinnas	73
Koidul on kõnesid palju	74
Uus ja vana	75
Kevade lähenemine	76
Üks märtsihommik udune	77
Hommik	78
Suine tuul	79
Üle vee	80
Läänemere lained	82
Lained, kuhu te tõttate —	83
Põhja reis	84
Merehädaline	85
Sügise	86
Oh kanarbik, oh lilleke!	87
Lehed lang'sid	88
Rukkivihud rehe all	89
Külm	94
Tuisk	95
Talvine tihane	96
Helleenlane ja pärslane	97

• Kui tume veel kauaks ka sinu maa	98
Meri	99
• Ta lendab mesipuu poole	100
• Ma lillesideme võtaks	101
Las lapsed teevad	102
• Kes meeldida tahab --	103
Kiil	104
• Laul sellest kaduvast	105
Nagu ilusamgi hele hääl —	106
Ei näe enam!	107
Hõlpsam on mägesid tõsta	109
Laulikule	110
Mänd	111
Mures	112
Sugulased	113
Ära väsi!	114
Minu saatust	115
• Sa oled kui salanaine	117
Haige	118
Pae	119
Et elu häda ja valu on...	120
Koer	122
xxx (Ma neidu armastasin)	123
Ema ja tütar	124
Helin	125
Leiva pärast	126
Mina ei tea, kust ma rõõmu võtan	127
Mustlase tütar	128
Omakasu	129
Männimets	131
Lõoke	132
Isamaale	133
Lained	134
Mure	135
Sügise lill	136
• Mets	139
Lauliku talveüksildus	141
Ei näe enam!	142
Meeled	143
Naerata!	144
Viimne võimalus	145

Iga eht südamelöök	147
Küll on lainte hiilgus ilus	149
Laulikutele	150
Pilved sõudvad, kase kohin	151
Hällilaul	152
Mitte igäuhele	153
xxx (Iga eht südamelöök)	154
Mis meil kaunis, mis meil kallis	155
Kas olete näinud?	156
Sinuga ja sinuta	157
Noorusaeg	158
Ei ma mõista palvet teha	159
Sügisene rand	160
Aeg	161
Mis isad ütlevad	162
Kus pettus on, säält põgene!	163
Sa jäta katki!	164
Minu luule	165
Jätke mind!	167
xxx (Oh ära püüa, püüa sa)	168
Tule, öö pimedus!	169
Minu luule	170
xxx (Ma olen laulnud, siis kui oli pime)	171
Mure	172
xxx (Masinlikult liigub mõte)	174
Siis oled sa jälle!	175
Kadumata	176
Vangis	177
Eile nägin ma Eestimaad!	179
xxx (Ju vaenlased on meie maal)	180
Veel kõlab Toome tornist	181
Nutt	182
Kahekõne	183
Küsimine	184
Ma mõtlen nõnda õigest'	185
Kas ma Eestit unes nägin?	186
Oh sa mustakuuene rahvas!	187
xxx (Üks hommik tuleb, millal enam hunt ei kisu)	188
August 1902	189
Ma mõtlesin...	190
• Kas näitad?	191
xxx (Tervisi Neeva kaldale)	194

xxx (Tuhat lainet on meid, vennas, lahutand)	195
Minu erakond	197
Ei sinu ilust	198
Oleksin ma luuletaja!	199
Mu viimne laul	200
Mis on kui vaikne valu hää!	201
xxx (Ei valust me enam räägi)	202
xxx (Tume vaikus karjametsas)	203
Tulen, tulen!	205
xxx (Noor kevade meilt läbi sõitis)	206
Punane õunapuuõis	207
Meelespea	208
Pääsukese silm	209
Järv	210
Aukiitus olgu igavest'!	211
Sügisene kodu	212
xxx (Kust sai laulu minu rinda)	214
Tühja pesa ees	216
Kust jalgteel kõrvale käänab	217
Sööt	218
Vanaema sügise	219
Sügise	220
Sügise päike	221
Üksik tee	222
Tuul rabistab lehti maha!	223
Sügise	224
xxx (Nii kevade põgeneb)	225
Hiljem minevik	226
xxx (Algus nii täielik)	227
Juhtumine	230
xxx (Pere heitis pärna pääle)	234
Aafrika mehed	235
Laul sellest elevantist, kes läbi metsa läks	236
xxx (Kuuskümmend aastat elad sa)	237
Muusika	238
Mängisid	239
Vali on...	240
Kõik ilma annan sulle valitseda	241
xxx (Ikka raske istma jääda)	242
Aeg on	243
Fr. Mihkelsonile	244
Moor ja misjonär	245
Puusärk	246

Aeg annab arutust!	247
Kerjaja	249
Ärge küsige mult luuletusi	251
Õöhulkumine	252
Nõmme ääres	253
Järve kaldal, nõmme all	254
Ilus ta ei ole	255
xxx (Mis ju vahib vainu päälta)	257
Luuletaja	259
Lained	260
Kullerkupp	261
Üks suvepäev	262
Sõbrad	266
Pettus	267
Töömehe laul	268
Pühapäeva hommik	269
Jumalaga!	270
Sügise	271
Talve öö	272
Krokodillid	273
Kaugel!	274
xxx (Karjapõli —)	275
xxx (Ma olen end tallata lasknud —)	276
Udu vari	277
Paistab päike üle nõmme	278
Meeleheitmisel	279
Kuningas ja laulik	281
xxx (Mis oled sa, meie tugi?)	283
Truudusetus	284
Sa oled kui —	285
xxx (Kord olen riigi abi)	287
Vanemuise lapsed	289
Üks tõsine tund	290
Õhtu	292
Hoolitsejatele	293
Hulgus	295
Linnukese kaebus	296
Perekonna riiud	298
Viimne ja esimene	299
xxx (Ei mina ei taha raha)	300
Eesti kunst — sa valulaps!	301
xxx (Mis rüüstanud on sõja kaja)	302
xxx (Ole sa roomlane)	303
1. veebruar 1910	304
xxx (Kui mõte ja süda on kevadel)	305
Kodule	306

xxx (Ma tahaks, et mul hing sees oleks) . . .	307
„Uksetagused“	308
Taline külaline	309
Arutust...	310
Pääsuke	311
Pikne	312
Mets	313
Kuuseke	314
Killud	315
Järelopiming	341
* Sa oled kui lillekene	343
* Purjed	344
* Mure	345
* Tuul mängib pärna lehtega	346
* Björnsonile	347
* xxx (Üksainus kord mu süda tervelt tuksus —)	348
* Valu	349
* Tühi	351
* xxx (Kõik nooruse läikideaalid)	352
* On kui ohkel	353
* Isa manitsus pojale	354
* Jäägu!	356
* xxx (Lumelillekene)	358
* Elust ja valust	359
* xxx (Isakene, emakene)	360
* Ära looda	361
* xxx (Vanaema teeb sängikest)	362
* xxx (Pane pakid siia maha)	363
* Pikne	364
* Tähed	365
* Kandke vilja kannatades!	366
* xxx (Kes kapitalis nägi vaenlasi)	367
* Hing lendab isamaa poole	368
Koostamis põhimõtted	371
Kommentaariid	373
Lühendid	383
Luuletuste pealkirjade ja esivärsside register	384

Liiv, J.

L54 Sinuga ja sinuta [Koost. A. Vinkel]. — Tln.: Eesti Raamat, 1988. — 397 lk., ill.

ISBN 5—450—01461—9

Eesti kirjandusklassiku Juhan Liivi (1864—1913) mahukaim luulevalimik, sisaldab ka seni avaldamata värse. Luuletuste järjestamisel on arvestatud nende trükki jõudmise kronoloogiat. Kasutatud on käsi- kirjalisi materjale, lisatud koostamispõhimõtted, kommentaarid ning pealkirjade ja esivärsside alfabeetiline register.

L $\frac{4702770100-414}{901(15)-89}$ 131—88

84.3E

Литературно-художественное издание
Лийв Юхан
С ТОБОЙ И БЕЗ ТЕБЯ
Стихи
На эстонском языке
Художник-иллюстратор П. Лухтейн
Таллинн, изд-во "Ээсти раамат"
Toimetaja Ü. Kurs
Kunstiline toimetaja M. Raid
Tehnilised toimetajad A. Merirand ja M. Sein
Korrektor M. Kivilo
ИБ № 6116
Laduda antud 21.12.87 Trükkida antud 4.07.89
MB-04371
Formaat 60×90/16
Ofsetpaber
Kiri: times. Ofsettrükk
Trükipoognaid 25,0. Tingtrükipoognaid 25,0. Tingvärvi-
tõmmiseid 58,57
Arvestuspoognaid 12,20. Trükiarv 30 000. Tellimus nr. 463.
Hind rbl. 3.—
Kirjastus „Eesti Raamat“, 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10
Tallinna Raamatutrükikoda, 200108, Tallinn, Laki 26